

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДЕПАРТАМЕНТ ОСВІТИ І НАУКИ ДОНЕЦЬКОЇ ОБЛДЕРЖАДМІНІСТРАЦІЇ
ДОНЕЦЬКИЙ ОБЛАСНИЙ ІНСТИТУТ ПІСЛЯДИПЛОМНОЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ

НАСКРІЗНЕ ВИХОВАННЯ КРІЗЬ ПРЕДМЕТНУ СКЛАДОВУ

Методичний поради́ник

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДЕПАРТАМЕНТ ОСВІТИ І НАУКИ ДОНЕЦЬКОЇ ОБЛДЕРЖАДМІНІСТРАЦІЇ
ДОНЕЦЬКИЙ ОБЛАСНИЙ ІНСТИТУТ ПІСЛЯДИПЛОМНОЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ

НАСКРІЗНЕ ВИХОВАННЯ КРІЗЬ ПРЕДМЕТНУ СКЛАДОВУ

Методичний поради́ник

Київ – Краматорськ – 2024

Загальна редакція:

Бурцева Юлія, ректор Донецького обласного інституту післядипломної педагогічної освіти, кандидат педагогічних наук, доцент;

Гарна Світлана, проректор з інноваційної та методичної роботи Донецького обласного інституту післядипломної педагогічної освіти, кандидат педагогічних наук.

Рецензенти:

Цимбал Ірина, директор Луганського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти, кандидат педагогічних наук, доцент;

Колган Тетяна, проректор з навчальної роботи та економічних питань Донецького обласного інституту післядипломної педагогічної освіти, кандидат педагогічних наук, доцент;

Рудик Валентина, директор загальноосвітньої школи I–III ступенів № 9 Покровської міської ради Донецької області.

Редактор

Ковальова Тетяна, методист відділу мовно-літературної та мистецької освіти Донецького обласного інституту післядипломної педагогічної освіти.

Відповідальний за випуск

Ілик Ірина, технічний редактор відділу інформаційно-видавничої діяльності Донецького обласного інституту післядипломної педагогічної освіти.

*Рекомендовано до друку Вченою радою
Донецького обласного інституту післядипломної педагогічної освіти
від 06 листопада 2024 року, протокол № 7*

Н 31 НАСКРІЗНЕ ВИХОВАННЯ КРІЗЬ ПРЕДМЕТНУ СКЛАДОВУ : Методичний порадник / за заг. ред. Ю. Бурцевої та С. Гарної. Київ-Краматорськ : Відділ інформаційно-видавничої діяльності, 2024. 101 с.

Методичний порадник «Наскрізне виховання крізь предметну складову» укладено в межах проведення X обласної науково-патріотичної конференції «Досягнення та виклики національно-патріотичного виховання в регіоні». Зважаючи на суспільно-політичну ситуацію в нашій країні, яка потерпає від зовнішньої агресії, такий підхід є логічним й актуальним. Для розкриття потенціалу всіх предметів щодо наскрізного виховання працювала група фахівців усіх предметних галузей, щоб надати як загальні рекомендації, так і конкретні приклади імплементації наскрізного виховання через предметну складову.

Цей методичний порадник є неоціненною допомогою для кожного педагогічного працівника, адже надані матеріали допоможуть якісно та різнобічно імплементувати наскрізний компонент виховання у професійну діяльність. Це буде великим кроком не тільки для успіху реформи освіти в Україні, а й значним внеском у розбудову України.

ЗМІСТ

I. ВСТУП.....	6
II. ПРЕДМЕТНА СКЛАДОВА НАСКРІЗНОГО ВИХОВАННЯ	
ДОШКІЛЬНА ОСВІТА	
<i>Алла СОПІЛЬНИК</i>	
ПАТРІОТИЗМ З ДИТИНСТВА: СУЧАСНІ ПІДХОДИ ДО ВИХОВАННЯ В ЗДО	10
ПОЧАТКОВА ШКІЛЬНА ОСВІТА	
<i>Наталія КАПІНУС, Ольга УСАЧОВА, Сергій ГАРНИЙ</i>	
ФОРМУВАННЯ ГРОМАДЯНСЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ УЧНІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ...	13
ІНОЗЕМНІ МОВИ	
<i>Євгенія ЛУГАНЦОВА</i>	
МІЖКУЛЬТУРНИЙ ДІАЛОГ ЯК ЗАСІБ НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ НА УРОКАХ ДРУГОЇ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ В УМОВАХ НУШ	19
УКРАЇНСЬКА МОВА ТА ЛІТЕРАТУРА	
<i>Тетяна БАЙДАЧЕНКО</i>	
ФОРМУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ ЗАСОБАМИ УКРАЇНСЬКОЇ ПІСНІ НА УРОКАХ СЛОВЕСНОСТІ	23
<i>Олена ГОЛОВІНА</i>	
НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНЕ ВИХОВАННЯ УЧНІВ 7 КЛАСУ НУШ ЗАСОБАМИ УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ	26
ЗАРУБІЖНА ЛІТЕРАТУРА	
<i>Світлана ГАРНА, Вікторія ЩЕРБАТЮК</i>	
НУШ: НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНИЙ ПОТЕНЦІАЛ ЗАРУБІЖНОЇ ЛІТЕРАТУРИ	31
МАТЕМАТИКА	
<i>Ірина ВОЛОШИНА</i>	
МАТЕМАТИЧНІ ЗАДАЧІ ЯК ЗАСІБ НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ У НОВІЙ УКРАЇНСЬКІЙ ШКОЛІ	36
МИСТЕЦТВО	
<i>Вікторія ЩЕРБАТЮК, Тетяна КОВАЛЬОВА</i>	
ФОРМУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ СВІДОМОСТІ ШКОЛЯРІВ НА УРОКАХ МИСТЕЦТВА..	40
ІСТОРІЯ	
<i>Ірина РИБАК</i>	
НАСКРІЗНЕ ВИХОВАННЯ: ФОРМУЄМО НАЦІОНАЛЬНУ ІДЕНТИЧНІСТЬ ШКОЛЯРІВ ЗАСОБАМИ ІСТОРІЇ.....	44
ФІЗИЧНА КУЛЬТУРА	
<i>Денис КУДРЯВЕЦЬ, Микола ВОЛЬВАК</i>	
НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНЕ ВИХОВАННЯ МОЛОДІ ЗАСОБАМИ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ.....	48

ЗАХИСТ УКРАЇНИ

Денис КУДРЯВЕЦЬ, Микола ВОЛЬВАК

**РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО ВІЙСЬКОВО-ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ МОЛОДІ
ПРИ ВИКЛАДАННІ ПРЕДМЕТА «ЗАХИСТ УКРАЇНИ»
ЯК НЕВІД'ЄМНОЇ СКЛАДОВОЇ НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ52**

ІНФОРМАТИКА

Лариса ОСТАНКОВА, Світлана ВОРОБІЙОВА

**НАСКРІЗНИЙ ПРОЦЕС ВИХОВАННЯ НА УРОКАХ ІНФОРМАТИКИ
В КОНТЕКСТІ ЦИФРОВОЇ ЕКОНОМІКИ: НОВІ ВИКЛИКИ ТА МОЖЛИВОСТІ56**

ГЕОГРАФІЯ

Олена САМАТОВА

ПАТРІОТИЧНЕ ВИХОВАННЯ В ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ ГЕОГРАФІЇ59

БІОЛОГІЯ

Галина ГУНДАРЕВА, Світлана МАЛІКОВА

**МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО ВПРОВАДЖЕННЯ
НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ НА УРОКАХ БІОЛОГІЇ644**

ФІЗИКА

Ольга ОЛЕШКО, Сергій ПРИЙМЕНКО

**НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНЕ ВИХОВАННЯ
НА УРОКАХ ФІЗИКИ: СУЧАСНИЙ ПІДХІД68**

ХІМІЯ

Людмила ПРЯДКО

ХІМІЧНА РОЗМАЛЬОВКА СВІТУ711

ТЕХНОЛОГІЇ

Ольга КІТОВА

**НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНА СКЛАДОВА
В РЕАЛІЗАЦІЇ ТЕХНОЛОГІЧНОЇ ОСВІТНЬОЇ ГАЛУЗІ75**

ІНТЕГРОВАНИЙ КУРС СОЦІАЛЬНОЇ І ЗДОРОВ'ЯЗБЕРЕЖУВАЛЬНОЇ ОСВІТНЬОЇ ГАЛУЗІ

Ірина ВАРКІНТІН

**ПРОЄКТНА ДІЯЛЬНІСТЬ НА УРОКАХ «ЗДОРОВ'Я, БЕЗПЕКА ТА ДОБРОБУТ»
ЯК СПОСІБ ФОРМУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ САМОСВІДОМОСТІ788**

**Управлінський аспект
організації наскрізного виховання
в закладі освіти**

КЕРІВНИКИ ЗАКЛАДІВ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ

Вадим АБИЗОВ, Ганна ЩЕРБИНІНА

**ІНФОРМАЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ
НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ КЕРІВНИКОМ ЗЗСО82**

ЗАСТУПНИКИ КЕРІВНИКІВ ЗАКЛАДІВ ОСВІТИ З ВИХОВНОЇ РОБОТИ

Андрій ДУБЯГА, Олена ЗОЛОТАР

НАСКРІЗНЕ ВИХОВАННЯ У ВИМІРІ ЗАКЛАДУ ОСВІТИ..... 87

СПЕЦІАЛЬНІ ЗАКЛАДИ ОСВІТИ

Тетяна ЛОПУХІНА

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ФОРМУВАННЯ

НАЦІОНАЛЬНОЇ СВІДОМОСТІ УЧНІВ З ООП В ЗАКЛАДАХ ОСВІТИ..... 91

БІБЛІОТЕКА

Ольга СКІБІНА, Ганна ТКАЧЕНКО

КЛЮЧОВІ КОНЦЕПТИ НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ

ЗАСОБАМИ БІБЛІОТЕКИ ЗАКЛАДУ ОСВІТИ..... 96

III. ВИСНОВКИ, ПЕРСПЕКТИВИ99

I. ВСТУП

У 2018/2019 навчальному році українська школа почала навчатись за новим Стандартом. Нова українська школа – довготермінова реформа освітньої галузі, яка багатьма пересічними громадянами сприймалася не як ключова реформа Міністерства освіти і науки України, а як гарні ремонти будівель закладів освіти, нове устаткування та необхідність дітям навчатись 12 років замість 11. Але для освітян оновлення системи означало набагато глибші та глобальні зміни. Насамперед ці зміни лежать в площині змін до підходів в освітньому процесі. Концепцією «Нова українська школа» було запропоновано тривимірну модель випускника, яка передбачає такі елементи: особистість, інноватор, патріот. Аналіз цієї моделі свідчить, що основний акцент в системі освіти зроблено саме на виховання. Звичайно, остання теза потребує обґрунтування. Отже, патріотизм виховується. Цей безсумнівний факт підтверджується не тільки наявною системою національно-патріотичного виховання в нашій країні, а й наявними закордонними моделями патріотичного виховання. Наприклад, у Німеччині в основі патріотичного виховання лежить концепт «конституційного патріотизму», тобто взагалі до уваги не береться етнічне походження людини, головне, що ти мешкаєш у Німеччині, поважаєш її культуру, мову, закони.

Особистість формується саме за допомогою виховних впливів. У цьому аспекті доцільно звернути увагу, що становлення особистості напряду залежить від створених умов для її розвитку. На цьому тлі українська система освіти робить значні та потужні кроки, адже одномоментно розірвати шаблони радянської системи виховання було вкрай важко. Відійти від системи, яка десятиліттями не формувала особистості, а буквально «штампувала» безмовних і слухняних робітників та селян, так званих Homo soveticus, було важко, але необхідно. Україна зрештою розірвала і цей зв'язок із тоталітарним минулим і впевнено крокує до суспільства особистостей, а не рабів.

Інноваційність також залежить від виховного простору, а саме від таких компонентів як наявність свободи, демократичність, можливість реалізувати свої ініціативи тощо. У цьому легко пересвідчитись на прикладі колишньої єдиної держави на Корейському півострові. Північна Корея стала тоталітарною державою з комуністичною ідеологією, де караються будь-які прояви свободи, відсутні ініціативність і базові демократичні основи. Як наслідок, рівень розвитку цієї держави перебуває на рівні середини ХХ століття. Південна Корея, яка була підтримана у своєму розвитку західними демократіями, усіляко підтримує всі особистісні свободи і має на сьогодні одну з найбільш потужних економік світу. Технічний і технологічний прогреси цієї країни вражають. Звідси витікає лише один висновок – створений виховний простір, створені умови дозволяють спонукати інноваційність людей. Отже, саме оновлений підхід до виховання є ключовим в Концепції Нова українська школа.

Головними новаціями у вихованні в Новій українській школі (далі – НУШ) є чотири елементи:

- особистий приклад учителя;
- партнерство у вихованні;
- виховний простір;
- наскрізний процес виховання.

На перший погляд особистий приклад учителя ніби є аксіомою будь-якого виховання, проте саме в Концепції НУШ на цьому було вперше наголошено. Дійсно, якщо під час уроку вчитель десятки разів наголосив на важливості спілкування державною мовою, акцентував увагу на її мелодійності, звучності та глибокому історизмі, але за мить на перерві спілкується російською, то такий приклад скоріше буде негативним. Усі виховні впливи, які відбулись на уроці, ментально нівелюються, адже діти опинились в ситуації, коли у них виникає когнітивний дисонанс. Коли вчитель біології наголошує на важливості сортування сміття та його правильній утилізації для поліпшення екологічної ситуації в місті, а дорогою додому викидає обгортку від цукерки повз смітник, то якість організації виховного процесу цим педагогом відразу викликає сумніви. Отже, НУШ ставить високі вимоги до самого

педагога, адже його приклад лежить в основі виховної системи. Учитель НУШ має бути патріотом, високорозвиненою, високоморальною та духовно наповненою особистістю, не цуратись інноватики, бути активним громадянином, екологічно свідомою людиною. І це лише верхівка айсбергу вимог до сучасного освітянина, який може здійснювати виховну діяльність.

Виховання не може обмежуватись лише закладом освіти. Виховне поле має носити всеосяжний характер, демонструвати систему наступності, аби всі суб'єкти виховного процесу органічно продовжували його. Перша ланка в партнерстві – це батьки. Батьківська спільнота має поділяти цінності, які пропагує школа, інакше дитина знову опиняється в ситуації когнітивного дисонансу, коли отримані виховні впливи в закладі освіти різняться з цінностями, які пропагує родина. У випадках, коли виникають такі прецеденти, для педагогічної спільноти ситуація значно ускладнюється, адже виникає потреба «виховувати батьків через дітей». Подолання такого спротиву здійснюється через залучення до спільної діяльності. Урізноманітнення виховного процесу можливе через партнерство з громадськими організаціями, різноманітними фондами й іншими суб'єктами. Звичайно, партнерство передбачає систему наступності між закладами дошкільної, загальної середньої, позашкільної, професійно-технічної та фахової передвищої освіти, але наразі така система знаходиться на фазі становлення та розбудови.

Виховний простір є дуже важливим елементом у системі виховання. Усе, що оточує учня, безперечно та на постійній основі впливає на його свідомість. Фактично ми можемо говорити, що оточення формує буття людини. Згадаймо «дітей Мауглі»: оточення та простір перетворюють людину на тварину – не зовнішньо, не фізично, а внутрішньо. Саме тому маємо створити такий простір, аби кожен крок у закладі освіти виховував майбутнє нації на українських цінностях. Іншими словами, до дитини мають промовляти стіни, кожна сходинка та кожен предмет. Звичайно, є рекомендації щодо використання державної символіки в закладах освіти, але цього явно замало. Національні символи, музейні куточки в кабінетах, шкільні музеї – це те, що створює відповідну ауру та дозволяє досягти успіху у вихованні молодого покоління.

Особливу увагу безперечно слід приділити наскрізному вихованню. Це той компонент, який найбільше турбує педагогічну спільноту. Допомогти у вирішенні цього питання і покликаний методичний порадник. Почнемо з цитати Концепції «Нова українська школа»: «Виховання не буде зведено лише до окремих занять з моралі, виховання ... здійснюватиметься через наскрізний досвід». Іншими словами, наскрізний концепт виховання – це здійснення виховних впливів опосередковано на постійній основі. Дискретний виховний захід має чітку мету та відповідний зміст. Вихованці одразу розуміють, які якості їм намагаються прищепити. Опосередковане виховання – це непрямі виховні впливи, які відкрито не пропагують нічого, а створюють умови для усвідомлення тих чи тих цінностей. У цих умовах здобувачі освіти ніби самостійно роблять висновки для себе. А це більш цінний досвід, ніж моделі поведінки, на яких наголошують освітяни. Самостійно зроблені висновки більш міцні, їх важко похитнути, і в цьому є їхня перевага. Молоде покоління має робити ці висновки в чітко спланованому та спеціально створеному виховному середовищі через наскрізний концепт виховання. Опосередковані виховні впливи мають відбуватись на кожному уроці. Саме в цьому є перевага такого підходу. Звичайно, є предмети, які мають набагато більший потенціал для виховних впливів. Серед них назвемо українську мову та літературу, історію України, громадянську освіту та правознавство, але й інші навчальні дисципліни мають значний потенціал для здійснення виховання. Не претендуючи на можливість розкрити всі особливості здійснення наскрізного виховання через усі предмети, адже це неможливо зробити ні окремії людині, ні невеликому відділу, наведемо декілька прикладів через предмети, які на перший погляд здаються безперспективними для здійснення національного виховання. Наприклад, на уроці хімії під час розгляду конкретних тем можна звернути увагу на роботи в цій галузі саме українських науковців, акцентувати увагу не тільки на наукових пошуках, але й на особистості,

підкреслити громадянську позицію і тим самим надати приклад для наслідування зацікавленим учням. Використовуючи реактиви можна звернути увагу на їхнє походження, у якому українському місті їх виготовляють, чим славиться цей край. У цьому аспекті відбувається ознайомлення учнів з історією та географією країни, а відтак і прищеплюються знання про рідну країну. Необхідно будувати наскрізний процес виховання через завдання. Наприклад, на уроці математики можна розраховувати не об'єм чи площу пірамід Єгипту, а териконів Донеччини, розраховувати не умовний вилов риби, а в Азовському чи Чорному морі, Дніпрі. Таке наближення завдань до конкретних, усім відомих предметів, по-перше, збільшує зацікавленість, змінює емоційний фон на більш позитивний, по-друге, створює ціннісні ставлення до предмету дослідження, адже вони не чужі, а свої, власні. Ми маємо навчитись так моделювати освітній простір, аби він неодмінно виховував, наприклад, повагу до національних символів. Ніхто не забороняє звичайний урок фізичної культури перетворити на олімпійські змагання з підняттям прапору та спільним виконанням гімну, навести кілька цікавих фактів про олімпійський рух з його багатою моральною складовою, розповісти про українських олімпійців, звернути увагу на їхні досягнення, підкреслити їхній внесок в імідж і розбудову країни та саме цим створити умови для потужного виховного впливу – наскрізного й опосередкованого.

Саме для розкриття потенціалу всіх предметів щодо наскрізного виховання працювала потужна група фахівців усіх предметних галузей, аби надати як загальні рекомендації, так і конкретні приклади щодо його імплементації через предметну складову. Цей методичний poradnik є неоціненною допомогою для кожного педагогічного працівника, який не байдужий до долі нашої країни. Видання цього методичного poradnika присвячено X обласній науково-патріотичній конференції «Досягнення та виклики національно-патріотичного виховання в регіоні», тому цілком закономірно, що основний акцент зроблено саме на патріотичному вихованні. Зважаючи на суспільно-політичну ситуацію в нашій країні, яка потерпає від зовнішньої агресії, такий підхід виглядає логічним і правомірним. Більше того, подібних методичних poradnikів у країні досі немає. Це перша спроба узагальнити рекомендації із цієї проблематики та перевести її в суто практичну площину. Маємо надію, що кожен із читачів знайде для себе корисні та цікаві матеріали, які допоможуть якісно та різнобічно імплементувати наскрізний компонент виховання в повсякденну професійну діяльність. Це буде великим кроком не тільки для успіху реформи освіти в Україні, а й значним внеском у розбудову України.

II. ПРЕДМЕТНА СКЛАДОВА НАСКРІЗНОГО ВИХОВАННЯ

ДОШКІЛЬНА ОСВІТА

ПАТРІОТИЗМ З ДИТИНСТВА: СУЧАСНІ ПІДХОДИ ДО ВИХОВАННЯ В ЗДО

Алла СОПІЛЬНИК,

методист відділу дошкільної

і початкової освіти Донецького ОПППО

Світ розвивається, а з ним змінюється і наше національне життя. Реалії сьогодення такі, що виховання патріотизму в закладі дошкільної освіти має величезне значення, оскільки мова йде про долі сьогоднішнього та майбутнього поколінь нашої країни. Сучасні вихованці дуже швидко розвиваються та здатні сприймати інформацію з різних джерел. Це дає змогу закласти ґрунтовні знання та прищепити цінності вже змалечку.

Нагадуємо, що процес удосконалення національного виховання дошкільників слід починати з прищеплення малюкам любові та пошани до рідної мови, домівки та Батьківщини. Для покращення рівня оволодіння рідною мовою насамперед спілкуйтеся з дітьми українською мовою, проводьте дні та тижні української мови онлайн, використовуйте вільний час дошкільників для читання та обговорювання українських книжок, казок; переглядайте мультфільми та фільми українською; установіть українську мову на всі гаджети; використовуйте будь-яку гейміфікацію для вивчення мови (ігри на планшеті, самостійні та настільні ігри українською тощо); переглядайте відео та відеозаняття на YouTube; вивчайте з вихованцями та співайте українські пісні (народні, сучасні); організуйте онлайн або офлайн-курси з вивчення української мови; переглядайте пізнавальні відео; поступово переходьте на спілкування українською з дітьми в побуті та громадських місцях тощо. Звертайте постійну увагу на багатство й милозвучність української мови, на її красу, пробуджуючи любов до рідного слова та прагнення вивчати рідну мову. Формуйте українськоцентричне освітнє середовище як у закладі дошкільної освіти, так і в кожній родині вихованців.

Пропонуємо педагогам закладів дошкільної освіти спрямувати роботу на посилення національно-патріотичного виховання дошкільників через організацію роботи за різними напрямками (сім'я, родина, родовід та рідний край; традиції, звичаї та культурні явища народу; історія України, державні символи; суспільні явища, довколишній світ), щоб позитивно вплинути на процес становлення особистості-патріота. Засвоєння патріотичних цінностей і норм є тривалим процесом. Вони не закладені в генах, не успадковуються, а формуються цілеспрямовано з використанням певних принципів:

1. *Природовідповідність.* Ураховуйте вік, релігійну приналежність, особливості фізичного та психологічного розвитку дітей.
2. *Культуровідповідність.* Формуйте патріотизм на основі кращих культурних надбань держави.
3. *Етнізація.* Гармонічно доповнюйте форми роботи етнічним компонентом.
4. *Гуманізм.* Висловлюйте повагу до особистості дитини, її інтересів, прав та запитів. Формуйте людяність, доброзичливість, толерантне ставлення до інших. Допоможіть дітям сформувати уявлення про відносність добра і зла через казки. Саме через казку діти зможуть сприйняти складну тему.
5. *Демократизм.* Зберігайте партнерство. Пам'ятайте, що діти мають власну думку.
6. *Інтегративність.* Ураховуйте педагогічні вимоги сім'ї, садочка та суспільства. Залучайте до роботи батьків.
7. *Безперервність.* Забезпечуйте цілісність та наступність патріотичного виховання, систематизуючи знання. Формуйте потребу в національному самоусвідомленні вихованців.

Використовуйте різні форми роботи: віртуальні екскурсії, розповіді та бесіди, онлайн-заняття та ігри, інтерактивні плакати, перегляд відеоматеріалів, читання та аудіочитання творів української літератури, інсценування яскравих епізодів українських художніх творів, прослуховування музики, розглядання творів мистецтва, тощо. Яскраві та інформативні презентації, дозволять візуалізувати матеріал, зробити заняття більш динамічними та

цікавими. Мультфільми, фільми, комікси, відеосюжети про Україну, її історію та культуру допоможуть дітям краще засвоїти інформацію і передати складні поняття, ідеї в доступній для дітей формі, викликаючи емоційний відгук, а цікаві історії спонукатимуть дітей до подальшого вивчення теми. За допомогою зліплених власноруч фігурок українських героїв, тварин, пейзажів винадуйте короткі мультфільми, а вирізані з паперу фігурки, які можуть рухатися по фоні, допоможуть створити прості але ефектні анімації. Малюнки дітей та спеціальні інтернет-ресурси ([Pixton](#), [Comic Master](#), [Storyboardthat](#)) допоможуть створити власні комікси, сюжетами до яких можуть бути вигадані дітьми історії про Україну, культуру, природу.

Враховуйте те, що молодша, середня і старша групи дітей виявляють різну зацікавленість до конкретних форм роботи. Знайомлячи дошкільників з українською культурою, робіть акцент на творчому сприйнятті знань, а не на їхньому засвоєнні. Використовуйте символи на кожному занятті, поглиблюючи та розширюючи знання про них.

Залучайте дошкільників до благодійних акцій: виготовлення листівок із простими малюнками та написами зі словами подяки чи побажаннями перемоги (під диктовку вихователя) для військових, зображаючи українську символіку; приєднання до різноманітних волонтерських рухів у формі цікавої гри (ярмарки, де діти будуть продавати свої вироби), майстер-класу з виготовлення подарунків для військових (обереги, свічки тощо).

Педагогам і батькам корисним стане електронний кейс «[Горизонти пізнання маленького українця](#)», до якого увійшли інтерактивні навчальні матеріали, створені педагогами закладів дошкільної освіти області, за допомогою різноманітних онлайн-сервісів.

Формування патріотичних почуттів та національної свідомості в дітей залишається пріоритетним завданням закладів дошкільної освіти.

Список використаних джерел

1. Базовий компонент дошкільної освіти (Державний стандарт дошкільної освіти) нова редакція від 12.01.2021. URL : <http://surl.li/gsyсpa>
2. Богуш А.М. Українське народознавство в дошкільному закладі. К. : Вища школа, 2003. С. 63–84.
3. Білан О. І. Програма розвитку дитини дошкільного віку "Українське дошкілля" / О. І. Білан; за заг. ред. О.В. Низьковської. Тернопіль: Мандрівець, 2017. 256 с.
4. Бех І. Виховуємо патріотизм як почуття і цінність. Вихователь-методист дошкільного закладу. 2016. № 6. С. 4–8.
5. Гавриш Н., [Косенчук](#) О., [Піроженко](#) Т. Моя країна – Україна. Парціальна програма з патріотичного виховання дітей старшого дошкільного віку. Київ: Ранок, 2023.С.64.
6. Каплуновська О. Україна – моя Батьківщина. Парціальна програма національно-патріотичного виховання дітей дошкільного віку / О. М. Каплуновська, І. І. Кічата, Ю. М. Палець; за наук. ред. О. Д. Рейпільської. Тернопіль: Мандрівець, 2016. 72 с.

ПОЧАТКОВА ОСВІТА

ФОРМУВАННЯ ГРОМАДЯНСЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ УЧНІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ

Наталія КАПІНУС,

*завідувач відділу дошкільної і початкової освіти,
викладач кафедри педагогіки та психології Донецького ОІППО*

Ольга УСАЧОВА, Сергій ГАРНИЙ,

*методисти відділу дошкільної і початкової освіти
Донецького ОІППО*

*Патріотичне виховання – це сфера духовного життя,
яка проникає в усе, що пізнає, робить, до чого прагне,
що любить і ненавидить людина, яка формується.*

Василь Сухомлинський

У Законі України «Про освіту» зазначено, що метою повної загальної середньої освіти є всебічний розвиток, виховання та соціалізація особистості, яка усвідомлює себе громадянином України, здатна до життя в суспільстві, готова до свідомого життєвого вибору та самореалізації, трудової діяльності та громадянської активності [1]. Відповідно до Концепції «Нова українська школа» педагоги повинні розвивати в молодших школярів одну з наскрізних компетентностей – «громадянську», розвиток якої готує до ефективної та конструктивної участі у громадському житті та демократичних процесах, у сім'ї, на роботі, до успішної взаємодії з іншими, солідарності та рівності на основі поваги до прав людини, мирного співіснування [3].

Громадянські компетентності поруч із соціальними включені до восьми основних компетентностей для навчання впродовж усього життя [4]. У початковій школі процес формування громадянської компетентності починається з основ, які впливають на розвиток дітей, їхні погляди на навколишній світ та власне місце в ньому.

З метою формування громадянської компетентності пропонуємо інтегрувати в уроки математики в початковій школі наступне:

1. Використання національної символіки та культурних елементів: Створюйте математичні задачі з національним колоритом. Наприклад, збільшення кількості тризубів на гербі, кількість кольорів на прапорі, або розрахунок периметра вишиванки. Введіть задачі про видатні місця України, історичні події чи відомих українців. Це допоможе розширити знання дітей про рідну країну під час вивчення математики.
2. Задачі, пов'язані з національними традиціями: Обчисліть кількість гостей на свято Купала, визначте кількість українських писанок для прикрашення ялинки, чи розв'яжіть завдання про приготування традиційної страви на свято (наприклад, кількість інгредієнтів, необхідних для борщу на певну кількість людей). Використовуйте національні одиниці виміру або порівняння з традиційними українськими ремеслами (наприклад, скільки метрів тканини потрібно для вишивки рушника).
3. Вивчення математики через історію України: інтегруйте історичні факти в задачі. Наприклад, обчисліть час правління видатних гетьманів або порівняйте кількість різних міст України в різні епохи населення. Використовуйте історичні задачі про винаходи, які зробили українці, наприклад, обчислення, які пов'язані з діяльністю видатних українських вчених-математиків.
4. Проекти на патріотичну тематику: запропонуйте учням створити власні математичні задачі на тему рідної країни чи української природи. Наприклад, «Скільки дерев можна посадити в парку нашого міста?» або «Яке число літрів води в найбільших річках України?».

Проведіть проєктну роботу, де учні досліджують природні багатства України через обчислення, наприклад, відкриття відстані між містами, площі лісів чи висоти Карпатських гір.

5. Використання карт України: Географічні задачі, що містять вимірювання відстані між містами України, збільшення площі областей, висоти гір чи глибини озер. Це допоможе учням орієнтуватися в просторовому розташуванні рідної країни. Створіть задачі на вимірювання часу подорожі з одного міста до іншого, використовуючи реальні карти України.
6. Виховання цінностей через математику: створіть позицію вибору, де учні повинні будувати логічні висновки на основі цінностей, наприклад, допомога однокласникам у вирішенні відповідного ставлення до роботи в групах. Це сприятиме не лише математичному розвитку, але й усвідомленню цінностей солідарності та взаємопідтримки.

Найважливішим виховним спрямуванням змісту інтегрованого курсу «Я досліджую світ» є формування в учнів найбільш значущих для українського народу цінностей: патріотизм, соціальна справедливість, первинність духовного щодо матеріального, гуманізм, працелюбство, взаємоповага; виховання в дитини свого власного «Я», віри у свої сили, талант, здібності; виховання творчої, соціально активної особистості, здатної бережливо ставитися до природи, світу, речей, самої себе, інших людей, розуміти значення життя як найвищої цінності. Особливого значення набуло «Ранкове коло»: навчальний день розпочинається з формування ціннісного ставлення особистості до Батьківщини, держави, народу, нації.

Україна, її державотворчі цінності, вироблення громадянських почуттів, поведінкових еталонів – ці елементи змісту є першорядними, що задають мету реалізації програми. Видатні постаті, успішні люди, патріотично спрямовані, що уміють переборювати життєві труднощі та йдуть до власної мети, стають зразком для вироблення в учнів власних життєвих стратегій. Зміст програми курсу відображає такі види знань, результатом опрацювання яких є набуття громадянських цінностей:

- про навколишній світ у взаємозв'язку компонентів «Я – людина», «Людина серед людей», «Людина в суспільстві», «Людина і світ»;
- про способи пізнавальної та практичної діяльності, встановлення необхідності знати державну мову, шанувати символи держави; засвоєння моделей поведінки, які відповідають законодавству України, враховують інтереси й потреби громадян, передбачають повагу та взаєморозуміння між людьми;
- оцінні знання про норми ставлення до явищ життя (учень розпізнає вчинки за критерієм патріотичних вимірів; аргументує переваги громадянських вчинків, наприклад, участь у волонтерських заходах тощо).

На уроках інтегрованого курсу «Я досліджую світ» пропонуємо наступне:

1. Екскурсії рідним краєм (віртуальні чи реальні): проведіть уроки-екскурсії рідною місцевістю (місто, село, область), де діти можуть досліджувати природні та культурні об'єкти України. Використовуйте мультимедійні матеріали, щоб показати визначальні місця країни, такі як Київ, Карпати, українські річки та озера. Під час віртуальних подорожей обговорюйте важливість збереження культурної спадщини та природних багатств України.
2. Дослідження українських звичаїв та традицій: пропонуйте учням проєкти або презентації на теми, пов'язані з українськими традиціями, святами та обрядами. Діти можуть досліджувати такі теми, як святкування Івана Купала, Великдень, Різдво, народні ремесла та звичаї. Організуйте тематичні дні, де учні зможуть дізнатися про національні костюми, музику та кухню, а також провести дослідження, пов'язані з традиціями українського народу.
3. Екологічне виховання в контексті патріотизму: Підкреслюйте значення охорони природи України, проводячи уроки про важливість збереження лісів, річок, флори та фауни. Учні можуть створювати плакати або брати участь у проєктах, присвячених екологічній тематиці («Як зберегти природу України»). Вивчіть тему рідкісних видів тварин і рослин України, які зникають, а також розробіть заходи для їхнього збереження.

4. Географія рідного краю: вивчення географії України через створення власних карт чи макетів рідного краю, областей України, а також найвідоміших природних об'єктів країни (гори, річки, озера). Пропонуйте учням досліджувати своє рідне місто чи село та поділитися інформацією про його унікальні природні чи історичні об'єкти.
5. Національні герої та культурні діячі: Проведення уроків, присвячених видатним постатям України, таким як Тарас Шевченко, Леся Українка, Іван Франко. Учні можуть готувати короткі доповіді або створювати плакати, які присвячені їхньому життю та діяльності. Організуйте тематичні уроки, присвячені героям сьогодення, що сприяють розвитку національної гордості (українським воїнам, волонтерам, науковцям).
6. Етнографічні дослідження: вивчайте різноманітність регіональних особливостей України, а саме: мова та діалекти, звичаї та традиції, побут і житло, музика та танці. Досліджуйте діалекти та мови, які характерні для різних регіонів України. Попросіть учнів записати інтерв'ю з людьми похилого віку з різних регіонів, щоб вони поділилися особливостями вимов, слів і виразів. Вивчайте традиційні обряди та свята в різних частинах України (Різдво, Івана Купала, Великдень). Учні можуть досліджувати і порівнювати, як ці свята відзначаються в різних регіонах. Організуйте культурні майстер-класи з вивчення народних ремесл або традиційної кухні регіонів. Досліджуйте різні типи житла в Україні – від традиційних хат до сучасних багатоповерхівок. Учні можуть підготувати порівняльні презентації про архітектурні особливості будинків у Карпатах, на Донеччині чи Поділлі. Досліджуйте особливості народного вбрання (вишиванки, килими, головні убори) у різних регіонах України. Це можна представити у формі виставки або фотопроєкту. Вивчайте регіональні пісні та танці.

На уроках «Дизайн і технології» діти ознайомлюються з традиційними народними ремеслами в Україні, вчать виготовляти сюжетні витинанки різних регіонів України, оздоблювати вироби технікою вишивки. Практична діяльність допомагає формувати відповідальність, самостійність та командну роботу, наприклад, створення листівок для ветеранів війни та бійців фронту, плетіння українських оберегів, знайомство з ремеслами, традиціями українського народу.

Рекомендуємо на уроках «Дизайн і технології» впроваджувати:

1. Традиційні українські ремесла: важливо ознайомити учнів з традиційними українськими ремеслами. Створіть проєкт із виготовлення паперових моделей українських хат, народних іграшок або сувенірів.
2. Робота з національними мотивами: використовуйте в завданнях українські орнаменти та символіку. Під час уроків аплікації чи різьблення запропонуйте учням створити вироби з українськими символами (тризуб, калина, барвінок).
3. Творчі проєкти на тему рідного краю: дайте дітям завдання створити проєкти, присвячені красі рідного краю. Це можуть бути колажі з природними матеріалами (листя, квіти), вироби з глини чи дерева з елементами українського декору. Проведіть майстер-клас з виготовлення оберегів (вишитий рушник, сорочка, писанка, віночок, лялька тощо).
4. Виготовлення предметів української кухні (прості традиційні українські страви).

На уроках «Музичне мистецтво» учні мають можливість відчутти красу українського народного музичного мистецтва, досягнути інтонаційні особливості музики українського народу, відчутти національну своєрідність, спільне і відмінне в музиці різних народів, вивчення творів мистецтва про Україну, ознайомлення з діяльністю українських митців. Важливо, щоб учитель міг донести до душі кожної дитини свою любов до Батьківщини, і по краплинці, не нав'язливо, але постійно формувати патріотизм своїх вихованців.

З метою формування громадянської компетентності на уроках музичного мистецтва пропонуємо наступне:

1. Вивчення народного мистецтва: ознайомлюйте учнів з іншими видами українського народного мистецтва: писанкарство, декоративний розпис (наприклад, Петриківський розпис), вишивка, гончарство. Дайте завдання створити свої роботи на основі цих традицій, наприклад, намалювати власні орнаменти або розписати тарілки в стилі

петриківського розпису.

2. Творчі роботи на тему української природи та культури: створюйте завдання, які стимулюють дітей зображати рідні пейзажі – поля, гори, річки, ліси України. Це може бути малювання або ліплення.

Головним завданням уроку «Образотворче мистецтво» є формування в молодших школярів культури почуттів, основ національної та громадянської свідомості. Пропонуємо проводити конкурси дитячої зображувальної творчості «Слава українським військовим», «У світі немає кращої країни, ніж Україна» тощо.

Рекомендуємо використовувати на уроках образотворчого мистецтва:

1. Зображення символів України: використовуйте українські завдання, пов'язані з національними символами, такими як герб, прапор, українські орнаменти. Попросіть учнів створити малюнки з використанням цих символів у сучасному чи традиційному стилі. Обговорюйте з учнями, що позначають ці символи і як вони відображають історію та культуру спадщину.
2. Вивчення народного мистецтва: вивчайте українське народне мистецтво, наприклад, петриківський розпис, бойківські чи гуцульські орнаменти, витинанки. Залучайте учнів до створення власних робіт у цих стилях. Наведіть паралелі між народними техніками та сучасними підходами, щоб показати зв'язок між минулим та сучасним.
3. Теми української природи та історії: завдання на створення ландшафтів, які відображають природні краєвиди України. Обговорюйте історичні події та постаті через мистецтво. Учні можуть малювати відомі моменти з історії України.
4. Проекти, присвячені національним святкам: присвятіть уроки мистецтва створенню робіт до національних свят, таких як День Незалежності, День Конституції, День захисника України, День вишиванки. Попросіть учнів намалювати картини або плакати на ці теми.
5. Розвиток теми національної єдності: під час групових проектів створюють роботи, які відображають різноманітність регіонів України, але підкреслюють ідею національної єдності. Наприклад, колективні проекти з використанням мотивів із різних куточків країни.
6. Виставки і конкурси: організуйте шкільні виставки, на яких будуть представлені роботи учнів, присвячені патріотичним темам. Це може бути як тематична виставка, так і конкурс на найкращу роботу, що відображає національну гордість.

Пропонуємо практикувати проведення виховних годин у формі зустрічей з волонтерами, учасниками бойових дій, майстер-класів за участю дітей та батьків з виготовлення сувенірів для бійців української армії. Доцільно впровадити виховні проекти: «Рідний край, де ми, живемо, Україною звемо», «Я і моя родина», «Моя маленька батьківщина», «Подорожуємо Україною». Проводити тематичні виховні години, бесіди за такими темами: «Славетні українці», «Козацькому роду немає переводу» тощо. Проводити конкурси малюнків, оберегів, організувати написання листів та малюнків захисникам України. Акцент у виховній роботі перенести на засвоєння учнями народних традицій, сутності українських обрядів, народних свят, легенд, переказів, звичаїв тощо.

Оскільки в учнів початкових класів домінує образне мислення, то найбільш характерними є такі форми діяльності: ситуаційно-рольова гра, сюжетно-рольова гра, гра-драматизація, інсценування, гра-бесіда, гра-мандрівка, екскурсія, ігрова вправа, колективне творче панно, бесіда, тематичний зошит, ранок, свято, усний журнал, оформлення альбому, уявна подорож, конкурси, ігри, школа ввічливості, демонстрація, розповідь, моделювання, вікторина, екскурсія, виставка малюнків, операція-рейд, виставка-ярмарок, перекличка повідомлень, добродійна акція, хвилини з мистецтвом, година спостереження, година милування, спортивні змагання, козацькі забави, театральна вистава, ляльковий театр, ведення літопису класного колективу, веселі старты, естафети, догляд за рослинами і тваринами.

В освітньому процесі початкової школи пропонуємо використовувати матеріали проекту «Розвиток громадянської компетентності учнів Нової української школи: перший цикл початкової школи» [6].

Виховний процес повинен бути невід’ємною складовою всього освітнього процесу та орієнтуватися на суспільні, культурні цінності Українського народу та суспільно-державні (національні) цінності [4].

Список використаних джерел

1. Закон України «Про освіту» від 05.09.2017 р. № 2145-VIII. DOI: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>
2. Державний стандарт початкової освіти. DOI: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/87-2018-%D0%BF#Text>
3. Концепція Нової української школи. DOI: [Book-FINAL-CS6-UPD \(mon.gov.ua\)](http://mon.gov.ua)
4. Концепція розвитку громадянської освіти в Україні DOI: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/710-2018-%D1%80#Text>
5. Стратегія національно-патріотичного виховання. DOI: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/286/2019#Text>
6. Розвиток громадянської компетентності учнів Нової української школи: перший цикл початкової школи DOI: <http://ussf.kiev.ua/projects/rozvytok-hromadianskoi-kompetentnosti-uchniv-novoi-ukrainskoi-shkoly-pershyi-tsykl-pochatkovoi-shkoly.html>

ІНОЗЕМНІ МОВИ

МІЖКУЛЬТУРНИЙ ДІАЛОГ ЯК ЗАСІБ НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ НА УРОКАХ ДРУГОЇ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ В УМОВАХ НУШ

*Євгенія ЛУГАНЦОВА,
методистка відділу мовно-літературної
та мистецької освіти Донецького ОІППО*

Сучасна освітня система в Україні, зокрема в умовах Нової української школи, спрямована на формування всебічно розвиненої особистості, здатної до ефективної взаємодії в глобалізованому світі. Одним із важливих аспектів освітнього процесу є національно-патріотичне виховання, яке допомагає здобувачам освіти усвідомити свою культурну ідентичність, а також зрозуміти культурне розмаїття інших країн. Уроки другої іноземної мови (німецької, французької) стають не лише платформою для вивчення мови, але й засобом для міжкультурного діалогу, що сприяє патріотичному вихованню та дозволяє учням усвідомити цінність рідної культури в контексті світового розмаїття. Такий підхід допомагає формувати національну свідомість, толерантність та повагу до інших культур.

Згідно з програмою навчання другої іноземної мови для 5–9 класів Нової української школи особливу увагу слід приділяти формуванню в учнів навичок міжкультурного діалогу як основи полікультурної освіти. На уроках другої іноземної мови можна використовувати різні теми для досягнення цієї мети, але серед найпопулярніших є теми, що стосуються харчування, свят і традицій, України та країни, мову якої вивчають учні. На думку вчителів, ці теми дають змогу глибше порівнювати культурні традиції, вивчати національні цінності й водночас підкреслювати значення рідної культури у світовому контексті.

Отже, наведемо приклади завдань на основі тем «Візит до столиці» та «Апетит з їдою прибуває», які допоможуть здобувачам освіти поглибити міжкультурне розуміння, розвинути комунікаційні навички та усвідомити важливість національно-патріотичних цінностей у глобальному контексті через порівняння культурних аспектів обох країн.

Приклад 1. «Ознайомлення з українськими та німецькими / французькими культурними цінностями».

Обговорення українських визначних місць. Початок роботи над темою починаємо з ознайомлення учнів із визначними місцями Києва. Учні беруть участь в інтерактивній грі «Знайди місце на карті», під час якої мають позначити на інтерактивній карті Києва такі локації, як Софійський собор чи Києво-Печерська лавра. Для цього можна використовувати онлайн-інструменти Google My Maps або Genially. Це завдання допоможе учням краще орієнтуватися в культурних символах столиці. Для поглиблення знань учні в парах підбирають українські слова для опису цих місць, перекладають їх на німецьку / французьку та додають до інтерактивної карти. Після цього групи презентують вибір слів, що сприяє розширенню лексичного запасу та розумінню культурної значущості пам'яток.

Обговорення німецьких / французьких визначних місць. Наступним етапом ознайомлення з цією темою є знайомство учнів з основними культурними символами Берліна (Бранденбурзькими воротами, Рейхстагом і Берлінським собором тощо) чи Парижу (Ейфелевою вежею, Лувром і Собором Паризької Богоматері тощо). Закріпити знання допоможе **культурна вікторина в Kahoot або Quizizz**. Кожному учню або групі пропонується відповісти на питання про історичне значення та культурну цінність цих місць. Іншою активністю може бути створення короткого відеоролика за допомогою таких онлайн-інструментів, як **Adobe Spark Video** або **Animoto**. Учні можуть обрати один із культурних символів Берліна чи Парижа, уявивши себе гідями, й записати відео, у якому німецькою або французькою мовою коротко розкажуть про культурне значення цього місця. Це завдання дозволяє не тільки практикувати мову, але й глибше зануритися в культурний контекст країни, мова якої вивчається.

Рефлексія: обговорення ролі культурних пам'яток. Завершальний етап містить колективну рефлексію, під час якої учні обговорюють значення культурних пам'яток у

формуванні національної ідентичності. Вони виконують **мозковий штурм у Padlet або Whiteboard**, де діляться думками про те, як культурні пам'ятки об'єднують людей і формують національну свідомість. Ця вправа допомагає структурувати ідеї та надає можливість кожному висловити свою думку. Підсумковим завданням є **створення інфографіки** (наприклад, у Canva або Piktochart), у якій учні порівнюють культурні пам'ятки України та Німеччини / Франції, їхнє значення для історії та культури кожної країни. Інфографіку можна розмістити на інтерактивних дошках як приклад міжкультурного діалогу, що сприятиме формуванню поваги до інших культур і зміцненню національної ідентичності.

Приклад 2. Проєкт «Туристичний маршрут».

Учні працюють у малих групах над *створенням маршрутів*, використовуючи інтерактивні інструменти, такі як Google My Maps або Genially, щоб створити карту з позначками на вибраних локаціях. До кожного місця додаються короткий опис, значення для культурної спадщини України, Німеччини чи Франції, а також фото чи відео, що робить маршрут наочним і доступним для всього класу. Також групи можуть підготувати *цифрові презентації* у форматі квесту (наприклад, у PowerPoint або Canva), де після кожного етапу подорожі учням пропонуються запитання чи завдання, що розкривають культурну значущість місць. Це додає інтерактивності та залучає всіх учнів до процесу дослідження.

Презентація маршрутів може бути здійснена за допомогою *віртуальних екскурсій*: учні створюють віртуальний тур обраними маршрутами, використовуючи онлайн-платформи, такі як Google Earth, YouTube 360°, AirPano або інтерактивні карти, що дозволяє ознайомитися з культурними та історичними пам'ятками Києва, Берліна чи Парижа навіть на звичайних комп'ютерах чи смартфонах. Якщо є доступ до VR-технологій, учні можуть ще глибше зануритися в атмосферу міст, підготувавши тур у VR-форматі, доступний через смартфони з відповідними додатками. Після презентації можна провести рефлексію через *інтерактивне опитування* в Kahoot або Mentimeter, де учні відповідають на запитання про значення культурних місць та їхній вплив на національну ідентичність, що закріпить матеріал і підвищить інтерес до обговорення.

Для глибшого осмислення можна використовувати *рефлексійні дошки* в Padlet, Miro або Linoit. Тут учні записують свої думки у відповідь на запитання «Як подорожуючи по інших країнах, можна дізнатися більше про власну культуру та національні цінності?», додаючи нотатки, фото та емодзі, щоб обговорити, як досвід інших культур допомагає краще розуміти власну.

Приклад 3. «Апетит з їдою прибуває».

Обговорення національних страв. Обмінюючись думками про українські страви, учні обговорюють свої улюблені національні страви, такі як борщ, вареники, голубці тощо. Кожен обирає одну страву для презентації іноземним гостям і пояснює, чому саме вона відображає українську культуру. Далі учням пропонується провести самостійне дослідження. Здобувачі освіти досліджують одну з українських страв, дізнаються про її історію, культурне значення та цікаві факти. Результати досліджень школярі представляють як коротку усну презентацію або постер, який можна показати однокласникам.

Ознайомлення з німецькими стравами. Вивчаючи німецькі страви (брецель, сосиски, струдель тощо) або французькі (круасани, багет, рататуй тощо), учні обговорюють, діляться своїми думками про те, що робить ці страви особливими для відповідної культури та як вони відображають національні цінності й традиції. Наступною активністю є виконання *інтерактивної вправи «Міжкультурний обмін»*. Вправа проводиться у форматі відкритого обговорення або як квест (за допомогою платформи Quizlet або Kahoot), де учні відповідають на питання про культурне значення страв.

Рефлексія: здобувачі освіти обговорюють, як національна кухня може стати засобом міжкультурного діалогу та що спільного можна знайти між традиційними українськими та німецькими чи французькими стравами.

Приклад 4. Проєкт «Меню дружби».

Створення «Меню дружби» відбувається в групах, де учні створюють меню з

українськими, німецькими або французькими стравами. Кожна група підбирає по одній страві з кожної культури (наприклад, борщ і брецель, або деруни та гратен Дофінуа) і пояснює свій вибір. *Інтерактивним елементом* є голосування в Google Forms або Mentimeter, під час якого, після презентації, учні обирають «страву дружби» і пояснюють, чому саме вона символізує об'єднання двох культур.

На етапі *рефлексії* учні мають можливість дати відповіді на запитання: «Як національна кухня відображає ідентичність народу?», «Які страви з української та німецької / французької кухні можна вважати символами єдності?» та обговорити свої ідеї чи поділитися думками.

Для *творчого завдання* учням можна запропонувати ідею *створення «Книги дружби»* з ілюстраціями обраних страв, що включає опис, рецепт і пояснення культурного значення кожної страви. Для створення віртуальної книги здобувачі освіти можуть скористатися платформою Canva або Google Slides, а потім презентувати її в класі.

Отже, запропоновані завдання допомагають не лише у вивченні іноземної мови, а й у формуванні національно-патріотичних цінностей, толерантності та поваги до культурної спадщини світу.

Список використаних джерел

1. Державний стандарт базової середньої освіти. URL : https://osvita.ua/legislation/Ser_osv/76886/#google_vignette (дата звернення: 04.10.2024).
2. Модельна навчальна програма «Друга іноземна мова. 5–9 класи» для закладів загальної середньої освіти / автори Редько В. Г., Шаленко О. П. та інші; рекомендовано наказом МОН України від 12.07.2021 № 795. URL: <https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/zagalna%20serednya/Navchalni.prohramy/2021/14.07/Model.navch.prohr.5-9.klas.NUSH-poetap.z.2022/Inozemni.movy.5-9-kl/Druha.inoz.mov.5-9-kl.Redko.ta.in.14.07.pdf>.

УКРАЇНСЬКА МОВА ТА ЛІТЕРАТУРА

ФОРМУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ ЗАСОБАМИ УКРАЇНСЬКОЇ ПІСНІ НА УРОКАХ СЛОВЕСНОСТІ

Тетяна БАЙДАЧЕНКО,

*методист відділу мовно-літературної та мистецької освіти
Донецького ОПППО, заслужений учитель України*

Здавна пісня допомагала українцям пережити важкі часи, не впасти духом, подолати історичні вирви й перешкоди, крокувати до державотворення, вийти на дорогу цивілізаційного розвитку.

Якось видатний український педагог, композитор Анатолій Авдієвський сказав: «Українська пісня не дає бути самотнім – ні людині, ні народу. Заспіває школа – заспіває Україна». І пріоритетним завданням сучасної школи є виховання людини в душі найкращих українських культурних традицій, родинної педагогіки й пісенної культури.

Ми не маємо права нав'язувати дітям свої уподобання, але неправильно є також позиція невтручання, байдужості. Педагог має ознайомити молодь з об'єктивними оцінками художніх критиків, вислухати власну думку учнів та учениць. І важливо презентувати не тільки пісенну спадщину минувшини, але й якісні сучасні пісні: творчість Квітки Цісик, Миколи Мозгового, Ніни Матвієнко, Івана Поповича, «Пікардійської Терції»; квартетів «Гетьман» та «Явір»; гуртів «Океан Ельзи», «Брати Гадюкіни», «Воплі Водоплясова», «Зимовий сад» тощо [1].

Не можна не згадати й таких знаменитих естрадних співаків, як Софія Ротару, Назарій Яремчук, Василь Зінкевич, Микола Гнатюк. Вони стали для України уособленням української душі й вільності духу, вірності батьківським традиціям і спрямованості в будучину.

Перлини пісенної творчості є одним із засобів формування національної ідентичності, під якою розуміємо усвідомлення людиною своєї сутності шляхом ідентифікації себе з українським народом. Адже в кращих піснях спостерігаємо віддзеркалення національного характеру.

Дослідники виокремлюють такі типові риси українського національного характеру, як демократичність, волелюбство, емоційність сприйняття природи, працелюбство, культ родини, релігійність, гостинність [2].

Простежмо на прикладі, як риси українського характеру відображено в пісні.

Вивчаючи «Пісню про рушник» Андрія Малишка на уроці української літератури в 7 класі, учитель акцентує увагу на образі матері, на беззаперечній цінності материнської любові. Для кращого усвідомлення теми можемо запропонувати дітям пісню «Чорнобривців насіяла мати», авторами якої є композитор Володимир Верменич та поет Микола Сингаївський. Розкрити ціннісний потенціал твору вчителю може допомогти історія створення. Як пізніше визнав сам Микола Федорович, пісня присвячена його матері, Улянці Андріївні, котра дуже любила саме ці квіти. Текст з'явився в 1957 році, причому Сингаївський написав його у Франції під час заохочувальної поїздки. На одній із клумб у Парижі він побачив кілька кущиків чорнобривців. І одразу пригадав рідне село Шатрище, маму та її улюблені квіти [3]. Глибокий зв'язок із корінням, щирий патріотизм, любов до матері – ці риси національного характеру уславлюються в пісні. Тому запропонувати дітям знайомство з піснею можна й на інших уроках вивчення творів відповідної проблематики.

Сучасний педагог-україніст не може не скористатися таким багатим матеріалом. Адже пісенна творчість не тільки здійснює виховний вплив на здобувачів освіти, а й служить матеріалом для аналізу, запам'ятовування, творчих видів діяльності. Використання пісень дозволяє впроваджувати широку міжпредметну інтеграцію. Проаналізуємо деякі приклади роботи з українськими піснями на уроках словесності.

Приклад 1

Предмет: Українська мова (7 клас)

Тема: Часи дієслів

Рекомендації

У комплекс вправ на закріплення матеріалу з теми можна ввести роботу з українською народною піснею «Ти ж мене підманула». Текст твору містить достатню кількість дієслів минулого та майбутнього часу. Можна запропонувати учням «музичний» вибірковий диктант. Прослуховуючи пісню, діти мають виписати дієслова: I варіант – минулого часу, II варіант – майбутнього.

Прослухавши пісенний твір, учні зазначають, що в ньому співається про дівчину, яка кожен день тижня призначає хлопцю побачення, а сама на них не приходить. Учитель повідомляє, що пісня «Ти ж мене підманула» є однією з найпопулярніших українських народних пісень. За свідченням історика Василя Кисиленка, вперше вона згадується у 1897 році в «Сборнике Харьковского историко-филологического общества» серед пісень Полтавської губернії, зібраних етнографом Василем Милорадовичем [4]. Тоді твір належав до «триндичок», тобто жартівливих молодіжних пісень.

Таким чином усвідомлюючи мовну тему, ми разом із тим занурюємося в атмосферу минулщини. Доречно на цьому уроці згадати і про українські вечорниці, розповісти про те, як залицялися парубки до дівчат раніше.

Приклад 2

Предмет: Українська література (10 клас)

Тема: Поетичні картини народного побуту і звичаїв у повісті М. Коцюбинського «Тіні забутих предків»

Рекомендації

Цьому уроку може передувати робота в групах, де працюватимуть «мовознавці», «психологи», «етнографи».

Завдання для груп

Відповісти на запитання, оформити відповідь у вигляді тез або плану. Підтвердити думки цитатами з твору.

«Мовознавці»:

- Як мова повісті відображає характер, світогляд, спосіб мислення гуцулів?

«Психологи»:

- Які риси національного характеру українців можна визначити в героїв твору?

«Етнографи»:

- Які обряди та звичаї змальовано в повісті? Яку роль виконують ці картини?

Учитель пропонує при підготовці до уроку використати не тільки текст повісті Михайла Коцюбинського «Тіні забутих предків», але й переглянути фрагмент однойменної екранізації Сергія Параджанова, де звучить одна з найвідоміших українських колядок «Добрий вечір тобі, пане господарю!». Кожна з груп має проаналізувати свій аспект пісні.

На чому варто зробити акцент при аналізі?

Учитель зазначає, що ця колядка є взірцем тісного поєднання релігійної й народної колядкової традиції, адже раніше оспівувала приход нового року, а з розвитком християнства змінилася до прославляння Різдва Ісуса.

«Добрий вечір тобі, пане господарю!» співається господарю дому як вітання з народженням Христа та з Новим роком. Виконуючи цю рідзвяну пісню, колядники висловлюють радість із приводу зимових свят та сподівання, що господар та його родина матимуть блага весь наступний рік.

Після презентації результатів роботи груп відбувається обговорення, рецензування відповідей (учителем та здобувачами освіти). Значна увага приділяється обміну думками щодо того, чому саме ця пісня звучить у фільмі Сергія Параджанова.

Приклад 3

Предмет: Українська література (10 клас)

Тема: Інтимна лірика Павла Тичини

Рекомендації

Учитель може запропонувати дітям порівняти поезію Павла Тичини «Ви знаєте, як липа шелестить» та пісню Володимира Івасюка «Я піду в далекі гори».

- Що спільного між цими двома творами?
- Охарактеризуйте ліричних героїв вірша та пісні.
- Яка роль природи в їх розкритті?

Здійснюючи порівняльний аналіз творів, учні доходять висновку, що кохання є найвищою цінністю людини в усі часи.

Добре, якщо діти прослухають пісню в різному виконанні. Цікаво, що вперше її заспівав сам автор, одночасно – ансамбль «Смерічка», потім буковинська співачка з угорським та французьким корінням Лідія Відаш. Сучасникам «Я піду в далекі гори» відома у виконанні гурту «Плач Єремії». Однак сам Тарас Чубай вважає, що твір найкраще заспівала Квітка Цісик.

- Як ви гадаєте, що може мотивувати на написання таких творів?

Свідченням того, що пісня «Мила моя» («Я піду в далекі гори») має конкретного адресата, свідчить власноруч зроблений В. Івасюком альбом. Його він подарував працівниці чернівецького телебачення Ніні Щербаковій, якій і присвячено пісню.

Як бачимо, пісня – багатий матеріал для педагога-україніста. Вона не тільки слугує для міжпредметної інтеграції, а й зацікавлює учнів та учениць предметом, сприяє розвитку дитини, розкриває скарбницю народної мудрості, презентує найкращі риси національного характеру українців.

Отже, активно впроваджувати якісні зразки пісенної творчості в освітній процес, розкрити її безмежні можливості, розвинути культурні та естетичні смаки молодого покоління, формувати українську ідентичність – ось завдання сучасного педагога.

Список використаних джерел

1. Андрущенко В. П. Пісенна творчість нашого народу // Голос України. – 2020. – 25 січня. URL : <http://www.golos.com.ua/article/326758> (дата звернення: 03.10.2024).
2. Боднарчук А. В. Національний характер українців. URL: <https://cutt.ly/v2NhzJ5> (дата звернення: 03.10.2024).
3. Мельничук А. «Чорнобривців насіяла мати...». URL : https://www.ukrinform.ua/rubric-other_news/2121962-cornobrivciv-nasiala-mati.html (дата звернення: 03.10.2024).
4. Ти ж мене підманула. URL : <https://salo.li/606330F> (дата звернення: 03.10.2024).
5. Українська пісенна культура. URL : https://osvita.ua/vnz/reports/ukr_lit/16334/ (дата звернення: 03.10.2024).

НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНЕ ВИХОВАННЯ УЧНІВ 7 КЛАСУ НУШ ЗАСОБАМИ УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ

*Олена ГОЛОВІНА,
методист відділу мовно-літературної
та мистецької освіти ДОШПО*

Виховання національної самосвідомості учнів на уроках української літератури сприяє збагаченню духовного світогляду школярів, формує усвідомлення себе як часточки українського народу з власною національною гідністю.

Літературній освіті відводиться особлива роль у формуванні соціального та морального обличчя юних громадян нашого суспільства, оскільки література є своєрідним генетичним кодом, пам'яттю народу. У художній літературі знаходять своє вираження історія, моральні цінності, ідеали, традиції, ментальність, національний характер. Її сприймають як першооснову духовного та соціального розвитку суспільства.

Уроки літератури є основою патріотичного виховання учнів, їхнього громадянського змушнення, високої моральності та працелюбства, естетичної наснаги. Художня література спонукає учнівську молодь захоплюватися красою та самобутнім багатством рідної землі, національно-визвольною боротьбою українців, їхнім славетним минулим.

Національні та загальнолюдські цінності, відтворені в літературі, допомагають формуванню духовно багаті особистості, громадянина, що має високі етичні та моральні чесноти, шанує минуле, дбає про майбутнє свого народу, України. Сучасна літературна освіта зорієнтована на вивчення літератури як мистецтва, як образного вираження духовного життя народу, а шкільна програма з літератури є часткою культури нації.

Методична система літературного навчання передбачає роботу, спрямовану на використання ефективних методів і прийомів, за допомогою яких в учнів виробляються певні судження й оцінки, удосконалюються вміння та навички самостійного аналізу літературного твору, постановки доступних для віку учнів проблем за темою тощо.

В основу системи патріотичного виховання на уроках української літератури покладено правдиве слово про свій народ, його споконвічне прагнення розбудувувати Українську державу.

Основними напрямками патріотичного виховання на уроках української літератури є:

- формування думки про суспільну значущість родини, про сім'ю, рід і родовід;
- українознавство / народознавство / краєзнавство;
- ознайомлення з явищами суспільного життя;
- формування знань про історію держави, державні символи;
- ознайомлення з традиціями та культурою свого народу.

Значний потенціал для національно-патріотичного виховання учнів 7 класу Нової української школи мають підручники з української літератури авторства О. Авраменка, авторських колективів під керівництвом В. Заболотного, Т. Яценко. Розгляньмо можливості цих підручників.

Підручники з української літератури для 7 класу авторського колективу під керівництвом Т. Яценко та О. Авраменка, укладені відповідно до модельної навчальної програми «Українська література. 7-9 класи» для закладів загальної середньої освіти (авторський колектив: Т. Яценко, В. Пахаренко, О. Слижук, І. Тригуб), є ефективним інструментом для національно-патріотичного виховання учнів. Вони не лише знайомлять із кращими зразками української літератури, а й формують у здобувачів освіти почуття гордості за свою країну, її мову та культуру. Використання різноманітних методів навчання дозволяє максимально реалізувати виховний потенціал літератури в сучасному освітньому процесі.

Підручники цих авторів знайомлять учнів із творами видатних українських письменників, які відіграли значну роль у формуванні української нації та культури: С. Чарнецького «Ой у лузі червона калина...», О. Бабя «Зродились ми великої години...», Т. Шевченка «Розрита могила», І. Франка «Захар Беркут», В. Симоненка «Лебеді материнства» тощо.

Твори подаються в контексті історичних подій, що допомагає учням краще зрозуміти їх значення та вплив на українське суспільство.

У підручнику авторського колективу під керівництвом Т. Яценко представлені твори сучасних українських авторів, що відображають актуальні проблеми та цінності українського суспільства: С. Вакарчука «Квіти мінних зон», «Місто Марії»; П. Солодухи «Біля тополі», О. Псюка, І. Клименка «Стефанія» тощо.

У підручнику О. Авраменка знайомимось із розділом «Сучасна українська поезія про війну», до якого входять поезії О. Ірванця «З міста, що ракетами розтрощене...», Н. Мельниченко «Каміння». У завданнях до розділу автор пропонує розказати історію написання вірша О. Ірванця «З міста, що ракетами розтрощене...». Дати відповіді на питання: Як ви розумієте останній рядок вірша О. Ірванця «З міста, що ракетами розтрощене...»? Що ви знаєте про страшні події в м. Бучі, Ірпені та Гостомелі в перші дні повномасштабного вторгнення Росії в Україну? Що означає вислів «збирати каміння» в поезії Н. Мельниченко? Якому катрену вірша «Каміння» найбільше відповідає картина О. Шупляка «Велика битва України з Мордором»? Прокоментуйте свій вибір. Про яку рису нашого народу свідчить той факт, що навіть в умовах жорстокої війни українці складають і співають пісні? Напишіть вільне есе на тему «Життя – найвища цінність» (5-7 речень). Використайте у своїй роботі цитату з вірша О. Ірванця [1, с. 81].

Література формує соціальне обличчя молоді, навчаючи їх моральних цінностей і громадянської відповідальності. Вона демонструє приклади героїзму, самопожертви та любові до Батьківщини.

Підручник з української літератури авторського колективу під керівництвом Т. Яценко пропонує різноманітні методи реалізації виховних цілей. Використання проблемного підходу у вивченні художніх текстів дозволяє учням активно обговорювати важливі питання національного відродження та патріотизму. Автори підручника пропонують різноманітні творчі завдання, які стимулюють учнів до самостійного мислення та висловлення власних думок про прочитане.

Наприклад, під час вивчення твору С. Чарнецького «Ой у лузі червона калина» у рубриці «Поміркуй!» пропонується знайти у всемережжі та подивитися кліп, створений на основі кінофільму «Червоний»; знайти відеозаписи виконання цієї пісні в різних країнах. Дати відповіді на запитання: Як відеоряд увиразнює провідний мотив пісні «Ой у лузі червона калина...»? Подумай, чому вона стала такою популярною у світі [3, с. 29].

Твори О. Бабія «Зродились ми великої години...» та М. Матоли «Мій друже Ковалю...» є справжніми перлинами української поезії, які глибоко відбивають дух боротьби українського народу за свою незалежність.

Вірш О. Бабія «Зродились ми великої години...» виховує в учнів повагу до героїв, які віддали життя за вільну Україну. Автор підкреслює велич і незламність українського духу, закликає молодь пам'ятати про подвиги попередніх поколінь і продовжувати їхню справу.

М. Матола в поезії «Мій друже Ковалю...» підкреслює важливість дружби та взаємодопомоги в боротьбі за спільну мету. Через особисту трагедію поета учні можуть краще зрозуміти, якою ціною здобувається свобода.

У рубриці «Підсумуй!» після вивчення сучасних патріотичних пісень учням пропонується дати відповіді на такі запитання: Яка народна або авторська українська пісня справила на тебе найбільше враження? Розкажи про неї. Які риси національного характеру українців та українок ти можеш назвати, ознайомившись із народними соціально-побутовими й сучасними патріотичними піснями? Чому давні народні українські пісні відроджуються в сьогоденні? [3, с. 35]

Виконання творчих завдань (написання есе, створення презентацій тощо) сприяє розвитку уяви, фантазії та комунікативних навичок. У рубриці «Читай і досліджуй!» автори підручника пропонують: «Українська пісня – це бездонна душа українського народу, це його слава». Це вислів українського письменника та кінорежисера Олександра Довженка. Візьми ці слова за епіграф і напиши есей про українські пісні [3, с. 35].

Підручник з української літератури О.Авраменка сприяє розвитку творчих здібностей учнів, бо аналізуючи літературні твори, здобувачі освіти розвивають навички аналізу, синтезу та оцінки. Виконання творчих завдань сприяє розвитку уяви, фантазії та комунікативних навичок. Через обговорення літературних творів семикласники/семикласниці вчаться формулювати власну думку та аргументувати її.

Наприклад, під час вивчення твору А. Кокотюхи «Гімназист і Чорна Рука» автор підручника пропонує виконати таке завдання: підготуйте мультимедійну презентацію (7-10 слайдів) або коротке повідомлення про бій під Крутами 1918 р. [1, с. 167]. Вивчення таких історичних подій сприяє формуванню національної свідомості та патріотизму. Учні дізнаються про героїчні вчинки пращурів, що може надихнути їх на активну громадянську позицію. Підготовка презентації або повідомлення вимагає від школярів проведення дослідження, аналізу інформації та її структурування. Це розвиває їхні дослідницькі та аналітичні навички. Завдання інтегрує знання з літератури та історії, що сприяє глибшому розумінню обох предметів. Учні бачать, як літературні твори відображають історичні події та впливають на формування національної ідентичності. Мультимедійна презентація дозволяє семикласникам/семикласницям проявити творчість, використовуючи різні засоби для представлення інформації (тексти, зображення, відео). Це робить навчання цікавим та інтерактивним. Це завдання сприяє не лише кращому розумінню твору Андрія Кокотюхи, але й формуванню важливих навичок та патріотичних цінностей в учнів.

Підручник «Українська література: підручник для 7 класу закладів загальної середньої освіти» / В. В. Заболотний, О. В. Заболотний, О. В. Слоньовська, І. В. Ярмульська розроблений відповідно до модельної навчальної програми «Українська література. 7-9 класи» для закладів загальної середньої освіти (автори: Заболотний О. В., Слоньовська О. В., Ярмульська І. В.). Автори підручника пропонують для вивчення художні твори, у яких розкрито вершинні зразки народної моралі й українського менталітету, притаманні характеру всієї нашої нації, яка відзначається героїзмом, мужністю, умінням тонко відчувати красу, здатна відрізнити добро від зла, правду від кривди, вічне від миттєвого й минулого: М. Стельмаха «Щедрий вечір», А. Малишка «Пісня про рушник», «Чому, сказати, й сам не знаю...». Знайомлять зі зразками сучасної творчості про російсько-українську війну П. Вишебаби «Марсіани», «Доньці (Тільки не пиши мені про війну...)».

У рубриці «Аналізуємо» після прочитання оповідання П. Вишебаби «Марсіани» автори підручника пропонують пояснити, чому воїнам здалося, ніби вони висадилися на Марсі. Чому один із них, розмовляючи телефоном, назвав цю планету ідеальною для життя? Які місця для ночівлі за обставин, що склалися, могли бути більш безпечними, а які – менш безпечними для героїв оповідання? Де вирішили перепочити воїни? Чому бійці бригади, зайшовши в дитячий садок, відчули себе прибульцями з іншої планети? Зачитайте відповідний уривок твору. Розкажіть, що почали робити воїни перед тим, як лягти спати. Як це їх характеризує? Чому автор називає все це сюрреалістичним дійством? Про що, на вашу думку, мріяли захисники та кого згадували, засинаючи в дитячому садку? Спробуйте усно змалювати їхні сні [2, с. 177].

А в рубриці «Міркуємо» запропоновано таке завдання: Перечитайте дві записки, згадані в оповіданні: одну реальну, іншу – уявну. Хто й для чого їх написав чи хотів написати? Яка роль цих записок у творі? Чи допомагають вони розкрити вдачу українців та українок, посилити емоційне сприйняття прочитаного? [2, с. 177]

Для аналізу поезії П. Вишебаби «Доньці» автори підручника пропонують здобувачам освіти дати відповідь на питання: Знайдіть і зачитайте рядки, у яких звучить упевненість у нашій перемозі над агресором. Чи зможе війна, на думку автора, знищити в душах українців та українок добрі й вічні почуття? [2, с. 178]

Учні дізнаються про героїчні вчинки українських воїнів, що може надихнути їх на активну громадянську позицію та любов до своєї країни. Ці завдання допомагають семикласникам/семикласницям не лише глибше зрозуміти літературний твір, але й розвивають важливі навички та цінності, необхідні для формування національно-

патріотичної особистості.

Отже, виховання національної самосвідомості на уроках української літератури сприяє збагаченню духовного світогляду школярів, формує усвідомлення себе як часточки українського народу з власною національною гідністю. У наш час виховання справжнього патріота набуває особливо важливого значення. Плекаючи в учнях любов до рідного краю, ми формуємо гідне майбутнє нашого народу.

Список використаних джерел

1. Авраменко О. Українська література: підруч. для 7 кл. закл. загальн. середн. освіти / Олександр Авраменко. – Київ: Грамота, 2024. – 240 с.
2. Заболотний В. В. Українська література: підручник для 7 класу закладів загальної середньої освіти / В. В. Заболотний, О. В. Заболотний, О. В. Слоньовська, І. В. Ярмутьська. – Київ: Літера ЛТД, 2024. – 288 с.
3. Яценко Т. Українська література: підруч. для 7 кл. закл. загальн. середн. освіти / Таміла Яценко, Василь Пахаренко, Олеся Слижук, Ірина Тригуб. – Київ: Грамота, 2024. – 288 с.

ЗАРУБІЖНА ЛІТЕРАТУРА

НУШ: НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНИЙ ПОТЕНЦІАЛ ЗАРУБІЖНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

Світлана ГАРНА,
проректор з інноваційної та методичної роботи
Донецького ОІППО, кандидат педагогічних наук

Вікторія ЩЕРБАТЮК,
в. о. завідувачки відділу мовно-літературної
та мистецької освіти Донецького ОІППО

Одна з функцій, що виконує предмет «Зарубіжна література» в галузі загальної середньої освіти, – виховна – передбачає виховання моральних і громадянських якостей, національної свідомості, відповідальності за збереження духовних надбань України й людства. Зарубіжна література, сприяючи культурному зближенню України з країнами Європи та світу, є важливим чинником духовного розвитку української нації, виховання молодого покоління патріотів, відданих національним ідеалам, але водночас відкритих до здобутків інших народів і країн [3]. Читаючи твори світової класики, учні не лише опановують різні культури, але й мають можливість порівнювати їх із національними цінностями та традиціями.

Зарубіжна література є джерелом моральних і духовних прикладів, що дозволяє виховувати в учнів почуття справедливості, людяності, свободи та поваги до власного народу. Важливим аспектом патріотичного виховання є вміння розуміти свою національну ідентичність через призму загальнолюдських цінностей.

На уроках зарубіжної літератури в Новій українській школі (далі – НУШ) учні аналізують, як герої різних творів долають виклики часу, відстоюють свою незалежність або зберігають свою культуру. Це допомагає школярам розвивати власну громадянську позицію та відчуття відповідальності за свою країну. Завдяки інтеграції національно-патріотичного виховання література стає не лише інструментом культурного обміну, але й допомагає учням усвідомити важливість захисту національних інтересів. Крім того, порівняння літературних традицій різних народів дозволяє краще розуміти унікальність української культури у світовому контексті. Учитель зарубіжної літератури, використовуючи твори світової класики, може спрямовувати учнів на пошук аналогій з українськими реаліями, виховуючи так свідомих патріотів своєї держави.

На думку Ж. Клименко, патріотичне виховання і досі часто асоціюють лише з такими предметами, як українська мова, українська література, історія України, українознавство, географія. «Що стосується курсу зарубіжної літератури, то, на жаль, ще не всі усвідомлюють його значення як могутнього чинника формування національно-патріотичних почуттів учнів. А між тим саме цей предмет спрямовує не лише на розширення знань учнів про Україну, про її образ очима інших народів, а й на увиразнення невичерпних можливостей української мови, адже робота над художнім перекладом стимулює звернення тлумача до всіх її скарбів» [2, с. 2].

Серед важливих напрямів вивчення зарубіжної літератури чільне місце посідає структурний елемент, окреслений терміном «літературне краєзнавство».

Літературне краєзнавство в шкільному курсі зарубіжної літератури трактуємо як «змістову складову шкільного курсу зарубіжної літератури, що розкриває світовий літературний процес у тісному зв'язку з Україною за певними напрямками, має предмет досліджень, а також сприяє розвитку особистості кожного школяра, підвищенню ефективності засвоєння ним навчального предмета» [1, с. 6].

Предметом літературно-краєзнавчої роботи з учнями в процесі вивчення шкільного курсу зарубіжної літератури визначаємо відомості про персоналії зарубіжних письменників, їхні зв'язки з українськими митцями, видатними особистостями, особисті стосунки; літературні твори, у яких знайшли відображення історичні події, інформація про відомих діячів української культури, традиції, фольклор, лексика, картини побуту і природи тощо, літературно-краєзнавчі пам'ятки, а також відтворені національно-культурні компоненти, що розкривають український колорит.

Для ефективної організації літературно-краєзнавчої діяльності учнів в НУШ важливим є вибір методів і прийомів вивчення літературного краєзнавства, його організаційних форм. Вважаємо за доцільне використання таких форм навчання, як *заочні екскурсії*, що дозволяють учням безпосередньо ознайомитися з літературними місцями; *проектна діяльність*, під час якої учні досліджують життя і творчість письменників крізь призму місцевої культури та створюють власні дослідницькі чи творчі проекти; *інтерактивні уроки з використанням мультимедійних технологій*, які сприяють віртуальним подорожам і поглибленню знань про місця, пов'язані з літературними героями чи авторами.

Також доцільно впроваджувати *групові дослідження*, де учні працюватимуть над колективними завданнями з краєзнавчої тематики, та *креативні майстерні*, у яких здобувачі освіти створюватимуть ілюстрації, мапи або плакати, що відображають літературний простір творів. *Дискусійні клуби* та *дебати* розвиватимуть критичне мислення, а *рольові ігри* сприятимуть глибшому розумінню історичного та культурного контексту літератури.

Серед прийомів роботи з літературного краєзнавства виокремлюємо: *стилі повідомлення, коротка розповідь, виразне читання та інсценізація; читання творів і уривків уголос, «оживлення» подій та словесний опис картини; виписування образних висловлювань, афоризмів; виставка учнівських ілюстрацій; проведення квестів, вікторин тощо.*

Так, наприклад, під час вивчення лірики Р. Бернса «Моє серце в верховині...» можна запропонувати учням квіз, відповіді на питання якого сприятимуть виявленню і збереженню національної ідентичності школярів, вихованню патріота України, який пізнає та досліджує реалії своєї країни, її традиції та культуру й усвідомлює їх у світовому контексті.

Приклади питань можуть бути такі:

1. Як ви розумієте символ «верховина» у вірші? Що вона означає для поета і як може стати символом рідної землі для кожного з нас?
Мета: показати, що верховина у вірші – це не лише місце, а символ любові до рідної землі, подібно до того, як кожен має свою батьківщину.
2. Які почуття викликає в поета думка про рідні місця? Як це пов'язано з почуттям патріотизму?
Мета: формувати уявлення про патріотизм як емоційний зв'язок із рідною землею, яка завжди в серці.
3. Як автор змальовує природу своєї батьківщини? Чому це важливо для розуміння національної ідентичності?
Мета: зрозуміти те, що природні краєвиди можуть бути важливою частиною національної свідомості та культури.
4. Чому, на вашу думку, поет пише про свій дім, навіть перебуваючи далеко від нього? Як це можна пов'язати з почуттям відповідальності за рідну землю?
Мета: показати, що навіть перебуваючи далеко, любов до Батьківщини залишається в серці, і це важлива риса патріота.
5. Як ви думаєте, чому у вірші «Моє серце в верховині...» присутнє почуття туги? Як це почуття може бути пов'язане з патріотизмом?
Мета: відчутти, як туга за рідною землею підкреслює любов до неї та бажання її захистити.
6. Чому для поета верховина є частиною його серця? Що означає для вас мати в серці свою рідну землю?
Мета: усвідомити важливість збереження любові до своєї країни незалежно від обставин.
7. Як образи природи у вірші допомагають передати почуття любові до рідного краю? Чи можемо ми знайти подібні описи в українській поезії?
Мета: пошук паралелей між шотландською та українською літературою, що допоможе учням зрозуміти універсальність почуття патріотизму.
8. Як ви вважаєте, чи можна любов до Батьківщини поєднувати з повагою до інших країн? Чому важливо шанувати свою національну ідентичність?
Мета: формувати уявлення про національну свідомість як повагу до своєї країни й

культури в глобальному контексті.

9. Що, на вашу думку, допомагає людині не втратити зв'язок із рідною землею навіть далеко від неї, як це описано у вірші Бернса?

Мета: обговорити ідеї збереження національної ідентичності та патріотизму через зв'язок із рідною культурою і традиціями.

Такі запитання допоможуть учням глибше розуміти ідеї патріотизму, любові до рідної землі, а також сприятимуть формуванню національної свідомості через аналіз вірша шотландського поета Роберта Бернса.

Цікавим є такий прийом навчання, як «літературна картографія», тобто виготовлення карт, які відтворюють літературну географію рідного краю. Учні 5–7 класів із задоволенням виготовляють карти «Зарубіжні письменники й Україна», на яких вони зазначають не лише населені пункти, пов'язані з перебуванням тих чи тих митців, а й подають на полях портрети письменників із короткими поясненнями їхнього зв'язку з нашим краєм.

Звичайно, така робота з літературного краєзнавства проходить під безпосереднім керівництвом учителя. Він пропонує учням матеріал для опрацювання та представлення на уроці, а також надає можливість виконати самостійно невелику літературознавчо-історичну розвідку.

Сьогодні на допомогу вчителю літератури є дошка Padlet. За допомогою технології Magic Padlet можна згенерувати літературну мапу за секунди, варто лише ввести предмет, тему, яку хочете окреслити, клас, для якого створюєте мапу. Події будуть розміщені у відповідному фізичному місці на карті. Щоб отримати додаткову інформацію про кожну подію, учень може натиснути маркер та прочитати публікацію. Пропонуємо як зразок мапу, створену за допомогою магії дошки Padlet з теми «Зарубіжні письменники й Україна» для учнів 5–7 класів. Переглянути мапу можна за покликанням <https://padlet.com/shcherbatyuk/padlet-126k4z0f9qmuqvm>.

Важливу роль у формуванні національної ідентичності учнів відіграють творчі завдання на уроках зарубіжної літератури. Вони дозволяють школярам не лише краще зрозуміти літературу, культуру та історію інших народів, але й порівнювати ці культурні здобутки з власними національними традиціями. Через творчі проекти, такі як написання есе, створення ілюстрацій, інтерактивних презентацій або театральних постановок, учні мають можливість виразити своє ставлення до національних цінностей, переосмислити національну спадщину в контексті світової культури та розвинути почуття гордості за свою країну. Це сприяє вихованню патріотизму, глибокої поваги до своєї мови, культури та історії.

Пропонуємо низку творчих завдань із зарубіжної літератури, спрямованих на формування національної свідомості учнів НУШ:

1. Порівняння національних героїв.

Завдання: учні обирають літературного героя із зарубіжної літератури (наприклад, народного захисника Робіна Гуда, героя народної балади, чи лицаря Айвенго з однойменного роману В. Скотта) і порівнюють його з відомим українським героєм (наприклад, Котигорошком чи Олексою Довбушем, або мудрим ватажком та захисником тухольської громади Захаром Беркутом (за повістю І. Франка)). Здобувачі освіти мають написати коротке есе чи створити презентацію, яка відобразить риси обох героїв, їхні спільні та відмінні риси, а також те, як їхні вчинки сприяють захисту свого народу.

Мета: усвідомлення спільних ідей свободи, справедливості та самопожертви в українській і світовій культурі.

2. Ілюстрація «Символи країни в казках».

Завдання: учні створюють малюнки або колажі, які представляють символи України в контексті зарубіжних казок чи оповідань. Наприклад, як виглядав Маленький принц, якби прилетів в Україну, або які українські символи могли би бути в його подорожах.

Мета: розвиток асоціативного мислення, здатність втілювати національні символи в художній формі.

3. Створення нової версії казки.

Завдання: учні мають переробити сюжет відомої зарубіжної казки, додавши до неї елементи української культури, традицій чи історії. Наприклад, як виглядав Синдбад-Морепоходець, якби події відбувалися за часів українського козацтва.

Мета: формування національної ідентичності через адаптацію зарубіжного матеріалу до українського контексту.

4. Віршовані діалоги між героями різних культур.

Завдання: учні створюють короткі діалоги у віршованій формі між героями зарубіжної літератури та персонажами українських народних казок, міфів, легенд, балад тощо. Наприклад, як би спілкувався Гаррі Поттер з українським Котигорошком? Як би вони обговорювали дружбу, сміливість чи боротьбу зі злом?

Мета: розвиток творчого мислення та розуміння взаємозв'язку культур.

5. «Літературні листи» до героїв.

Завдання: учні пишуть листи героям зарубіжної літератури від імені українських героїв або від себе особисто. У листах вони висловлюють своє бачення, як певні національні цінності могли би допомогти герою в його пригодах, або діляться українськими традиціями, які могли би бути корисними в тій чи тій ситуації.

Мета: розвиток національної свідомості через рефлексію на основі літературних творів, формування почуття гордості за рідну культуру.

Завдання можна модифікувати залежно від віку учнів та їхніх знань. Наприклад, для п'ятикласників можна спростити формулювання завдань або запропонувати більше творчих (наприклад, створення коміксу, малюнка тощо).

Запропоновані завдання допоможуть учням не тільки глибше зрозуміти зміст творів, а й сформувати власну позицію щодо таких важливих питань, як патріотизм, національна ідентичність, історична пам'ять.

Отже, зарубіжна література в НУШ не лише розвиває культурну та літературну обізнаність, але й має значний національно-патріотичний потенціал, сприяючи всебічному вихованню свідомого громадянина, який шанує свою культуру і прагне гармонійно взаємодіяти з іншими народами. Важливо спонукати школярів до пізнання історії свого народу через сторінки життєпису зарубіжних письменників, «чужий» текст, бо, «у дзеркалі інокультурних творів краще пізнається своє» (Ж. Клименко).

Список використаних джерел

1. Волинець І. М. Методика вивчення літературного краєзнавства в курсі зарубіжної літератури у старших класах загальноосвітньої школи : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.02 «Теорія і методика навчання (зарубіжна література)» / І. М. Волинець. – К., 2008. – 16 с.
2. Клименко Жанна. Шкільний курс «Зарубіжна література» як чинник формування української національної ідентичності учнів / Ж. Клименко // Всесвітня література в школах України : щомісячний науково-методичний журнал. – 2016. – № 7–8. – С. 2–7.
3. Модельна навчальна програма «Зарубіжна література. 5–9 класи» для закладів загальної середньої освіти (у редакції 2023 року) / авт. Ніколенко О., Ісаєва О., Клименко Ж., Мацевко-Бекерська Л., Юлдашева Л., Рудницька Н., Туряниця В., Тихоненко С., Вітко М., Джангобекова Т. URL: <https://mon.gov.ua/osvita-2/zagalna-serednya-osvita/osvitni-programi/modelni-navchalni-programi-dlya-5-9-klasiv-novoi-ukrainskoi-shkoli-zaprovadzhuysya-poetapno-z-2022-roku> (дата звернення: 04.10.2024).

МАТЕМАТИКА

МАТЕМАТИЧНІ ЗАДАЧІ ЯК ЗАСІБ НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ У НОВІЙ УКРАЇНСЬКІЙ ШКОЛІ

*Ірина ВОЛОШИНА,
методист відділу математики,
інформатики та технологій Донецького ОШПО*

Нова українська школа ставить перед собою завдання – виховати всебічно розвинених особистостей, які люблять свою країну та готові до активної громадянської позиції. [1, с. 5] Математика, як одна з базових наук, має універсальне значення для розвитку логічного мислення та рішення прикладних задач. Водночас, інтеграція національно-патріотичних елементів у математичні завдання допомагає учням краще усвідомити зв'язок математики з реальним життям. Математичні задачі, які відображають історичні події, національну символіку, культурні цінності, географічні особливості України, можуть стати потужним інструментом виховання любові до своєї країни. За допомогою математичних задач ми можемо занурити учнів у контекст української історії, культури та сучасності, формуючи в них почуття гордості за свою Батьківщину.

Учитель математики відіграє ключову роль у формуванні патріотичних почуттів учнів через добір навчального матеріалу, застосування ефективних методів навчання та створення позитивного емоційного клімату на уроці. Необхідно розширювати спектр задач, включаючи в них більше завдань, пов'язаних з державністю, символікою країни, географічними та історичними даними тощо. Це дозволить не тільки закріпити математичні знання, але й виховати в учнів повагу до своєї країни. Наприклад.

Запишіть у порядку спадання числа 7,7(П); 7,6(Н); 7,8(І); 6,8(Б); 7,73(Р); 7,65(І) та прочитайте назву міста-героя України. Дізнайтеся з інтернету, за що місту було присвоєно це звання. [2, с. 7]

Записавши числа в порядку спадання (від більшого до меншого) разом з відповідними літерами: $7,8(І) > 7,73(Р) > 7,7(П) > 7,65(І) > 7,6(Н) > 6,8(Б)$, учні прочитають назву міста Ірпінськ. З інтернету учні дізнаються що Ірпінськ – це місто-герой України, яке зазнало значних руйнувань під час російського вторгнення у 2022 році. Ірпінськ отримав статус міста-героя за героїчний опір російським окупантам, масовий героїзм цивільного населення та захисників. Місто стало одним із символів боротьби українців за свою свободу і незалежність.

Ця задача є цікавим прикладом того, як математика може бути пов'язана з історією та сучасними подіями. Вона не лише розвиває математичні навички, а й формує патріотичні почуття та поглиблює знання про історію України.

Київська телевежа – найвища телевежа України. Її висота становить 380 м. Трохи нижча Донецька телевежа. Її висота наближено становить 94,8% висоти Київської телевежі. Знайдіть висоту Вінницької телевежі, якщо вона на 1,7% нижче від Донецької телевежі (відповідь округліть до одиниць). [3, с. 8]

Ця задача поєднує в собі відсоткові розрахунки та знання про українські міста та їхні визначні пам'ятки. Вона спрямована на розвиток обчислювальних навичок та зацікавлення історією та географією України.

Підрахуйте, скільки разів у тексті Гімну України зустрічається кожна голосна буква. Складіть варіаційний ряд і побудуйте відповідну лінійну діаграму. [4, с. 5]

Офіційними символи голови держави є атрибути Української державності. До них належать прапор (штандарт) – синє квадратне полотнище $22,5 \times 16$, знак вагою 400 г., булава, яка на 350 г. більша. Яка площа і периметр прапора та вага знака та булави?

Довідка. «Прапор (штандарт) Президента України являє собою синє квадратне полотнище з зображенням у центрі золотого Знака Княжої Держави Володимира Великого (малого Державного Герба України). Полотнище обрамлене золотою лиштвою і прикрашене золотою бахромою. Знак Президента України має форму орденського ланцюга, що складається з медальйона-підвіски, 6 фініфтевих медальйонів та 16 декоративних ланок,

розміщених у відповідній послідовності. Булава Президента України виготовлена з позолоченого срібла. Руків'я і верхівка булави прикрашені декоративним орнаментом і оздоблені дорогоцінним камінням» [5].

Такі задачі спрямовані на формування в учнів почуття національної гордості та любові до своєї країни. Вони демонструють, що інтеграція математики з іншими предметами можуть бути ефективними інструментами для виховання патріотичних почуттів у молоді.

Доцільними будуть задачі екологічного спрямування. Коли учні розв'язують задачі, пов'язані з екологічними проблемами рідного краю, вони глибше усвідомлюють свою приналежність до певної місцевості, відчувають відповідальність за її стан і майбутнє. Це формує почуття прихильності до своєї землі та бажання її зберегти. Прикладом можуть слугувати задачі, створені вчителями математики Донецької області.

У Краснолиманському лісі ростуть сосни. У процесі росту сосна ввібрала з повітря 1,84 т вуглекислоти, із землі 0,55 т води і 0,03 т мінеральних речовин, а виділила в повітря 1,42 т кисню. На скільки збільшилася маса сосни?

«Абсолютно заповідна» степова зона заповідника «Асканія-Нова» – близько 11 000 га, що становить 1/3 усієї його площі. Канівський природний заповідник має площу 2027 га. Знайдіть площу заповідника «Асканія-Нова», на скільки гектарів вона більша за площу Канівського природного заповідника?

Англіїці кажуть: «Одне яблуко на день – і немає жодних проблем». Проаналізувавши корисність яблук для людини (наявність вітамінів А, С, В1, В2, Р, Е у фрукті), учнівство КЗ «Мелекінський ЗЗСО І–ІІІ ступенів» висадило на подвір'ї школи 140 саджанців яблунь. Прижилося 110 рослин. Скільки відсотків саджанців загинуло?

Щотижня родина з міста Краматорська викидає не менше двох відер сміття. Скільки сміття назбирає ця родина за рік, якщо в році 52 тижня? Скільки це в кілограмах, якщо у відрі 10 кг?

Багато екологічних задач мають практичну спрямованість. Це дозволяє учням застосовувати отримані знання на практиці. Екологічні задачі часто охоплюють різні предмети (математику, біологію, географію тощо), що сприяє міждисциплінарному підходу. Хоча математика є інструментом для розв'язання краєзнавчих задач, саме фактичний матеріал про регіон, що міститься в цих задачах, формує в учнів патріотичні почуття та інтерес до рідного краю.

Поєднання математичних задач з вихованням громадянської відповідальності дозволяє розвивати в учнів не тільки математичні навички, а й почуття відповідальності за свою країну та суспільство. Наприклад.

За проекти, подані на конкурс бюджету участі в Краматорську у 2020 р., проголосували 6307 містян. З них – 996 підтримали проєкт «З турботою про дитину», 785 – проєкт «Гігієна – вимога сучасності», 668 – проєкт «Розквітай, садок дитячий». Який відсоток краматорців проголосував за кожен із проєктів?

Доходи міського бюджету м. Селидове за 11 місяців 2020 року по загальному фонду склали 277,0 млн грн, зокрема: надходження без трансфертів – 85,7 млн грн., з них податок на доходи фізичних осіб – 69,4 млн грн, єдиний податок – 6,3 млн грн, акцизний податок – 4,5 млн грн, земельний податок – 4,2 млн грн. Порівняйте доходи місцевого бюджету.

Площа Азовського моря близько 38000 км², що складає 19/210 від площі Чорного моря. Знайти площу Чорного моря.

Ці завдання є особливо цінними, оскільки вони відображають специфіку регіону та його історію. Учні, що проживають на території Донецької області, буде цікаво розв'язувати такі задачі. Вони формують активну громадянську позицію та поглиблюють знання про свій рідний край.

Учителю варто пам'ятати, що підручники – це не лише джерело знань, а й скарбниця патріотизму. Розповідаючи про українських математиків, ми запалюємо в серцях учнів іскру гордості за свою країну. Приклад академіка М. Кравчука, чие життя було присвячено науці

та боротьбі за Україну, – це потужний стимул для кожного молодого українця. Учням потрібно більше розповідати про справжніх патріотів України. Такі розповіді виховують гордість за свою Батьківщину, рідний край. [4, с. 8]

Навчання математики – це не лише здобуття математичних знань, а й формування особистості. Інтегруючи в освітній процес задачі з національним колоритом, ми виховуємо в учнів почуття патріотизму, поваги до історії та культури свого народу. Як сказав видатний український математик Михайло Кравчук: «Моя любов – Україна і математика». Ці слова надихають нас на пошук нових шляхів поєднання математики та патріотичного виховання. Адже, вивчаючи математику, ми не лише розвиваємо розум, а й формуємо душу.

Список використаних джерел

1. Нова українська школа: концептуальні засади реформування середньої школи. Київ, 2016. URL: <https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf> (дата звернення: 07.10.2024).
2. Алгебра: підручник для 7 класу закладів загальної середньої освіти / Олександр Істер. – Київ. Генеза, 2024. 288 с.
3. Алгебра: підручник для 7 класу закладів загальної середньої освіти / Тарасенкова Н.А., Акуленко І.А., Данько О.А. та ін. – Київ. УОВЦ «Оріон», 2024. 352 с.
4. Про офіційні символи глави держави. Указ президента України із змінами, внесеними згідно з Указом Президента № 125/2021 (125/2021) від 29.03.2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1507/99#Text> (дата звернення: 13.10.2024).
5. Патріотичне виховання учнів на уроках математики в основній школі. Васильєва Д.В. Інститут педагогіки НАПН України, м. Київ. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/710083/1/Vas.npu.pdf>

МИСТЕЦТВО

ФОРМУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ СВІДОМОСТІ ШКОЛЯРІВ НА УРОКАХ МИСТЕЦТВА

Вікторія ЩЕРБАТЮК,

*в. о. завідувачки відділу мовно-літературної
та мистецької освіти ДООШ*

Тетяна КОВАЛЬОВА,

*методистка відділу мовно-літературної
та мистецької освіти ДООШ*

У сучасному світі, де глобалізаційні процеси активно впливають на культуру та ідентичність, особливо гостро постає питання збереження та розвитку національної свідомості молоді. Мистецтво, як універсальна мова людства, є потужним інструментом для формування цінностей, ідентичності та патріотизму. Саме тому виховання національної свідомості на уроках мистецтва є актуальним і необхідним завданням сучасної освіти.

У законі України «Про освіту» та Концепції Нової української школи окреслено, що метою повної загальної середньої освіти є формування громадянина України, здатного до активної участі в суспільному житті. Розвиток громадянської компетентності є ключовим завданням педагогів, оскільки вона забезпечує успішну соціалізацію особистості та її готовність до конструктивної взаємодії в суспільстві [1; 2].

Формування національної свідомості – це складний і багатогранний процес, який починається з дитинства. Особливу роль у цьому процесі відіграє мистецтво як потужний інструмент для формування громадянина, патріота та виховання любові до рідної землі, поваги до культурної спадщини українців. Уроки мистецтва надають унікальну можливість занурити учнів / учениць у світ національної культури, ознайомити їх із творами українських митців, розвинути їхні творчі здібності та сформувати національну ідентичність.

Мистецтво є ефективним інструментом для формування національної свідомості, бо:

- здатне викликати в учнів / учениць глибокі емоції, які сприяють запам'ятовуванню інформації та формуванню стійких асоціацій;
- через образи мистецтва здобувачі освіти легко засвоюють складні історичні та культурні факти;
- мистецька діяльність розвиває уяву, критичне мислення та творчі здібності учнів / учениць, що сприяє формуванню їхнього власного погляду на світ;
- ознайомлення з творами українських митців допомагає учням / ученицям усвідомити багатство й різноманітність української культури.

Серед основних напрямів роботи щодо формування національної свідомості учнів / учениць на уроках мистецтва виокремлюємо:

1. Ознайомлення з культурною спадщиною України.

Вивчення історії українського мистецтва від давніх часів до сучасності з акцентом на ключові етапи та постаті. Розгляд живопису, скульптури, графіки, архітектури, декоративно-прикладного мистецтва. Дослідження народного мистецтва: ознайомлення з традиціями, символікою, техніками виконання народних ремесел. Відвідування музеїв, екскурсій історичними місцями України.

2. Розвиток творчих здібностей.

Створення власних мистецьких творів, заохочення учнів / учениць до самовираження через малювання, ліплення, музику, театр тощо. Розроблення творчих проєктів, пов'язаних з українською культурою та історією. Створення умов для презентації власних досягнень (участь у конкурсах, фестивалях тощо).

3. Формування національної ідентичності.

Виховання поваги до української мови, залучення до читання української літератури, вивчення поезії, пісень. Виховання любові до рідної землі, гордості за свою країну. Формування толерантності та поваги до інших культур, сприяння міжкультурному діалогу.

4. Інтеграція мистецтва з іншими навчальними предметами:

- *історією*: вивчення історичних подій через призму мистецтва;
- *літературою*: аналізування літературних творів у контексті історичного та культурного розвитку України;
- *музикою*: виконання українських пісень, слухання класичної та сучасної музики українських композиторів;
- *театром*: постановка українських народних казок, історичних п'єс тощо; розвиток акторських навичок; створення власних театральних постановок.

Так, наприклад, вивчаючи українське народне мистецтво, ознайомлюємо учнів / учениць з орнаментами, писанками, народними костюмами, музикою та танцями, що допомагає здобувачам освіти відчувати зв'язок з історією свого народу.

Орнаменти української вишивки – це не просто візерунки, а національні коди, що несуть в собі глибокий зміст, історію та культуру українського народу. Робота із цією темою може бути не лише пізнавальною, а й надзвичайно творчою та захопливою для учнів / учениць. Тому пропонуємо вчителям мистецтва такі дієві методи та прийоми роботи з учнями / ученицями на уроці:

- запросити народних майстрів, щоб вони провели майстер-класи з вишивання для учнів;
- створити власний орнамент за традиційними українськими мотивами;
- розробити ескізи сучасних предметів одягу, аксесуарів або інтер'єру, декоруючи їх українськими орнаментами;
- створити колективне панно, на якому представлені роботи всіх учнів / учениць;
- розробити сюжет коміксу або мультфільму, у якому йтиметься про походження українських орнаментів, їх значення та роль у житті українців;
- створити мобільний додаток чи гру, у якій користувачі можуть вивчати українські орнаменти, їхнє значення та створювати власні вишивки;
- підготувати інсталяцію або артоб'єкт, який відображає розуміння школярів української вишивки та її значення;
- організувати віртуальну виставку творчих робіт, де представлятимуться результати творчості учнів / учениць;
- зняти відеоролик, у якому здобувачі освіти розповідатимуть про історію та значення української вишивки тощо.

Важливим аспектом є залучення учнів / учениць до творчих завдань, пов'язаних із темами української культури: створення малюнків, скульптур або колажів на основі національної символіки, традиційних ремесел, історичних подій тощо. Наведемо приклади творчих завдань, що можна виконати на уроках мистецтва.

1. Ескіз на тему «Символи моєї Батьківщини».

Учні / учениці повинні створити ескіз малюнка, використовуючи національні символи України (тризуб, калина, український прапор, соняхи, вишиванка тощо). Кожен учень / учениця має обрати кілька символів, які, на його думку, найкраще відображають суть української культури та ідентичності. Після виконання роботи проводиться обговорення, де здобувачі освіти пояснюють свої художні рішення, які символи вони обрали та чому.

2. Колаж на тему «Культурна спадщина мого регіону».

Учні / учениці створюють колаж, використовуючи вирізки з журналів, фотографії або малюнки, присвячені культурній спадщині їхнього регіону (традиційний одяг, народні промисли, архітектура, місцеві свята). Мета такої роботи – підкреслити різноманітність та багатство української культури в різних регіонах. Важливо заохотити здобувачів освіти досліджувати місцеві традиції та історію, щоб знайти унікальні елементи, характерні саме для їхнього краю. Можна запропонувати підготувати фотоколаж, створити який допоможуть цифрові інструменти: [Canva](#), [Montagem de fotos \(Фотомонтаж\)](#), [Pixiz](#), [Fotor](#), [Photovisi](#) тощо.

3. Проект «Мій улюблений український митець».

Здобувачі освіти обирають одного з українських митців (художника, скульптора, музиканта, архітектора) і готують проект, який може містити коротку біографію особистості, аналіз його відомих робіт та власну творчу інтерпретацію (наприклад, малюнок у стилі

обраного митця). Після цього кожен учень / учениця презентує свій проєкт перед класом, що дає можливість школярам розширити знання про українське мистецтво та розвинути критичне мислення, аналізуючи творчість відомих митців. Для створення малюнків можна долучити нейромережі для генерування картинок: [NightCafeCreator](#), [Dream by WOMBO](#), [Microsoft Bing Image Creator](#), [Deep Dream Generator](#), [Craiyon](#), [Deforum Stable Diffusion](#), [DeepAI](#), [Ideogram.ai](#), [Leonardo AI](#) тощо.

Пропонуємо низку креативних завдань для учнів / учениць, які сприятимуть формуванню національної свідомості на уроках мистецтва з теми «Музика українських кобзарів».

1. Створення сучасного кобзарського репертуару.

Завдання: учні / учениці мають створити сучасні музичні композиції чи пісні, використовуючи традиційні тексти українських дум або балад, що виконували кобзарі. Можна поєднати народну музику із сучасними стилями (рок, поп, реп). Музику можна написати самостійно чи скористатися такими нейромережами: [Suno AI](#), [Media.io](#), [FlowTunes](#) тощо.

Мета: розуміння спадковості музичної культури та її адаптації до сучасності, усвідомлення важливості кобзарства в збереженні національної ідентичності.

2. Інцензація історичних подій через музику.

Завдання: учні / учениці об'єднуються в групи й готують інцензацію історичної події (наприклад, битви чи важливого моменту з історії України), супроводжуючи це виконанням кобзарських пісень або власноруч створених композицій, що відображають дух часу.

Мета: усвідомлення історичної ролі кобзарів як носіїв національної пам'яті та формування патріотизму через мистецтво.

3. Створення візуальних проєктів «Образи кобзарів».

Завдання: учні / учениці створюють колажі, картини чи графічні роботи, які передають образ українського кобзаря. Вони можуть використовувати як традиційні елементи (бандура, кобза), так і сучасні символи України.

Мета: розвиток візуальної культури учнів, формування асоціативних зв'язків з національними символами через музику та візуальне мистецтво.

4. Розробка мультимедійної презентації «Кобзарі як голос народу».

Завдання: учні / учениці створюють мультимедійну презентацію, у якій висвітлюють історію кобзарства, видатних кобзарів та їхній вплив на національну свідомість. Вони також можуть записати відео, де здобувачі освіти виконують пісні на кобзі чи бандурі.

Мета: поглиблення знань про історію української музики, розуміння важливості кобзарської спадщини для національного самовизначення.

5. Віршовані та музичні композиції на тему кобзарства.

Завдання: учні / учениці пишуть власні вірші або есе, які відображають їхнє розуміння ролі кобзарів у становленні української нації. Школярі можуть доповнити свої роботи музичним супроводом на традиційних інструментах (кобза, бандура, сопілка).

Мета: розвиток літературних та музичних здібностей учнів / учениць, усвідомлення ролі митця в збереженні національних традицій та мови.

Ці завдання допоможуть учням / ученицям не лише глибше зануритися в тему українського кобзарства, але й розвивати почуття національної гордості та патріотизму через творчість славних митців України.

Отже, формування національної свідомості на уроках мистецтва – це не лише передача знань про історію і культуру, а й виховання почуття гордості за свою країну, любові до свого народу. Мистецтво допомагає учням розвивати творчі здібності, критичне мислення та почуття прекрасного, що є важливими складовими гармонійно розвиненої особистості.

Список використаних джерел

1. Про освіту : Закон України від 05.09.2017 № 2145-VIII. Дата оновлення : 06.06.2024. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text> (дата звернення: 04.10.2024).
2. Нова українська школа : концептуальні засади реформування середньої школи. Київ, 2016. URL : <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf> (дата звернення: 19.10.2024).

ІСТОРІЯ

НАСКРІЗНЕ ВИХОВАННЯ: ФОРМУЄМО НАЦІОНАЛЬНУ ІДЕНТИЧНІСТЬ ШКОЛЯРІВ ЗАСОБАМИ ІСТОРІЇ

Ірина РИБАК,

*методист відділу національного виховання,
позашкільної, громадянської та історичної освіти ДООППО*

Сьогодні Україна переживає найважчі випробування за весь період незалежності. Повномасштабна війна, яку 24 лютого 2022 р. розпочала російська федерація, спрямована насамперед проти української державності та має виразні риси геноциду українського народу та злочину проти людства. Складовою цього геноциду є намагання путінського режиму знищити українців як політичну націю, зруйнувати не тільки українські міста і села, але й українську історичну пам'ять та національну самосвідомість.

«Ця війна змінила ставлення держави, суспільства та історичної науки до того, що викладають у школі. Держава нині потребує мобілізації громадян, і фізичної, і духовної. Об'єднання людей навколо чогось та проти чогось. Війна поставила грані: чорне та біле. Не можна бути десь посередині. Війна надзвичайно чітко розставляє акценти. Чого хоче суспільство? Воно хоче зберегти свою ментальність. Хоче зберегти свої традиції та здобутки, які є в культурі народу. А для цього потрібно протистояти впливу іншої культури, яка у цьому випадку є ворожою культурою» [1].

Важливість предметів, інтегрованих курсів громадянської та історичної освіти в умовах збройної агресії російської федерації проти України посилюється потребою зміцнення національної ідентичності, плекання патріотизму, формування ключових громадянських компетентностей і навичок.

Формування національно-культурної ідентичності має опиратися на:

- історичну правду;
- історичну пам'ять;
- національні ідеали;
- національну гідність;
- національну самосвідомість;
- патріотизм [2].

Особливе значення сьогодні має подальший розвиток української історичної освіти та подальше формування в учнівської молоді української історичної пам'яті, патріотизму та розуміння єдності України та українського народу з Європою та європейськими демократичними цінностями.

Історична пам'ять – це один з головних компонентів формування української національної ідентичності. Спільне уявлення про минуле власного народу є основою для згуртування народу та його подальший розвиток як нації. Процесу передачі історичної пам'яті перешкоджає ряд проблем, насамперед сформовані й виплекані століттями усталені стереотипи щодо української історії та культури як примітивної, малозмістовної, що не мають власного коріння і є лише додатком до історії та культури «старшого брата».

По-друге, фальсифікація історії відповідно шовіністичній концепції «русского міру» стає інструментом агресії, намагаючись сформувати в росіян та світової спільноти путінське бачення історії, формуючи імперську свідомість та шовіністичні настрої в споживачів російської пропаганди.

Модель сучасної російської історичної пам'яті базується на фальсифікованій історії московії-росії як головного «спадкоємця» давньої Русі; піднесенні та оспівуванні «державницької ролі» царів і тиранів від Івана Грозного до Сталіна; неосталіністському баченні історії Другої світової війни; розумінні рашистами розпаду СРСР як «найбільшої геополітичної катастрофи ХХ століття». Очевидно, до сказаного вище варто додати необхідність розуміння імперського характеру рашизму, його посилення на «євразійство» та протистояння демократичній Західній цивілізації з її цінностями тощо.

Під час теперішньої важкої війни, за умов протистояння агресивній антиукраїнській

пропаганді, особливе значення має збереження та розвиток української історичної освіти та подальше формування в українській учнівської молоді патріотизму, усвідомлення загальнолюдських цінностей та несприйняття імперської і шовіністичної ідеології. При цьому українська історична освіта має не «віддзеркалювати» ідеологічні атаки з боку путінського режиму, а послідовно продовжувати формування в учнівства української історичної пам'яті, патріотизму та розуміння єдності України та українського народу з Європою та європейськими демократичними цінностями [3].

Перегляд та оновлення змісту навчальних програм загальної середньої освіти у 2022 році – це відповідь на виклики, які виникли у зв'язку з повномасштабною збройною агресією російської федерації проти України. Доповнення мають на меті увиразнити наскрізні лінії з минулого, що дають змогу пояснити сучасні події. Ворог давно зрозумів, що історія – це зброя, й узяв її на озброєння не лише власного війська, але й усього російського суспільства. Рашизм – прямий вислід насаджування російською державою спотвореного «єдиноправильного» з точки зору російської держави трактування історії і покарання за спроби відмінних від нав'язаних державою інтерпретацій історичних подій.

«Знання минулого важить дуже багато в російсько-українській війні. Буде важити не менше, коли війна, а, точніше, її гостра фаза, закінчиться – для сучасного покоління і наступних теж», – пише Станіслав Кульчицький, доктор історичних наук, професор Інституту історії України НАН України [4].

Особливого значення набуває вивчення тем шкільного курсу історії, що присвячені українському націєтворенню та ствердженню українських національних демократичних цінностей; історії боротьби за українську державність та протистояння імперській колоніальній політиці московії-росії, вивчення тенденцій розвитку української культури, усвідомлення значення історичної пам'яті для формування та розвитку демократичного суспільства. В оновлених програмах пропонується погляд на СРСР як на державу імперського типу, оновлено перелік термінів / понять, як-от: «присвоєння суверенітету» (у значенні привласнення, захоплення суверенітету УСРР союзним центром), «русській мір», «рашизм»; замість вислову «політика русифікації» застосовано вислів «політика російщення», який точніше відбиває сутність явища і процесу; уточнено контекст застосування поняття «колабораціонізм».

Не менш значущим виявилось вивчення середньовічної історії Русі-України, бо саме на цей період приходить питома вага історичних фальсифікацій з боку російської федерації. Росіяни **свідомо змішують поняття «Русь» і «Росія», «руси» і «росіяни».**

«Росіянами» називають київських князів, руських воїнів тощо. Натомість назви «росія», «росіяни» з'явилися значно пізніше. У цьому контексті варто звернути увагу на те, що власне Русь у Х–ХІІ ст. перебувала в межах сучасних Київської, Чернігівської, Житомирської, частини Сумської, Полтавської, Черкаської, Вінницької областей України. Жителів цієї території, тобто представників племінних союзів полян, сіверян, деревлян тощо, називали русами. З ХІІІ ст. Руссю, крім території сучасної Центральної і Північної України, називали й західноукраїнські землі. Приблизно в цей самий час словом «Русь» почали позначати віддалені північні окраїни, які сьогодні входять до складу росії. Давня Русь була країною багатьох етносів (народів): окрім слов'ян – ще й фіно-угрів, балтів, татар (тюрків) та ін. Отже, мешканців земель і князівств давньої Русі називали русами, русинами, та аж ніяк не росіянами. Тому має сенс повернення тем історії Русі-України до завдань НМТ з історії України у 2025 році.

Отже, учителі історії транслюють учням український погляд на історію, складовими якого є:

- розгляд історії України не тільки як історії етнічних українців, але й як історії земель і народів України, які їх населяли й зробили важливий внесок в українську історію та культуру;
- збалансоване висвітлювання історії різних релігійних спільнот на українських теренах як прояв поваги та толерантності, міжконфесійного розуміння;

- дотримання принципу *проблемно-хронологічної синхронізації* зі *всесвітньою, європейською історією, інтегральною частиною яких є історія України*;
- розгляд історичних подій на підставі широкої джерельної бази, дослідження і аналізування різних поглядів, виявлення усталених міфів та міфологем, відповідне ставлення до них.

Основна мета шкільного курсу історії – зрозуміти, який шлях пододало людство, щоб досягти сьогодення, з'ясувати, чому відбуваються події та до яких наслідків приводить вибір людини. Аналіз історичних джерел, продукту медіа контенту сформує навички критичного сприйняття інформації, її систематизацію та оцінку.

Громадянознавчий компонент навчальних програм з історії допоможе з'ясувати історичний досвід людства та порівняти його із сьогоденням, розгляне розвиток відносин людини і влади, генезу колективних та індивідуальних прав, взаємодію людини і природи на різних етапах розвитку, співвідношення розвитку особистої свободи та продуктивних сил людської спільноти, навчить співжиттю та спільної організації в суспільстві, дасть змогу ефективно планувати майбутнє і робити виважені рішення. На уроках історії здобувачки / здобувачі освіти мають досягнути витоків різноманіття спільнот, навчитися їх цінувати.

Міністерство освіти і науки України затвердило **концептуальні засади реформування історичної освіти в системі загальної середньої освіти (наказ МОН № 1072 від 30 липня 2024 року)**. Концепція зазначає, що *«історична освіта, що є базовим складником національної безпеки країни, відіграє ключову роль у формуванні світогляду українських школярів і школярок»*. Головним питанням шкільної історичної освіти визначено питання *«про ідентичності українців у різні періоди історії та про те, як множинність / мінливість уявлень про себе в минулому перетворювалася на «ми – народ поза кордонами імперій» у час творення модерних націй*. Водночас розмова про минуле має орієнтуватися на формування в учнівства певних норм співжиття – поваги до іншого, прийняття чужої позиції та вміння вести діалог. У такій розповіді потрібно знайти місце для всіх народів, які проживали на території нинішньої України. ...Загалом же навчальні тексти повинні бути зорієнтовані на домінування саме *україноцентричного підходу*: політичний українець, незалежно від етнічної належності, обирає мову, культуру та історію народу, якому Україна передусім завдячує своїм існуванням, адже глобалізація не стирає національних кордонів» [5]

Список використаних джерел

1. Круглий стіл "Шкільна історична освіта в умовах російсько-української війни". URL : <https://varianty.lviv.ua/publikatsiyi/shkilna-istorychna-osvita-v-umovakh-rosiisko-ukrainskoi-viiny>
2. Формування національно-культурної ідентичності особистості у викликах часу: збірник матеріалів Всеукраїнського круглого столу (до 100-річчя від заснування Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка) / [редкол.: С.А. Копилов (співголова, наук.ред.), І.Д. Бех (співголова) та ін.]. Кам'янець-Подільський: Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, 2018. 108 с. URL : <http://elar.kpnu.edu.ua:8081/xmlui/bitstream/handle/123456789/1563/Formuvannia-natsionalno-kulturnoi-identychnosti-osobystosti-u-vyklykakhchasu.pdf?sequence=1>
3. Методичні рекомендації щодо викладання історії, основ правознавства, громадянської освіти та курсів духовно-морального спрямування у 2022/2023 навчальному році. URL : <https://www.schoolife.org.ua/metodychni-rekomendatsiyi-shhodo-vykladannya-istoriyi-osnov-pravoznavstva-gromadyanskoyi-osvity-ta-kursiv-duhovno-moralnogo-spryamuvannya-u-2022-2023-navchalnomu-rotsi/>
4. С.В. Кульчицький. Історія як зброя. URL : <https://old.nas.gov.ua/UA/Messages/Pages/View.aspx?MessageID=8963>
5. Концептуальні засади реформування історичної освіти в системі загальної середньої освіти (Затверджено наказом Міністерства освіти і науки України 30 липня 2024 року № 1072) URL : <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v1072729-24#Text>

ФІЗИЧНА КУЛЬТУРА

РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ МОЛОДІ ЗАСОБАМИ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ

*Денис КУДРЯВЕЦЬ, Микола ВОЛЬВАК,
методисти відділу розвитку особистості ДОШО*

Національно-патріотичне виховання через фізичну культуру – це потужний інструмент формування свідомого громадянина, який любить свою країну, шанує її історію та традиції. Важливо, щоб молодь відчувала, що фізична культура – це не просто заняття для здоров'я, а й спосіб висловити свою любов до Батьківщини.

Національно-патріотичне виховання в закладах загальної середньої освіти регулюється комплексом нормативно-правових документів.

Рекомендуємо використовувати в педагогічній практиці основні нормативно-правові документи, які регламентують цю сферу:

Конституція України: забезпечує право кожного громадянина на освіту, виховання в дусі патріотизму, поваги до прав і свобод людини та громадянина, національних цінностей [3].

Закони України:

«Про освіту»: визначає основні принципи організації освітнього процесу, зокрема виховання громадянина України, формування його національної свідомості, поваги до Конституції України, прав і свобод людини та громадянина, законів України [1].

Закон України «Про фізичну культуру і спорт»: регулює відносини у сфері фізичної культури і спорту, визначає права та обов'язки держави, органів місцевого самоврядування, юридичних і фізичних осіб у цій сфері.

Указ Президента України «Про Національну молодіжну стратегію до 2030 року»: визначає основні напрями, завдання і механізми реалізації державної політики у сфері національно-патріотичного виховання [2].

Накази Міністерства освіти і науки України від [06.06.2022 № 527](#) «Концепції національно-патріотичного виховання в системі освіти України до 2025 року» [4] та «Про деякі питання національно-патріотичного виховання в закладах освіти України» [5] [№ 586 від 23.06.2022](#): Регламентують організацію освітнього процесу в закладах освіти, зокрема затверджують навчальні програми, методичні рекомендації з питань військово-патріотичного виховання.

Програми з фізичної культури, затверджені Міністерством освіти і науки України, визначають зміст, обсяг і послідовність вивчення навчального предмета «Фізична культура».

Реалізуючи уроки фізичної культури та різноманітні позакласні та позашкільні заходи, рекомендуємо зосередитися на розвитку патріотичних почуттів через:

1. Створення позитивного іміджу фізичної активності.

Зв'язок зі спортивними досягненнями країни:

Підкреслювати, що фізична культура – це шлях до досягнення спортивних висот, які прославляють країну на міжнародній арені. Знайомити молодь з українськими спортсменами, які є взірцем для наслідування завдяки своїм досягненням та патріотичній позиції.

Український спорт завжди славився своїми талановитими спортсменами, які здобували перемоги на найвищому рівні та прославляли нашу країну. Сучасні українські спортсмени продовжують цю славу традицію, демонструючи неабияку силу духу, витривалість та патріотизм.

Ознайомлення молоді з досягненнями українських спортсменів – це один із найефективніших способів формування національної свідомості та патріотичних почуттів.

Наприклад:

- ✓ **Олександр Усик.** Абсолютний чемпіон світу з боксу у важкій вазі, який об'єднав усі титули в найпрестижнішій ваговій категорії. Усик – яскравий приклад того, як завзятість,

- талант та віра в себе можуть привести до вершин світового боксу.
- ✓ **Олена Костевич.** Видатна українська стрільчиня, олімпійська чемпіонка та багаторазова призерка світових та європейських першостей. Костевич – символ точності, зосередженості та витримки.
 - ✓ **Ольга Харлан.** Легендарна українська фехтувальниця, олімпійська чемпіонка та багаторазова чемпіонка світу та Європи. Харлан – уособлення войовничості, сміливості та незламності українського духу.
 - ✓ **Ярослава Магучіх.** Молода та талановита українська легкоатлетка, яка вже встигла здобути чимало перемог на міжнародних змаганнях. Магучіх – приклад того, як молодість, талант та наполегливість можуть привести до великих спортивних досягнень.
 - ✓ **Андрій Шевченко.** Легендарний український футболіст, який прославився виступами за київське «Динамо» та італійський «Мілан». Шевченко – символ українського футболу та натхнення для багатьох поколінь українських футболістів.

2. Упровадження елементів національної культури у фізичні заняття.

- ✓ **Народні ігри та забави.** Запровадити в тренувальний процес традиційні українські ігри, які розвивають не тільки фізичні якості, але й сприяють формуванню національної самосвідомості.
- ✓ **Козацькі забави.** Ознайомити молодь з козацькими звичаями та традиціями через фізичні вправи, такі як верхова їзда, фехтування, стрільба з лука.
- ✓ **Елементи національних видів спорту.** Залучати молодь до занять українськими видами спорту, такими як боротьба, бокс, кікбоксинг.

Приклади народних ігор та забав:

- ✓ **Козаки.** Ця гра розвиває спритність, швидкість, вміння орієнтуватися на місцевості та командний дух.
- ✓ **Лапта.** Ця гра розвиває силу удару, швидкість бігу та вміння ловити м'яч.
- ✓ **Бій на палках.** Ця гра розвиває силу, спритність та координацію рухів.
- ✓ **Стрибки через коня.** Ця гра розвиває силу ніг, координацію та рівновагу.
- ✓ **Перетягування канату.** Ця гра розвиває силу, координацію та командний дух.

Як використовувати народні ігри в сучасному вихованні:

- ✓ **Додати до програми з фізкультури:** народні ігри можна додати до програми фізичної культури в школах та спортивних секціях.
- ✓ **Проводити спортивні свята:** організовувати спортивні свята, де будуть представлені різноманітні народні ігри.
- ✓ **Створити гуртки народних ігор:** у гуртках діти зможуть навчатися народних ігор та забав.
- ✓ **Використовувати в таборах відпочинку:** проводити народні ігри в програму таборів відпочинку для дітей.

3. Формування командного духу та взаємодопомоги:

- ✓ **Командні змагання:** організовувати змагання між командами, де молодь навчається працювати в колективі, підтримувати одне одного та відчувати відповідальність за результат.
- ✓ **Спільні проєкти:** залучати молодь до спільних проєктів, таких як організація спортивних заходів, благодійних акцій, що сприяють розвитку почуття єдності та солідарності.

4. Виховання поваги до державної символіки та гімну:

- ✓ **Проведення урочистих заходів:** організовувати спортивні заходи, які починаються з виконання державного гімну та підняття прапора.
- ✓ **Вивчення історії державних символів:** розповідати молоді про історію виникнення державного герба, прапора та гімну, їхнє значення для українського народу.

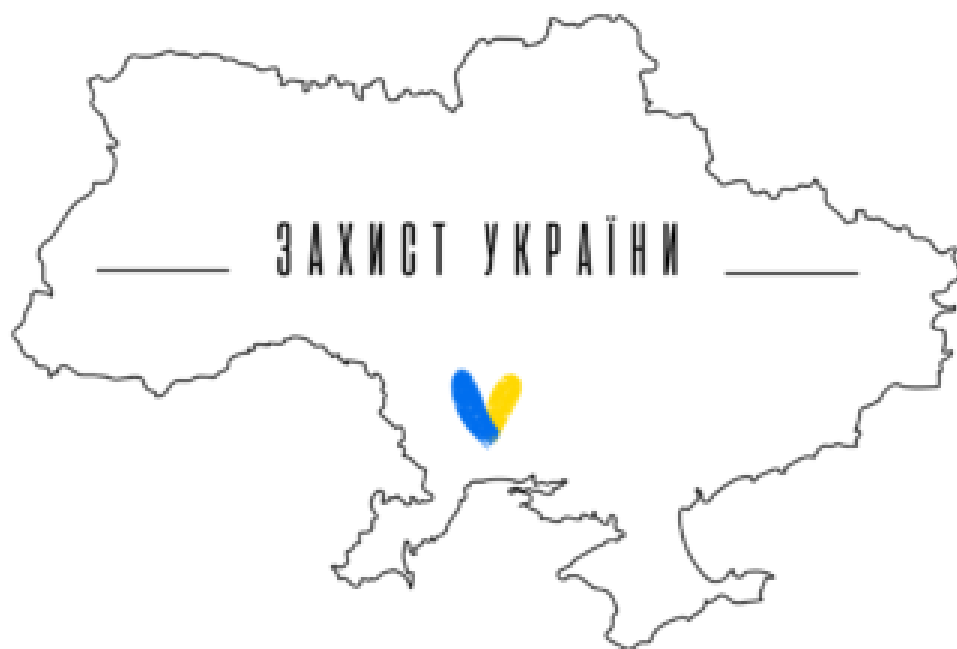
5. Популяризація здорового способу життя:

- ✓ **Зв'язок зі здоров'ям нації:** пояснювати, що фізична культура – це не лише спорт, а й здоровий спосіб життя, який сприяє зміцненню нації.
- ✓ **Профілактика шкідливих звичок:** залучати молодь до занять фізичною культурою як альтернативи шкідливим звичкам.

Список використаних джерел

1. Закон України «Про освіту» URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>
2. Указ Президента України від 12 березня 2021 року № 94/2021 «Про Національну молодіжну стратегію до 2030 року» URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/94/2021#Text>
3. Конституція України URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>
4. **Наказ Міністерства освіти і науки** від 06.06.2022 № 527. «Концепції національно-патріотичного виховання в системі освіти України до 2025 року» URL : <https://nus.org.ua/news/mon-zatverdylo-novu-kontseptsiyu-patriotychnogo-vyhovannya/>
5. **Наказом Міністерства освіти і науки № 586 від 23.06.2022** «Про деякі питання національно-патріотичного виховання в закладах освіти України» URL : <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0527729-22#Text>

ЗАХИСТ УКРАЇНИ

РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО ВІЙСЬКОВО-ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ МОЛОДІ ПРИ ВИКЛАДАННІ ПРЕДМЕТА «ЗАХИСТ УКРАЇНИ» ЯК НЕВІД'ЄМНОЇ СКЛАДОВОЇ НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ

*Денис КУДРЯВЕЦЬ, Микола ВОЛЬВАК,
методисти відділу розвитку особистості ДОПППО*

Національно-патріотичне виховання молоді в Україні – це комплекс заходів, спрямованих на формування в молоді почуття патріотизму, любові до своєї Батьківщини, готовності захищати її суверенітет та територіальну цілісність. Воно охоплює широкий спектр аспектів і має на меті виховати всебічно розвинену особистість, яка усвідомлює свою відповідальність перед державою та суспільством.

Важливо розуміти, що національно-патріотичне виховання – це постійний і безперервний процес, який має здійснюватися в сім'ї, школі, громадських організаціях, засобах масової інформації. Ефективність військово-патріотичного виховання залежить від комплексного підходу, що поєднує теоретичні знання, практичні навички та емоційний вплив.

Основні складові щодо національно-патріотичного виховання засобами предмета «Захист України»

Історична свідомість:

- ✓ Вивчення історії України, зокрема, козацьких часів, визвольних змагань, подій сучасної агресивної війни р. ф. проти незалежної, суверенної держави та народу України.
- ✓ Поглиблення знань про видатних українців, їхній внесок у розвиток держави і культури.
- ✓ Формування розуміння національної ідентичності та її зв'язку з історією.

Культурна спадщина:

- ✓ Ознайомлення з українською культурою, традиціями, мистецтвом, літературою.
- ✓ Розвиток поваги до культурної спадщини свого народу та інших народів.
- ✓ Залучення до участі в культурних заходах, фестивалях.

Громадянська відповідальність:

- ✓ Формування поваги до законів України, конституційних прав і свобод.
- ✓ Виховання активної громадянської позиції, готовності до участі в громадському житті.
- ✓ Розвиток почуття соціальної справедливості.

Військово-патріотичне виховання:

- ✓ Формування поваги до Збройних Сил України, інших військових формувань, ветеранів війни та військової служби.
- ✓ Підготовка громадян України до військової служби.
- ✓ Розвиток фізичних якостей, необхідних для виконання військового обов'язку.

Екологічне виховання:

- ✓ Формування відповідального ставлення до природи, усвідомлення важливості збереження довкілля для майбутніх поколінь.
- ✓ Залучення до екологічних акцій та проєктів.

Пріоритетним напрямом у викладанні предмета «Захист України» є військово-патріотичне виховання. Воно сприяє формуванню в молоді почуття патріотизму, готовності до захисту Вітчизни, розвитку фізичних та морально-вольових якостей.

Військово-патріотичне виховання в закладах загальної середньої освіти регулюється комплексом нормативно-правових документів.

Рекомендуємо використовувати в педагогічній практиці основні нормативно-правові документи:

Конституція України: забезпечує право кожного громадянина на освіту, виховання в дусі патріотизму, поваги до прав і свобод людини та громадянина, національних цінностей [5].

Закони України:

«Про освіту»: визначає основні принципи організації освітнього процесу, зокрема, виховання громадянина України, формування його національної свідомості, поваги до

Конституції України, прав і свобод людини та громадянина, законів України [1].

«Про оборону України»: регламентує правові засади забезпечення оборони України, зокрема, підготовку громадян України до військової служби [2].

«Про Збройні Сили України»: визначає правові засади функціонування Збройних Сил України, їх роль у забезпеченні національної безпеки і оборони України [3].

Указ Президента України «Про Національну молодіжну стратегію до 2030 року»: визначає основні напрями, завдання і механізми реалізації державної політики у сфері національно-патріотичного виховання [4].

Накази Міністерства освіти і науки України від [06.06.2022 №527](#) «Концепції національно-патріотичного виховання в системі освіти України до 2025 року» [6] та «Про деякі питання національно-патріотичного виховання в закладах освіти України» [7] [№ 586 від 23.06.2022](#) регламентують організацію освітнього процесу в закладах освіти, зокрема затверджують навчальні програми, методичні рекомендації з питань військово-патріотичного виховання.

Основними напрямками військово-патріотичного виховання в закладах загальної середньої освіти, що регламентуються законодавством є:

Формування національної свідомості: вивчення історії України, її героїчного минулого, традицій і звичаїв. Обговорення сучасних викликів національної безпеки. Поглиблення знань про Збройні Сили України, їх роль у захисті держави.

Розвиток фізичних якостей: проведення фізичних тренувань, військово-спортивних змагань. Залучення учнів / учениць до занять з військово-прикладних видів спорту. Формування навичок надання першої медичної допомоги.

Виховання морально-вольових якостей: розвиток дисциплінованості, відповідальності, самоорганізації. Формування почуття товариства, взаємодопомоги, колективізму. Виховання поваги до старших, дотримання військової етики.

Підготовка до військової служби: вивчення основ військової справи, тактики, стрільби. Ознайомлення з сучасною зброєю та військовою технікою держав альянсу НАТО. Набуття практичних навичок з використання засобів індивідуального захисту.

Військово-патріотичне виховання має бути комплексним і систематичним. Воно має проводитися не лише на уроках «Захисту України», а й у позаурочний час. Тільки за таких умов можна досягти бажаних результатів.

Рекомендуємо методи та форми щодо роботи з учнями старших класів:

Практичні заняття:

Фізична підготовка. Проведення занять з фізичної підготовки, спрямованих на розвиток сили, витривалості, спритності та інших фізичних якостей, необхідних для військової служби. Походи з елементами військової підготовки. Залучення учнів до занять з військово-прикладних видів спорту (орієнтування, багатоборство, рукопашний бій).

Вогнева підготовка. Навчання стрільбі з використанням симуляторів. Організація стрільб з пневматичної зброї, ознайомлення з правилами поведінки зі зброєю.

Тактична підготовка. Моделювання бойових ситуацій, відпрацювання навичок командної роботи. Проведення тактичних ігор, навчань з надання першої медичної допомоги, орієнтування на місцевості.

Надання першої медичної допомоги. Практичні заняття з надання першої допомоги.

Позакласні заходи:

Екскурсії. Відвідування військових частин, музеїв, меморіалів.

Військово-патріотичні клуби. Створення клубів за інтересами (військово-технічний, медичний тощо).

Волонтерська діяльність. Залучення до волонтерської діяльності, спрямованої на підтримку військових на фронті (плетіння маскувальних сіток, «кікімор» тощо).

Вшанування пам'яті. Участь у заходах, присвячених пам'яті загиблих воїнів російсько-

української війни.

Інтерактивні форми роботи:

Рольові ігри. Моделювання реальних ситуацій, пов'язаних з військовою службою.

Дебати. Обговорення актуальних питань, пов'язаних з безпекою держави.

Онлайн-платформи. Використання інтернет-ресурсів для навчання та спілкування. Зустрічі з ветеранами та учасниками війни.

Виконуючи вищеперерахований комплекс заходів, ми досягаємо наступної мети у військово-патріотичному вихованні юнаків та дівчат:

- Формування поваги до Збройних Сил України, інших військових формувань, ветеранів війни та військової служби.
- Підготовка громадян України до військової служби. Підвищення рівня знань з військової справи.
- Розвиток фізичних якостей, необхідних для виконання військового обов'язку.
- Формування почуття патріотизму, готовності до захисту Вітчизни.
- Виховання активної громадянської позиції сучасного молодого покоління.

Виховання патріотів України – це інвестиція в майбутнє нашої держави. Воно є необхідною умовою для збереження національної ідентичності, зміцнення державності та розвитку громадянського суспільства.

Список використаних джерел

1. Закон України «Про освіту» URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>
2. Закон України «Про оборону України» URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1932-12#Text>
3. Закон України «Про Збройні Сили України» URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1934-12#Text>
4. Указ Президента України від 12 березня 2021 року № 94/2021 «Про Національну молодіжну стратегію до 2030 року» URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/94/2021#Text>
5. Конституція України URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>
6. **Наказ Міністерства освіти і науки** від 06.06.2022 №527. «Концепції національно-патріотичного виховання в системі освіти України до 2025 року» URL : <https://nus.org.ua/news/mon-zatverdilo-novu-kontseptsiyu-patriotichnogo-vyhovannya/>
7. **Наказ Міністерства освіти і науки № 586 від 23.06.2022** «Про деякі питання національно-патріотичного виховання в закладах освіти України» URL : <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0527729-22#Text>

ИНФОРМАТИКА

НАСКРІЗНИЙ ПРОЦЕС ВИХОВАННЯ НА УРОКАХ ІНФОРМАТИКИ В КОНТЕКСТІ ЦИФРОВОЇ ЕКОНОМІКИ: НОВІ ВИКЛИКИ ТА МОЖЛИВОСТІ

Лариса ОСТАНКОВА,

завідувач КПМДМВ, кандидат економічних наук, доцент

Світлана ВОРОБІЙОВА,

завідувач відділу МІТ ДОППО

У сучасному світі цифрова трансформація суспільства створює нові умови для навчання, спілкування та особистісного розвитку. Тенденції цифрової економіки [1] відіграють важливу роль у формуванні сучасної освітньої системи, невід'ємною частиною якої є виховний процес. Інтеграція цих тенденцій на уроках інформатики дозволяє адаптувати виховання до вимог сьогоденного світу, де цифрові технології стають все більш значущими.

Цифрова економіка відкриває безліч можливостей для підприємництва, інновацій та розвитку, але разом із цим ставить низку викликів. По-перше, сучасні учні повинні оволодіти новими технологіями, які швидко змінюються, та адаптуватися до нових реалій ринку праці. По-друге, виникає потреба у формуванні критичного ставлення до інформації, оскільки у цифрову добу простір переповнений фейковими новинами та маніпуляціями.

В сучасній освіті важливим аспектом є наскрізне виховання [2], яке допомагає формувати в учнів ключові цінності та навички, необхідні для успішного життя в суспільстві. Проблема наскрізного виховання учнівської молоді висвітлюється в багатьох наукових дослідженнях та методичних працях. Так, в «Концепції цифрової освіти» [3] розглядається новий вимір виховання дітей і молоді в умовах цифрового простору, у монографії «Інтеграція цифрових технологій в освітній процес: виклики та перспективи» [4] проаналізовано сучасні виклики дистанційної освіти, шляхи їх подолання та інновації, яких потребує процес вдосконалення викладання. Основні шляхи здійснення виховних впливів при навчанні інформатики пропонуються в дослідженнях [5, 6]. Але пошук ефективних методів наскрізного виховання продовжується, тому тема статті є актуальною.

Уроки інформатики надають унікальні можливості для впровадження цінностей у освітній процес. Відповідно до концепції цифрової освіти, виховання дітей і молоді в цифровому просторі має новий вимір, що передбачає формування етичних стандартів, безпеки в мережі та відповідальності за власні дії. Оскільки уроки інформатики надають відмінні можливості для реалізації цих аспектів, учителі мають активно інтегрувати виховні елементи в освітній процес, а саме:

формування критичного мислення: залучення учнів до аналізу інформаційних джерел, обговорення важливості достовірності даних, що дозволить виховати digital-громадянина з усвідомленим ставленням до використання цифрових технологій;

розвиток комунікаційних навичок, тобто використання групових проєктів та обговорень для навчання учнів етиці онлайн-спілкування. Уроки інформатики можуть стати платформою для розвитку творчих здібностей учнів через проєкти, що пов'язані з реальними проблемами; підвищення рівня медіаграмотності на основі організації занять, спрямованих на вивчення впливу медіа на суспільство та особистість.

Застосування новітніх цифрових технологій в освітньому процесі відкриває можливості для виховання. Зокрема, такі підходи як гейміфікація навчання (використання ігор і інтерактивних платформ для підвищення залученості учнів та спонукання до їхньої активної участі в освітньому процесі), проєктне навчання (реалізація проєктів, які мають соціальну значущість, дозволяє учням не лише вчитися, але й розуміти свою роль у суспільстві), онлайн-курси та вебінари, які надають можливість залучити учнів до міжнародних програм, що сприяє більшому усвідомленню глобальних викликів і розширює світогляд здобувачів освіти.

Сучасна цифрова економіка вимагає від освітньої системи адаптації до нових умов, де важливими є не лише технічні навички, але й широкий спектр соціальних компетентностей.

Наскрізне виховання на уроках інформатики є ефективним засобом формування особистості, здатної адаптуватися до швидко змінюваного світу.

Отже, наскрізний процес виховання на уроках інформатики в умовах цифрової економіки є важливою складовою освітнього процесу. Він не лише готує учнів до професійної діяльності, але й формує їхню соціальну відповідальність, критичне мислення та етичну свідомість. Учителям інформатики слід активно шукати та впроваджувати нові методи і підходи, що відповідатимуть сучасним вимогам і реаліям, щоб забезпечити всебічний розвиток молоді в еру цифрових технологій.

Список використаних джерел

1. Манн Р.В. ІНФОРМАЦІЙНА ЕКОНОМІКА: АСПЕКТИ РОЗВИТКУ ТА РЕАЛІЗАЦІЇ НАЦІОНАЛЬНИХ ЕКОНОМІЧНИХ ІНТЕРЕСІВ. URL : http://business-navigator.ks.ua/journals/2023/73_2023/4.pdf (дата звернення 22.10.2024)
2. Гавлітіна Т. Наскрізне виховання цінностей у новій українській школі. URL : <http://npd.roippo.org.ua/index.php/NPD/article/view/188> (дата звернення 22.10.2024)
3. Концепція виховання дітей та молоді в цифровому просторі / Національна академія педагогічних наук України. – 2021. – 52 с. URL : <https://ipv.org.ua/wp-content/uploads/2021/08/Kontseptsiia-vykhovannia-ditey-ta-molodi-v-tsyfrovomu-prostori.pdf> (дата звернення 22.10.2024)
4. Інтеграція цифрових технологій в освітній процес: виклики та перспективи: монографія/Саєнко, Н.С., Голуб, Т.П., Лавриш, Ю.Е., Лук'яненко, В.В., Литовченко, І.М. – Київ: Вид-во «Центр учбової літератури». - 2022.-220с.
5. Швидун Л.П. РОЗВИТОК КРИТИЧНОГО МИСЛЕННЯ НА УРОКАХ ІНФОРМАТИКИ. URL : <https://e-journals.udu.edu.ua/index.php/ikt/article/view/1295/1345> (дата звернення 22.10.2024)
6. Литвинова С. Національно-патріотичне виховання в проектній діяльності учнів на засадах використання хмарних сервісів та систем комп'ютерного моделювання (КСМОД). URL : <https://evnuir.vnu.edu.ua/handle/123456789/14088> (дата звернення 20.10.2024)

ΓΕΟΓΡΑΦΙΑ

ПАТРІОТИЧНЕ ВИХОВАННЯ В ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ ГЕОГРАФІЇ

*Олена САМАТОВА,
методист відділу природничих дисциплін
та STEM-освіти Донецького ОІППО*

*Національна територія – це головна основа нації,
на якій вона живе й розвивається.*

Степан Рудницький

Шкільна географія відіграє значну роль у вихованні патріотизму молодого покоління. Патріотичне виховання – це виховання засобами шкільної географії людини-громадянина, людини-патріота, основними рисами якої є національна самосвідомість, почуття любові до своєї Батьківщини, шанобливе ставлення до народних традицій та звичаїв.

Українська земля є Батьківщиною багатьох визначних учених і культурних діячів, що зробили неоціненний внесок до розвитку світової науки і культури. Формування в учнів уявлень про досягнення України в галузі науки, техніки, культури реалізується в процесі знайомства учнів із результатами діяльності видатних вітчизняних дослідників, державних діячів, представників громадських організацій; висвітлення інноваційних проєктів у межах міжнародного співробітництва, такі як дослідження Антарктиди та інші.

Національно-патріотичне виховання молоді, яке є визначальним у формуванні духовних цінностей молоді є, як ніколи, актуальним сьогодні. Адже саме духовність і високий рівень свідомості – основа майбутнього політичного, економічного та культурного розвитку нашої держави.

Одним із дієвих способів формування ціннісного ставлення учнів до географічного знання є розкриття здобутків вітчизняної географічної науки та висвітлення внеску українських учених у розвиток природничих наук, оскільки конкретні приклади досягнень українських учених, особливо світового рівня, мають вирішальне значення в національному вихованні учнів, формуванні в них почуття гордості за Батьківщину й український народ.

Український Магеллан – Юрій Лисянський – перший українець, який здійснив навколосвітню подорож. Його діяльність сприяла формуванню правильних уявлень про поверхню нашої планети, розширенню географічного світогляду взагалі. Книга, яку він написав про навколосвітню подорож – це захопливі нотатки географа-дослідника про природу далеких країн, про народи, які їх заселяють. Ю. Лисянський не тільки відкрив та майстерно описав невідомі землі, склав повноцінні карти; його заслуга також в уточненні розташування окремих географічних об'єктів, «закриті» деяких міфічних островів, які вважалося, що існують насправді. Отже, Ю. Лисянський – один із небагатьох, кому випала доля брати участь у формуванні реальної географічної картини сучасного світу.

Микола Миклухо-Маклай, найвідоміший етнограф, предки якого були запорізькими козаками з Дніпра. Вивчав корінне населення Південно-Східної Азії, Австралії й Океанії, зокрема папуасів Нової Гвінеї. Захищав інтереси колоніальних народів, виступав проти расизму й колоніалізму. Науково обґрунтував біологічну повноцінність людей усіх націй і рас. Автор майже 160-ти наукових праць, які не втратили свого значення і сьогодні.

Полтавець з родини бідних селян **Антон Омельченко** перший з українців ступив на берег Антарктиди та брав участь в експедиції Роберта Скотта. Та ще багато українських дослідників, якими пишається світова географія.

Розповідь про харків'янина, який в Африці золото шукав, не залишить учнів сьомого класу байдужими. **Єгор Ковалевський**, молодший син небагатого харківського поміщика, за дорученням єгипетського хедива проводив географічні та геологічні дослідження в Північно-Східній Африці та відкрив величезну золотоносну жилу. У самому серці Африки була побудована збагачувальна фабрика для видобутку золота. А на підставі своїх особистих спостережень Ковалевський дійшов висновку, що головною рікою є не Блакитний Ніл, а Білий, і сказав, де шукати його витoki. На зворотному шляху Ковалевський відкрив річку Абудом, ліву притоку Нілу, чим спростував думку відомих німецьких географів Гумбольдта

і Ріттєра, які стверджували, що в Нілу є лише одна притока – річка Атбара.

Також пропонуємо практичні приклади патріотичного виховання на уроках географії:

Тема «Фізична географія України, предмет і методи досліджень. Формування території. Сучасний адміністративно-територіальний устрій» (8 клас)

Організаційний момент.

Звучить державний гімн України.

Фрагмент відеофільму «Моя Батьківщина».

Приєм «Географічний вернісаж»

Учні отримали випереджальне завдання та принесли фотознімки тих місць, де вони побували влітку. Можна коротко охарактеризувати цю територію 2–3 реченнями та прикріпити фотознімок на фізичну карту України в тому місці, де знаходиться даний об'єкт.

Мотивація навчальної і пізнавальної діяльності.

Подивіться уважно на карту. З'ясувалося, що всі ви є дослідниками рідної землі, України. Навіть не здогадуючись, ви вже почали знайомитися з географією нашої країни. На наших уроках ми продовжимо це знайомство з використанням наукових методів дослідження.

Приєм «Домашня заготовка».

Учні, що отримали домашнє завдання, коротко розповідають, використовуючи малюнки, схеми, діаграми.

Короткий огляд української державності за часів Київської Русі.

Українська державність за часів отримання незалежності в 1991 році.

Тема «Ґрунти» (8 клас)

Мета: Виховання дбайливого ставлення до ґрунтів рідного краю.

Мотивація навчальної та пізнавальної діяльності.

У всіх народів світу з давніх-давен розвинена величезна повага до землі. «Земля-матінка», «земля-годувальниця» – так її називали наші предки. Землеробство – найдавніше заняття людини. Досвід людських поколінь довів, що земля буває різною за якістю. Не випадково з'явилися такі прислів'я та приказки: «Яка земля, такий і хліб», «На добрій землі що посієш, те і вродить», «На добрій землі хліб родить, а на неродючу гній возять», «На чорній землі білий хліб родить».

Які ґрунти поширені в Україні? Які у вашій місцевості? Чи родючі вони? Яка на них росте природна рослинність?

Тема «Різноманітність і багатство мінерально-сировинних ресурсів, їх зв'язок із геологічною будовою» (8 клас)

Приєм «Здивую всіх».

З багатьох виявлених видів корисних копалин Україна здатна не тільки задовольнити внутрішні потреби, але і створити значний експортний потенціал. Територія України в геологічному і металогенічному відношенні належить до числа недостатньо досліджених і можливості нарощування її мінерально-сировинної бази далеко не вичерпані. Підтвердженням цьому і є великі, в багатьох випадках, принципово нові відкриття останніх років.

Займаючи площу в 0,4 % від світової суші (603,7 тис. км²), Україна в кінці 80-х – початку 90-х років виробляла до 5 % корисних копалин від загального мирового видобутку. З розвідкою, здобиччю, переробкою і використанням мінеральної сировини, в тій або іншій мірі, було пов'язане біля 48 % виробничих фондів і 20 % трудових ресурсів.

Мінерально-сировинний комплекс забезпечував 23–25 % валового національного продукту. За теперішнього часу в надрах України виявлено біля 20 тис. родовищ корисних копалин, з яких більш 7500 родовищ по 90 видах мінеральної сировини мають промислове значення. Промисловістю освоєне 3350 родовищ, що містять від 40 до 75 % розвіданих запасів різноманітних видів корисних копалин. На їхній базі діють понад двох тисяч гірничодобувних, збагачувальних і переробних підприємств.

В Україні значними обсягами ведеться видобуток кам'яного вугілля (2 % від світового видобутку), залізних (4 %), марганцевих (10 %) руд, урану, титану, цирконію, германію, графіту (4 %), каоліну (18 %), брому, охри, нерудної металургійної сировини (кварцити,

флюсові вапняки і доломити), хімічної сировини (самородна сірка, кам'яні і калійні сульфатні солі), лицювального каменю (граніти, габро, лабрадорити тощо), скляного піску.

Тема «Машинобудування і металообробка» (9 клас)

Приєм «Здивую всіх».

В Україні існують два потужні космічні центри: у Дніпрі (КБ «Південне» і виробниче об'єднання «Південний машинобудівний завод») і в Харкові (комплекс підприємств, що розробляють і виготовляють бортову електроніку й системи управління). Україна – одна з небагатьох держав світу, де розвинене авіабудування. Вершиною технічної думки авіабудівників став надпотужний «Руслан», створений в АНТК «Антонов». Немає аналогів і середній військово-транспортний літак «АН-70». Військова й цивільна продукція цієї галузі завжди вироблялися паралельно. Перспективними розробками АНТК «Антонов» є літак «АН-140», а також «АН-38-100». Українські розробники авіаційної техніки (АНТК «Антонов», Харківський авіаційний завод, ВАТ «Мотор-Січ»).

Тема «Електроенергетика України» (9 клас)

Приєм «Географічний практикум».

Найбільша атомна електростанція Європи розміщена на сході України, біля міста Енергодар. Називається вона Запорізька. Жодна інша атомна станція в Європі не виробляє стільки електроенергії. Теплова потужність Запорізької АЕС дорівнює майже 20 гігаватам. Побудували АЕС у 1980-х роках. Це найпотужніша електростанція в Україні, на яку припадає близько 20% всього виробництва електроенергії.

Завдання: знайдіть інформацію про найбільші електростанції світу та порівняйте їх показники із Запорізькою АЕС

Тема «Економіко-географічне положення України» (9 клас)

Вивчення нового матеріалу.

Транспортно-географічне положення України. Міжнародні транспортні коридори.

Багато дослідників підтримують тезу про те, що історія України впродовж століть переважно залежала від ділової активності на торгових маршрутах, що перетинають її територію. Коли ці шляхи «працювали», країна була у силі, динамічно розвивалася, випереджаючи у розвитку багато держав Європи. За згасання активності на торгових маршрутах Україна, незважаючи на своє винятково вигідне географічне становище, досить швидко перетворювалася на пересічну європейську околицю, а то й зовсім на багато століть зникала з історичної сцени. Тому надзвичайно важливим є той факт, що сучасна Україна має потужний транзитний потенціал. Серед європейських країн Україна посідає третє місце за обсягами транзиту. Цьому сприяє вигідне географічне положення та розгалужена мережа всіх видів транспорту.

Завдання: Дайте характеристику транспортно-географічного положення України. Країни яких регіонів можуть скористатися транспортними «коридорами», прокладеними на території України?

Тема «Міжнародні організації» (10 клас)

Мета: поглибити та систематизувати знання про найбільш впливові світові та регіональні міжнародні організації, сприяти розумінню інтеграційних процесів у світі, ролі міжнародних організацій у розв'язанні міжнародних і регіональних проблем; виховувати почуття патріотизму, гордості за свою країну.

Мотивація навчальної та пізнавальної діяльності.

Кінець ХХ – початок ХІ ст. характеризується двома протилежними процесами, що, на перший погляд, виключають один одного – інтеграції та дезінтеграції країн світу. Для того, щоб координувати співробітництво, створюються міжнародні організації. Найбільш відомою є ООН, структурною одиницею якої є ЮНЕСКО, що опікується питаннями науки, культури та освіти. Список об'єктів Світової спадщини ЮНЕСКО в Україні станом на 2023 рік налічує 8 найменувань, що приблизно становить 0,69 % від загальної кількості об'єктів Світової спадщини у світі (1157 станом на 2023 рік). 12 жовтня 1988 року Україна, ще перебуваючи в складі СРСР, ратифікувала Конвенцію ЮНЕСКО про охорону всесвітньої культурної і

природної спадщини, а перша українська пам'ятка увійшла до переліку об'єктів Світової спадщини 1990 року. Так, у 2005 році зазнала змін буферна зона об'єкта Київ: собор святої Софії, Києво-Печерська лавра, у 2008 році незначних змін зазнав Ансамбль історичного центру Львова, а у 2011 році об'єкт Букові праліси Карпат було розширено за рахунок внесення до списку об'єктів Світової спадщини давніх букових лісів Німеччини.

Такі відомості на уроках, де вивчається світова спадщина, сприяє усвідомленню ролі країни в найбільших надбаннях людства стосовно культури.

Тема «Промисловість. Географія основних галузей промисловості світу» (9 клас)

Мета: звернути увагу на успіхи України у використанні альтернативних видів енергії; виховувати почуття поваги та гордості за свою країну, її успіхи у світових досягненнях.

Характерною прикметою сучасної енергетики України та її регіонів є її рух в напрямку розвитку екологічно чистої енергетики на базі нетрадиційних, відновлюваних джерел енергії. Донецька область має великий потенціал для використання альтернативних джерел енергії. Зокрема, Донеччина має значний потенціал використання нетрадиційних, відновлюваних, екологічно чистих джерел енергії, як за різноманітністю їх видів, так і за кількісними параметрами їх залучення в енергосистему регіону. На розвиток альтернативної енергетики впливає ряд чинників, зокрема, це – природно-кліматичні, геолого-фізичні, екологічні, економічні та соціальні. На Донеччині практично всі зазначені чинники сприяють розвитку альтернативної енергетики області. Особливо це стосується природно-кліматичних чинників, які дозволяють активно використовувати на території Донецької області низку відновлювальних джерел енергії, зокрема енергію вітру, сонця, ґрунту та ґрунтових вод. Донеччина має значний вітропотенціал та всі можливості з виготовлення відповідного обладнання для вітроустановок на території області. Крім того, Донецький регіон відноситься до групи найбільш перспективних областей України з використання геліоенергетики. А за потенціалам використання енергії біомаси серед областей України Донеччина має один із найвищих оціночних показників.

На уроці географії кожна дитина має можливість для розвитку своїх здібностей, фантазії, смаку. Хоч на мить учень може стати мандрівником, побувавши в уявній науковій експедиції до певної природної зони чи ландшафтів України, що існували в геологічному минулому, чи до заповідних українських об'єктів і скласти звіт експедиції про свої відчуття, враження, доповненими їх власними малюнками чи фотографіями; відчутти себе мером рідного міста та створити, по-господарськи продуману, економічну й соціальну програму його розвитку.

Особливістю впровадження Концепції національно-патріотичного виховання дітей та молоді на уроках географії у 2024–2025 н. р. буде відзначення таких ювілеїв – 125 років від дня народження Володимира Михайловича Кубійовича, українського економ-географа, демографа, енциклопедиста; 160-річчя Михайла Івановича Туган-Барановського, українського економіста, економ-географа, державного діяча; 160-річчя Георгія Миколайовича Висоцького, українського фізико-географа, ґрунтознавця, палеоботаніка.

Також окремо можемо окреслити значення позакласної роботи в розвитку патріотичних почуттів: при проведенні екскурсій, подорожей продовжується вивчення, дослідження рідного краю, розширення світогляду, формуються високі моральні якості громадянина України, тут є ще більша можливість ознайомити дітей з історією Батьківщини, її природними скарбами, народними звичаями, традиціями.

Список використаних джерел

1. Назаренко Т. Шкільна географія як засіб формування національно-патріотичної свідомості учнів: <http://dspace.pnpu.edu.ua/bitstream/123456789/5641/1/Nazarenko.pdf>
2. Український інститут національної пам'яті <https://uin.gov.ua/istorychnyy-kalendar/lypen/17/1846-narodyvsya-mykola-mykluho-maklay-etnograf>
3. Oleksandr Nepsha Потенціал шкільного курсу географії у проведенні національно-патріотичного виховання учнів https://www.researchgate.net/publication/343140484_Potencial_skilnogo_kursu_geografii_u_provedenni_nacionalno-patriotichnogo_vihovanna_ucniv

БІОЛОГІЯ

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО ВПРОВАДЖЕННЯ НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ НА УРОКАХ БІОЛОГІЇ

*Галина ГУНДАРЕВА,
завідувачка відділу природничих дисциплін
та STEM-освіти ДООППО*

*Світлана МАЛІКОВА,
методист відділу природничих дисциплін
та STEM-освіти ДООППО*

Сьогодні, як ніколи за роки розвитку державності України, гостро стоїть питання посилення національно-патріотичного виховання дітей та молоді. У Концепції національно-патріотичного виховання в системі освіти України, затвердженої наказом МОН України від 06.06.2022 р. № 527, зазначено, що громадянсько-патріотичне, духовно-моральне, військово-патріотичне та екологічне виховання є основними складовими національно-патріотичного виховання, яке, в свою чергу, розглядається як розвиток держави через усвідомлений розвиток кожного громадянина. У цьому процесі ідеї «...патріотизму, поваги до культурних цінностей Українського народу, його історико-культурного надбання і традицій, гуманізму, соціального добробуту, демократії, свободи, толерантності, виваженості, відповідальності за природу як за національне багатство, здорового способу життя, готовності до змін та до виконання обов'язку із захисту незалежності та територіальної цілісності України» є основними [1].

Кожний заклад освіти в Україні є джерелом впливу на становлення і розвиток дитини, тож і відповідальності на неї покладається більше, і можливостей перед нею відкривається теж більше.

З метою створення умов для реалізації кожної особистості та підтримки творчого, інтелектуального, духовного потенціалу нашої нації необхідно модернізувати систему викладання не тільки української мови, а і природничих наук (зокрема біології). А саме:

- визнати та дотримуватися ідеї, що школа – українськомовний простір;
- виховувати відповідальне ставлення до рідної мови, свідомого нею користування;
- сприяти вияву українського менталітету, способу самоусвідомлення і самоідентифікації, сприйняттю української мови як коду праісторичної пам'яті;
- плекати розвиток духовної, емоційно-естетичної, інтелектуальної сфери саме на основі наукової картини світу;
- долучати учнів та учениць до національної природоохоронної системи через їхню участь в акціях, дослідженнях та інформаційній роботі.

Освітнє середовище закладу освіти, у якому перебуває дитина більшу частину доби, формує в неї м'які (відчуття, кризовий менеджмент, самоорганізацію) та тверді навички (конкретні знання, правила, розуміння). Здоровий психологічний клімат та соціум, що оточує дитину в закладі освіти має найбільший вплив на всебічний розвиток особистості. Педагоги в цьому процесі відіграють одну з перших ролей.

Для вчителя біології потужним помічником у створенні сприятливого освітнього середовища для виховання поваги й любові до своєї Батьківщини, могутнім засобом виховання в дітей ціннісних ставлень, моральних якостей, насамперед національної свідомості учнів та учениць є природа рідного краю. Під час вивчення видового біорізноманіття рідного краю через ознайомлення з найпомітнішими видами, поширеними в різних куточках нашої країни, особливу увагу потрібно звертати на місцеві види флори і фауни. На уроці вчитель має створювати умови для формування в учнів почуття гордості за свою Батьківщину. Основні напрями, на які рекомендуємо звернути увагу вчителю під час підготовки:

- організація екскурсій (реальних і віртуальних) в різні екосистеми (урбаністичні та природоохоронні);
- використання в освітньому процесі краєзнавчого матеріалу, пов'язаного із народними

традиціями, звичаями, народною медициною, народним агрокалендарем та прикметами природи;

- вивчення внеску українських науковців (біологів, медиків, екологів тощо) у розвиток світової науки;
- організація проектної та дослідної роботи учнів;
- створення фото- та відеодемонстрацій живої природи;
- вивчення природоохоронного фонду України;
- вивчення кращих практик зеленого землеробства та підприємництва України.

Інтерес учнівства України до історії свого народу, витоків національної культури сьогодні важко переоцінити. Знання про природу наших пращурів є не лише окремим видом допоміжних знань, але й засобом, що сприяє формуванню в учнів інтересу до національної культури, є передумовою формування їхньої національної самосвідомості та сприяє засвоєнню знань. Використання в освітньому процесі таких елементів національної культури, як народні перекази, легенди, оповіді, загадки, пісні, думи, прислів'я та прикмети про наших супутників – рослин і тварин – відповідає завданням національно-патріотичного виховання молодого покоління. Використання цих перлин народної мудрості на уроках біології дає позитивний вплив на формування мислення дитини, розвиток її характеру й відпрацювання дитиною поведінкових сценаріїв взаємодії в суспільстві в різних життєвих ситуаціях.

Використання народних казок в освітньому процесі дає змогу вчителю корегувати емоційний стан учнів під час навчання. Казка є одним з найбільш доступних засобів для повноцінного розвитку дитини. За допомогою казки можна візуалізувати будь-який біологічний об'єкт чи процес та змодельовати наслідки дій людини чи складових екосистем в різних умовах. Учні з великим задоволенням слухають їх, легше запам'ятовують досліджуваний матеріал.

Також корисним буде запровадити на уроці проведення народознавчих хвилинок, до яких учні готують народні приказки, прислів'я, прикмети, пов'язані з природними явищами, тваринами і рослинами. Форма організації народознавчих хвилинок може бути різною. При вивченні рослин доцільно приділити увагу рослинам-символам України – калині, вербі, дубу, тополі, маку, барвінку, чорнобривцям. Ефективним у цьому випадку буде використання проектної діяльності учнів.

Національно-патріотичне виховання передбачає формування в учнів знань та уявлень про досягнення нашої країни в галузі науки, адже багато видатних вчених прославили Україну. При цьому завжди необхідно підкреслювати їхню приналежність до України, звертати увагу на внесок української науки в розвиток світової біологічної науки (розповідь про Кашенка, Липського, Окснера, Навашина, Шмальгаузена, Ковалевського, Вернадського).

Відображення наукових досягнень та особисті якості видатних науковців України в межах проектної діяльності дозволять учням більш глибоко осмислити біографію ученого, вибрати ціннісні якості особистості та висловити власні міркування щодо співвідношення здобутків учених та їхніх морально-етичних якостей. При цьому в учнів та учениць виникає почуття гордості за свою країну та її співвітчизників. Разом з тим для формування почуття патріотизму необхідно в процес навчання впроваджувати відомості про сучасні досягнення українців у різних галузях науки, викликаючи тим самим гордість за геніїв свого народу та націю зокрема.

Для реалізації національно-патріотичного виховання сучасний учитель повинен розуміти наступне:

1. **Учитель-дослідник.** Тільки за умови фіксування результатів постійних спостережень за розвитком учнів можна вчасно корегувати індивідуальні траєкторії розвитку особистості учнів. Учитель повинен бути відкритим до того, у якому соціально-культурному світі живе сучасна молодь і розуміти, як вибудовувати ефективну взаємодію з ними через призму культурного середовища, у якому вони перебувають.
2. **Життя вчителя** – зразок для копіювання учнем. Головне – учитель повинен вірити та в будь-яких життєвих ситуаціях діяти відповідно тим ставленням, які він формує у своїх учнів. А у випадку не відповідності своїх дій ставленням мати сміливість це визнати та пояснити.
3. **Життя – безліч варіантів для навчання.** Уміння бачити прояви тих чи тих природних

процесів у реальному житті суттєво збагатить професійну компетентність учителя та збільшить мотивацію до вивчення біології в учнівства.

4. **Профорієнтація.** Розуміти особливості сучасного світу професій та професійних компетенцій. Розкрити та показати учневі його слабкі та сильні сторони за допомогою емпатичного ставлення до особистості.
5. **Родовід.** Допомогти учням дослідити історію своїх пращурів та зрозуміти історію тих чи інших регіонів України, звідки походить його рід.

Найбільш корисними сучасними методами формування національно-патріотичної свідомості та формами організацію роботи з учнями на сьогодні є:

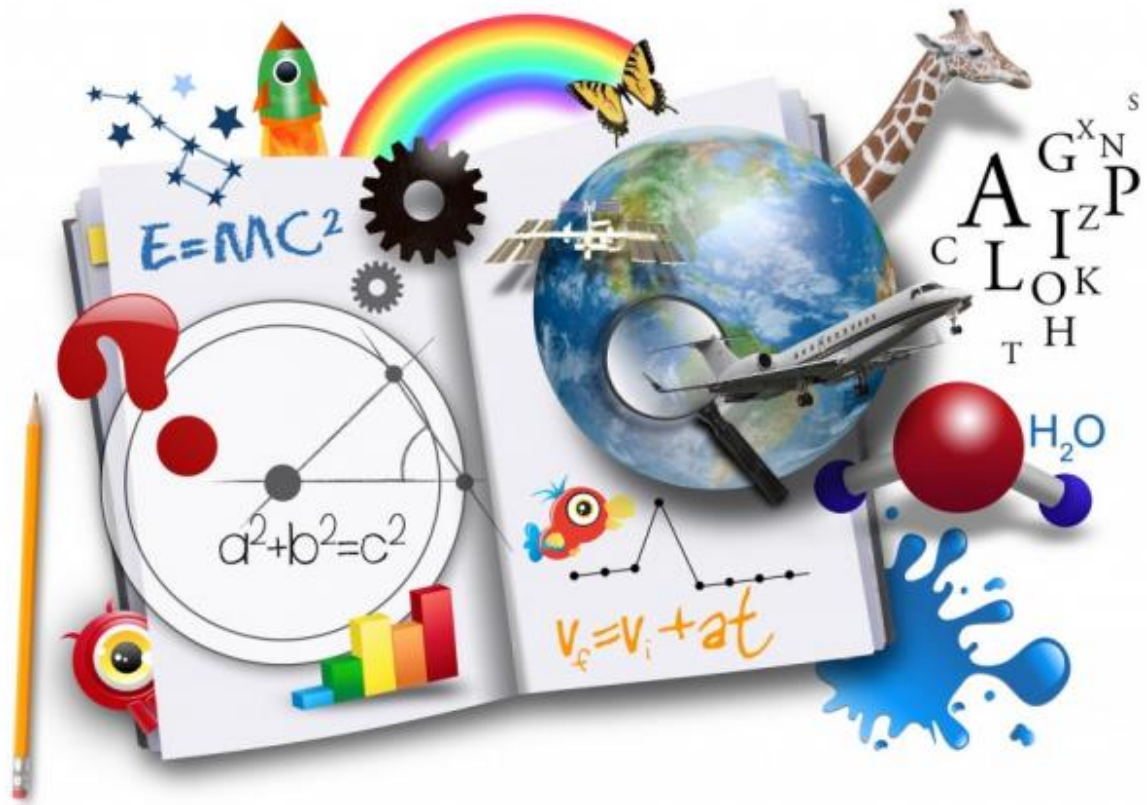
1. Самоврядування. У своїй практиці вчитель повинен використовувати регулярний контакт із лідерами учнівського самоврядування. Обговорювання психологічного клімату в колективі, ситуації в країні та родині, формування стратегій розвитку та планування неформального освітнього простору допомагає учнівству відчувати вплив на свій освітній простір. Також формується усвідомлення громадської свідомості людини, яка може впливати на те, що з нею відбувається, і те, що її оточує.
2. Проектна та дослідницька діяльність. Практика – це спосіб подолання споживацтва, що часто трапляється серед українців. Будь-який виклик або потреба в чомусь може бути поштовхом для розробки проекту. До цього процесу доцільно залучати батьків, які стануть наставниками. У дітей дуже багато енергії і чудових ідей, втіливши які, вони сформулюють важливі навички й долучаться до розвитку закладу освіти. У цьому процесі від учителя вимагається лише розробити технічне завдання проекту та бути поруч.
3. Дослідження історії та формування розвитку культури. Усвідомлення сенсів життя, історії України, розуміючи цінність символів, учасники освітнього процесу розвивають свої компетентності та будують взаємодію між собою.
4. Повага до громадянина України. Усвідомлення престижності військової справи, ставлення до особистості, участь у розбудові країни тощо формується ще в шкільному віці. Освітнє середовище закладу освіти та вчителі є головними складовими процесу формування національно-патріотичного виховання учнівства.
5. Відповідальність. Розуміння наслідків своїх дій – це важливий навик сучасної людини. Завдання вчителя в цьому процесі бути помічником для учня в процесі усвідомлення наслідків діяльності.
6. Визнання. Учнівство має відчувати, що всі їхні зусилля не марні. Учитель, як ми вже зазначали, бачить сильні та слабкі сторони кожного свого учня та підвищує його/її самооцінку показуючи кращі приклади наслідування.

Підсумовуючи, хочемо зазначити, що національно-патріотичне виховання сучасного учнівства має багато викликів для системи освіти. Виховання активних, відповідальних в ухваленні рішень людей, здатних самостійно мислити та творчо розв'язувати нестандартні завдання потребує відповідного вчителя. Прагнення України приєднатися до європейської спільноти є зрозумілим, але в цьому контексті не треба викидати розуміння і учнями, і вчителями приналежності до української національності. Упровадження в освітній процес біології краєзнавчого компонента тільки збагатить науковий погляд на розвиток органічного світу нашої планети.

Список використаних джерел

1. Концепція національно-патріотичного виховання в системі освіти України, затвердженої наказом МОН України від 06.06.2022 р. №527. URL : <https://drive.google.com/file/d/1B-dJxlljilNxfuy3jjq5n4ZVPeo4gZ8/view>
2. Модельна навчальна програма «Біологія. 7–9 класи» для закладів загальної середньої освіти (авт. Балан П. Г., Кулініч О. М., Юрченко Л. П.) URL : <https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/zagalna%20serednya/Navchalni.prohramy/2023/Model.navch.prohr.5-9.klas/Pryrodnycha.osvitnya.haluz.2023/08.09.2023/Biolohiya.7-9.klas.Balan.ta.in-08.09.2023.pdf>
3. Модельна навчальна програма «Біологія. 7-9 класи» для закладів загальної середньої освіти (авт. Соболь В. І.). URL : <https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/zagalna%20serednya/Navchalni.prohramy/2023/Model.navch.prohr.5-9.klas/Pryrodnycha.osvitnya.haluz.2023/Biolohiya.7-9.klas.Sobol.26.07.2023.pdf>

ФІЗИКА

НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНЕ ВИХОВАННЯ НА УРОКАХ ФІЗИКИ: СУЧАСНИЙ ПІДХІД

Ольга ОЛЕШКО,

*в.о. декана факультету підвищення
кваліфікації педагогічних кадрів, кандидат економічних наук*

Сергій ПРИЙМЕНКО,

*викладач кафедри природничо-математичних дисциплін
та методики їх викладання, кандидат фізико-математичних наук*

Сучасна система освіти в Україні вимагає від учителя не лише викладання предмету на високому рівні, але й формування в учнів національної свідомості, патріотизму, поваги до історії та культури своєї країни. Національно-патріотичне виховання може бути інтегрованим у всі навчальні предмети. І фізика, як фундаментальна наука, має великий потенціал для цього.

Поєднуючи вивчення природних законів з історією та культурою нашої країни, ми можемо виховати покоління громадян, які люблять свою Батьківщину, цінують її досягнення і готові працювати на її благо.

Вивчаючи фізичні явища, учні не тільки збагачують свої знання, але й розвивають критичне мислення, творчі здібності та вміння аналізувати інформацію. А коли ми говоримо про українську фізику, то маємо на увазі не лише наукові досягнення, а й історію нашої країни, її культуру та традиції.

На уроках та в позакласній роботі можна використовувати різні форми й методи для реалізації національно-патріотичного виховання.

На уроках фізики знайдіть час, щоб розповісти про життя та досягнення видатних українських фізиків. Це не лише Іван Пулюй чи Клавдій Сильвестров, а й багато інших талановитих вчених, які зробили вагомий внесок у світову науку. Описуючи їхні відкриття, підкреслюйте їхнє українське коріння та те, як їхні дослідження вплинули на розвиток науки і техніки.

Запропонуйте учням дослідницькі проекти, де вони зможуть знайти зв'язок між фізичними законами та українською культурою. Нехай вони розкриють фізичні принципи, які лежать в основі українських народних ремесел, музичних інструментів або архітектурних споруд. Це може бути дослідження фізики бандури, будови української хати або принципу дії народних механізмів.

Досліджуючи енергетичні ресурси України, розробляючи проекти з відновлюваних джерел енергії, ми не тільки вивчаємо фізичні закони, але й формуємо екологічну свідомість учнів. Адже дбаючи про природу, ми дбаємо про майбутнє нашої країни. Також можна звернути увагу на роль енергетики в економіці України, зокрема на здобутки вітчизняної енергетичної галузі, важливість розвитку «зеленої» енергетики для України.

Важливою частиною національно-патріотичного виховання є підготовка до майбутніх викликів. На уроках фізики можна організовувати проекти, спрямовані на вирішення реальних проблем України. Наприклад, учні можуть розробляти ідеї енергії чи досліджувати збереження можливостей розвитку відновлюваної енергетики у своїх громадах.

Використання фізичних знань для обговорення екологічних питань може стати чудовим способом поєднати вивчення наук із вихованням відповідальності за збереження навколишнього середовища. Наприклад, під час вивчення механічних чи теплових процесів можна обговорити питання про енергозбереження, важливість відновлених джерел енергії та ролі України у світовій екологічній політиці.

Запропонуйте учням розробляти власні проекти, пов'язані з історією української науки або технології. Це розвиває їхні дослідницькі навички та творчі здібності.

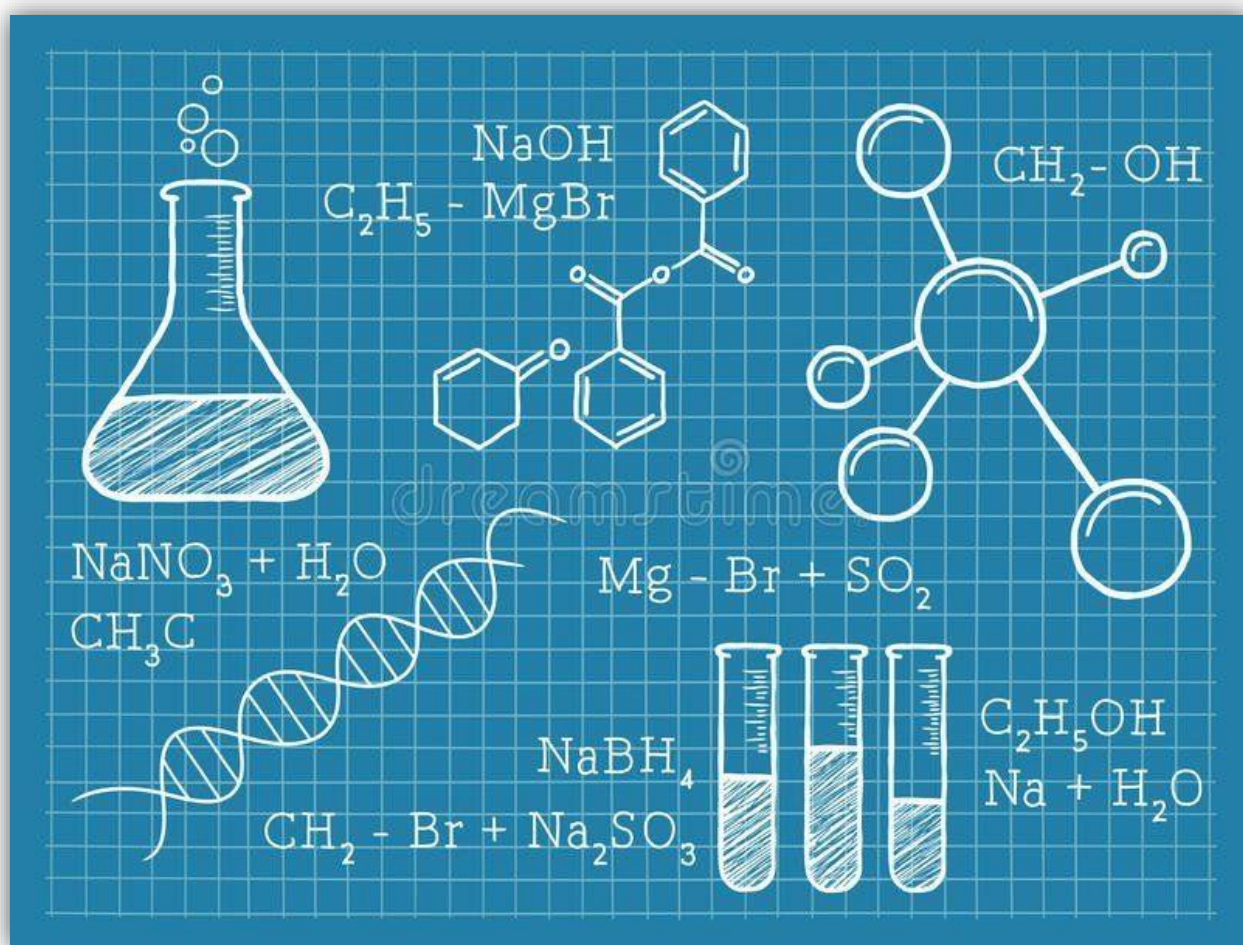
Національно-патріотичне виховання на уроках фізики не лише сприяє розвитку почуття гордості за свою країну, але й формує в молодого покоління відповідне ставлення до її наукового та технічного майбутнього. Сучасний підхід до викладання фізики має на меті не

лише передавати знання, а й виховувати свідомих, активних громадян, готових працювати на благо своєї країни та захищати її інтереси.

Список використаних джерел

1. Концепція національно-патріотичного виховання в системі освіти України та Заходи щодо її реалізації до 2025 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0527729-22#n12>
2. Шаронова В. Національно-патріотичне виховання учнів у процесі викладання фізики та астрономії. URL: <https://pp-books.com.ua/nacjonalno-patriotychne-vyhovannya-uchniv-u-proczeni-vykladannya-fizyky-ta-astronomiyi/>

XИМІЯ

ХІМІЧНА РОЗМАЛЬОВКА СВІТУ

Людмила ПРЯДКО,

методист відділу природничих дисциплін та STEM-освіти ДОІППО

Формування патріотизму в українському суспільстві є першочерговим як для держави, так і для системи освіти зокрема. Патріотичне виховання передбачає формування в здобувачів освіти знань та уявлень про досягнення нашої країни в галузі науки, адже багато видатних вчених прославили Україну. При цьому завжди необхідно підкреслювати їхню приналежність до України, звертати увагу на внесок української науки в розвиток світової хімічної науки. Є очевидним, що наука кожної нації належить всьому людству, але наш обов'язок знати і шанувати своїх національних світочів науки, що є гарантом національного самоусвідомлення. Для ефективної організації національно-патріотичного виховання необхідно комплексно та системно працювати в цьому напрямку. Доцільно розпочати з визначення найактуальніших тем тематичних планів предмета «Хімія», під час яких можна попрацювати з цікавим матеріалом про вчених хіміків з України (наприклад, тема «Короткі відомості з історії хімії», 7 клас) [1]. З метою формування відповідального ставлення здобувачів освіти до природи рідного краю та розумного природокористування можна обрати розв'язування хімічних задач екологічного змісту (тема «Значення хімії у розв'язанні екологічної проблеми», 11 клас) [2]. Інтегровані уроки хімії та курсу «Захист України» допоможуть розвивати патріотичні почуття здобувачів освіти та виховувати в них свідоме ставлення до захисту своєї країни, підвищувати інтерес до професії хіміка.

Роль хімії для розвитку військової справи величезна. Адже матеріали, речовини, що використовуються в оборонній промисловості України, – це результат хімічної діяльності. Наприклад, при вивченні теми «Неорганічні речовини та їх властивості» (11 клас) за круглим столом можна обговорити проблематику застосування неметалічних елементів у військовій справі.

У сучасного вчителя розвиток громадянських компетентностей – невід'ємна складова уроку хімії. Під час індивідуальних бесід слід зацентувати увагу на діяльності волонтерів (наприклад, розповісти, як волонтери-хіміки виготовляють хімічні грілки, медикаментозні засоби, що призначені для військових на фронт). Ці відомості можна використати в 9, 10 чи 11 класі при вивченні таких тем: «Карбонові кислоти», «Застосування неметалів», «Застосування металів та їх сплавів» тощо. Варто наголошувати на важливості хімічної промисловості для розвитку України. Наприклад, під час вивчення теми «Солі та їх властивості» (8 клас) можна провести онлайн-екскурсії соляними шахтами м. Бахмута чи м. Дрогобича тощо, а в 11 класі – найбільшими українськими виробництвами добрив. Під час музейних уроків можна здійснювати віртуальні подорожі не тільки науковими, а й мистецькими установами. Адже українські художники для того, щоб створити картину, нерідко мали мати неабиякі знання з хімії. Доклавши максимальних зусиль, акцентуючи увагу на національно-патріотичному вихованні, під час уроків хімії виховуємо громадянина України, який усіма способами сприятиме розбудові своєї держави.

Як ви побачили на прикладах, у навчальному змісті курсу хімії криються великі можливості для патріотичного виховання учнів, а саме:

- Ознайомлення з іменами й науковими досягненнями вітчизняних хіміків, як правило, відбувається під час вивчення відповідних тем.
- Розвиток хімії в Україні.
- Творці хімії з України.
- Хімічна промисловість в Україні.
- Хімічні підприємства України.

Таблиця 1

Творці хімії України	Розвиток хімії в Україні	Хімічні виробництва в Україні	Внесок України у світову енергетику
<p>Організатор і перший президент Української Академії наук. Філософ українського походження, природознавець, мислитель, засновник геохімії, біогеохімії та радіогеології, космізму. Вернадський Володимир Іванович (1863–1945)</p>	<p>Наукові праці присвячені дослідженням земної кори, атмосфери, гідросфери, міграції хімічних елементів у земній корі (тема : «Повітря», «Атоми. Хімічні елементи» – 7 клас), ролі й значення радіоактивних елементів в її еволюції (тема : «Будова атома» – 8 клас). Вернадський Володимир Іванович</p>	<p>Потужний індустріальний потенціал України, що забезпечується вугіллям, залізними, марганцевими, урановими рудами, нафтою, газом, хімічною промисловістю. Остання виробляє хімічні добрива, пластмаси, хімічні волокна, барвники тощо. 9 клас – «Хімічна наука і виробництво в Україні». 11 клас – «Хімія і прогрес людства»</p>	<p>9 клас – тема «Природні джерела вуглеводнів». 11 клас – тема «Роль хімії в розв’язанні енергетичної проблеми». Наша країна не завжди була позичальником нафти і газу, а навіть навпаки забезпечувала ними інші території, оскільки мала величезні поклади вуглеводневої сировини. Перший газопровід у Європі було побудовано 1948 р. саме на території України. Він простягався від містечка Дашава в Стрийському районі Львівської обл. до Києва</p>
<p>Український вчений, винахідник, громадський діяч. Засновник Харківського університету. Зробив численні відкриття в галузі органічної та неорганічної хімії. Розробив простий спосіб виготовлення високоякісного цементу, який характеризувався як «цупкий», нерозчинний та такий, що твердіє у воді (тема : «Силікатні матеріали» – 11 клас). Творці хімії з України. Каразін Василь Назарович (1773–1842)</p>		<p>11 клас – тема «Мінеральні добрива»: за виробництвом мінеральних добрив Україна посідає третє місце в Європі та 5-те у світі. Галузі хімічної промисловості України: гірничо-хімічна коксохімічна основна хімія хімічних волокон синтетичних волокон і пластмас лакофарбових і синтетичних фарбників, нафтохімія</p>	<p>Внесок України у світову енергетику. 1951 року газопровід було подовжено до Москви, далі – до Мінська, Риги, Вільнюса, східноєвропейських країн. Москвичи вже забули, що впродовж 30 років газопровід Дашава – Москва залишався найбільшим у Європі й основною магістраллю постачання природного газу в столицю СРСР, аж до практично повного виснаження покладів. І ніхто Україні не платив за цей газ, який використовувала половина колишньої країни.</p>
<p>Численні дослідження Каразін проводив над деревиною. Він довів, що виварена та суха деревина</p>			

може слугувати прекрасним матеріалом для виробництва меблів та інших виробів, оскільки вона не колеться, не деформується та не боїться сирості Працював над способом перепалювання деревини у вугілля та отримання з неї цінних продуктів: смоли, дьогтю, скипидару, оцту та інших (тема «Целюлоза» – 9, 10 клас). Творці хімії з України. Каразін Василь Назарович

Український хімік, біохімік, гігієніст та епідеміолог, термінограф, громадсько-політичний, освітній діяч. Академік ВУАН, дійсний член НТШ. Синтезував сечову кислоту, висловив думку про амінокислотний склад білків (тема «Амінокислоти. Білки» – 9, 10 клас). Горбачевський Іван Якович (1854–1942) (Творці хімії з України)

Список використаних джерел

1. Державний стандарт базової середньої освіти (постанова Кабінету Міністрів України від 30.09.2020 № 898). URL: <https://cutt.ly/6nhrcwp>
2. Методичні рекомендації щодо окремих питань здобуття освіти в закладах загальної середньої освіти в умовах воєнного стану в Україні (наказ Міністерства освіти і науки України від 15.05.2023 № 563). URL : <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0563729-23#Text>
3. Методичні рекомендації щодо особливостей організації освітнього процесу у 7-9-х класах в умовах реалізації концепції «Нова українська школа» для закладів загальної середньої освіти, які є учасниками інноваційного освітнього проекту всеукраїнського рівня за темою «Розроблення і впровадження навчально-методичного забезпечення для закладів загальної середньої освіти в умовах реалізації Державного стандарту базової середньої освіти» (лист Міністерства освіти і науки України від 11.08.2023 № 1/11938-23). URL: https://znayshov.com/News/Details/metodychni_rekomendatsii_mon_ukrainy_dlia_pilotnykh_zakladiv_zahalnoi_serednoi_osvity
4. Модельна навчальна програма для закладів загальної середньої освіти «Хімія. 7-9 класи», авт. Лашевська Г.А. URL: <https://drive.google.com/file/d/1brOa8fxkDn03JgvtVla4Bh9iFujiXyvL/view>
5. Навчальні втрати: сутність, причини, наслідки та шляхи подолання. URL : https://testportal.gov.ua/wp-content/uploads/2023/04/Learning-losses_Ukraine.pdf
6. Навчальна програма з хімії для 7-9-х класів для загальноосвітніх навчальних закладів затверджена наказом МОН від 07.06.2017 № 804
7. Навчальна програма з хімії (рівень стандарту) для 10-11 класів загальноосвітніх шкіл, затверджена Наказом Міністерства освіти і науки № 1407 від 23 жовтня 2017 року
8. Орієнтовні вимоги оцінювання навчальних досягнень учнів із базових дисциплін у системі загальної середньої освіти (наказ Міністерства освіти і науки України від 21.08.2013 № 1222). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v1222729-13#Text>
9. Педагогічне прогнозування розвитку загальної середньої освіти : практичний посібник / Л.А. Онищук, А.Д. Цимбалару, Д.О. Пузіков, К.В. Гораш, І.О. Климчук, О.В. Мушка, О.О. Прохоренко, О.І. Мезенцева, Н.Є. Пархоменко, Ю.М. Люлькава / за наук. ред. Д.О. Пузікова. К. : КОНВІ ПРІНТ, 2019. 160 с. URL : <http://surl.li/kqjyc>
10. Положення про індивідуальну форму здобуття повної загальної середньої освіти (наказ Міністерства освіти і науки України від 12.01.2016 № 8). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0184-16#Text>
11. Професійний стандарт за професіями «Вчитель початкових класів закладу загальної середньої освіти», «Вчитель закладу загальної середньої освіти», «Вчитель з початкової освіти (з дипломом молодшого спеціаліста)» (наказ Міністерства розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України (Мінекономіки) від 23.12.2020 № 2736). URL: <https://cutt.ly/zX26N9S>
12. Рекомендації щодо організації програм з надолуження освітніх втрат. URL : <http://surl.li/jtmdv>

ТЕХНОЛОГІЇ

НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНА СКЛАДОВА В РЕАЛІЗАЦІЇ ТЕХНОЛОГІЧНОЇ ОСВІТНЬОЇ ГАЛУЗІ

Ольга КІТОВА,

*доцент кафедри природничо-математичних дисциплін
та методики їх викладання ДОППО,
кандидат педагогічних наук, доцент*

Метою базової середньої освіти, як зазначено в державному Стандарті, є формування компетентностей учнів, необхідних для соціалізації, громадянської активності та виховання відповідального, шанобливого ставлення до родини, суспільства, навколишнього природного середовища, національних та культурних цінностей українського народу. Реалізація мети базової середньої освіти ґрунтується на таких ціннісних орієнтирах, як формування в учнів активної громадянської позиції, патріотизму, поваги до культурних цінностей українського народу, його історико-культурного надбання і традицій, державної мови та плекання в учнів любові до рідного краю. Велике значення в реалізації окресленого належить технологічній освітній галузі одним із обов'язкових результатів навчання якої визначено творче застосування традиційних і сучасних технологій [2].

Сучасне навчання повинно мати комплексний вплив на особистість, саме предмет «Технології» має всі необхідні для цього компоненти. Зміст предмета передбачає формування не лише знань і вмінь, але й певних якостей, світогляду, ідейності, моральності особистості, громадянської позиції [5]. Саме під час опанування навчального предмета «Технології» учні мають можливість залучатися до створення освітніх продуктів, які пов'язані з народними традиціями декоративно-ужиткового мистецтва, відкривати для себе сучасну виробничу культуру та збагачувати її власними здобутками.

Саме шкільний предмет «Технології» сприятиме вихованню в учнів національно-патріотичних почуттів засобами залучення до конкретної перетворювальної діяльності, ознайомленню з різними техніками та різноманітними технологіями декоративно-ужиткового мистецтва, які можуть бути безпосередніми об'єктами проєктно-технологічної діяльності, або додатковими технологіями, що застосовуються при виготовленні й оздобленні гарних та корисних речей: предметів побуту, одягу, аксесуарів тощо. Дієвим інструментарієм такої виховної роботи є формування в учнів конкретного практичного досвіду з виготовлення предметів і речей, які пов'язані з народною культурою українців.

Так, ознайомлюючи учнів з технологією виготовлення ляльки-мотанки, увагу учнів слід звернути на те, що в українській культурі мотанка виступає символом родючості, достатку та оберегом для родини. Такі ляльки дуже часто ставали справжніми сімейними реліквіями та передавалися з покоління в покоління, використовувалися у весільних обрядах та дійствах або були практично їстівними ляльками, у яку жінки вкладали жований хліб та використовували як забавку та соску для немовлят [4]. Саме така іграшка зроблена швидко, чи старанно виготовлена як подарунок, має не тільки індивідуальний, а ще й родовий, етнічний і національний фактор любові й сподівань, віри в добро та захист від злих сил.

Саме під час уроків «Технології» учні мають можливість ознайомитися з такими народними мистецтвами, як вишивання, бісероплетіння, виготовлення народної іграшки, писанкарство, з такою перлиною народної творчості, як витинанка, з технологіями виготовлення штучних квітів, плетіння макраме та в'язання на спицях і гачком, виготовлення сувенірів із різноманітного матеріалу, інкрустацією соломкою тощо.

Опанування технологій виготовлення виробів з деревини, вишитих виробів, писанкового розпису, кераміки, аплікацій з природного матеріалу, історичних костюмів, ознайомлення з кулінарією через залучення учнів до приготування традиційних українських страв доцільно пов'язувати з народним фольклором, поезією, географією та історією.

Саме під час уроків технології учні мають можливість ознайомитися з історією виникнення ткацтва як одного із видів сучасного виробництва, що вдосконалювалося протягом багатьох століть і дійшло до нас у вигляді чудових різноманітних орнаментів і

колериту. Саме на уроках технології ткацтво розглядається і як технологічний процес, і як один з найдавніших і найважливіших елементів національної культури українського народу, найбільш поширений вид господарської діяльності, що набув розвитку, задовольняючи потребу людини в тканинах для вбрання, оздоблення житла та господарських потреб. Оброблення волокон і прядіння ниток з метою подальшого виготовлення тканин були одним з найважливіших занять кожної селянської родини. Пряли нитку вручну за допомогою веретена. Прядінням і ткацтвом споконвіку займалися жінки, дівчата та підлітки. Ткацький верстат був майже в кожній селянській оселі.

Ознайомлення з технологіями обробки текстильних матеріалів сприятиме ознайомленню з українським народним вбранням, яке неможливо уявити без різноманітних прикрас, що поєднують в собі ідеї гармонійної краси та практичності, можливості використання індивідуального дизайну та декоративних форм в одному комплекті. Українські жіночі сукні – це органічна частина народної культури, і їхнє використання в сучасному вбранні, якщо це доречно в просторі та часі, може стати містком, що поєднує сучасну молодь з традиціями народної творчості. Посилання на українські етнічні традиції в костюмуванні має велике значення в галузі культурної творчості, переосмисленні принципів пошиття одягу та виготовленні народних прикрас. Саме використання традиційного етнічного елемента допомагає визначити український костюм у світових модних процесах та сприятиме національній самоідентифікації українців.

Отже, саме реалізація технологічної освітньої галузі сприятиме не лише ознайомленню, а і залученню учнів до опанування технологій, що пов'язані з народними ремеслами, сприятиме поважному ставленню до праці та розвитку таких моральних якостей особистості, як працелюбність, відповідальність, повага до людей праці, сприятиме формуванню естетичних смаків та наявності «нового українського стилю» у світі.

Список використаних джерел

1. Види народних ремесел та художніх промислів. URL : <https://osvita.ua/vnz/reports/culture/11525/>
2. Державний стандарт базової середньої освіти: затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 30 вересня 2020 р. № 898. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/898-2020-%D0%BF#Text>
3. Етнодизайн у контексті українського національного відродження та європейської інтеграції. Кн. 2 : зб. наук. праць / редкол. : гол. ред. М. І. Степаненко, упоряд. і відп. ред. Є. А. Антонович, В. П. Титаренко та ін. – Полтава : ПНПУ імені В.Г. Короленка, 2019. – 447 с., URL : <http://elcat.pnpu.edu.ua/docs/%D0%95%D0%BD%D1%82%D0%BE%D0%B4%D0%B8%D0%B7%D0%B0%D0%B9%D0%BD%D0%9A%D0%BD2.pdf>
4. Лялька-мотанка: історія виникнення та традиції виготовлення, URL : <https://etnoxata.com.ua/statti/traditsiji/kukla-motanka-istorija-pojavlenija-i-traditsii-izgotovlenija/>
5. Модельна навчальна програма «Технології. 7–9 класи» для закладів загальної середньої освіти (авторки Ходзицька І. Ю., Горобець О. В., Медвідь О. Ю., Пасічна Т. С., Приходько Ю. М.), «Рекомендовано Міністерством освіти і науки України» (наказ Міністерства освіти і науки України від 16 серпня № 1001), URL : https://osvita.ua/doc/files/news/901/90142/Tekhnolohiyi_7-9_klas_Khodzytska_ta_in_1.pdf
6. Народні ремесла. URL : <https://traditions.in.ua/remesla>
7. Традиційні ремесла України. URL : <https://via-regia.org.ua/crafts/zhyvopys-malyarstvo/>

ІНТЕГРОВАНІЙ КУРС СОЦІАЛЬНОЇ І ЗДОРОВ'ЯЗБЕРЕЖУВАЛЬНОЇ ОСВІТНЬОЇ ГАЛУЗІ

ПРОЄКТНА ДІЯЛЬНІСТЬ НА УРОКАХ «ЗДОРОВ'Я, БЕЗПЕКА ТА ДОБРОБУТ» ЯК СПОСІБ ФОРМУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ САМОСВІДОМОСТІ

*Ірина ВАРКІНТИН,
методист Донецького ОІППО*

Для українського народу патріотизм був і є найбільшою національною цінністю. Формування національної самосвідомості, патріотичного духу завжди було на часі. Але особливої актуальності виховання в молодого покоління почуття патріотизму набуває зараз, коли ми гостро відчуваємо любов до своєї Вітчизни, гордість за свій народ, відповідальність за його минуле й сьогоднішнє, готовність до його захисту. Ці якості ми прагнемо виховати в учнях.

Величезний виклик сьогодні – дистанційне навчання, яке висуває свої вимоги до вчителя. Учні знаходяться далеко одне від одного та від учителя, спілкуються переважно через екран монітора. Значна кількість учнів наразі перебуває за кордоном, більшість з них навчається в двох школах одночасно. Усі ці питання потребують такої побудови освітнього процесу, при якому навчання і виховання буде максимально ефективним.

Одним із сучасних методів патріотичного виховання є метод проєктів із використанням інформаційно-комунікаційних технологій. Проєктна діяльність допомагає об'єднати навчання і виховання, дозволяє учням виявити самостійність у плануванні, організації та контролі своєї навчальної діяльності. Залучаючи учнів до діяльності, ми скеровуємо його на пізнання світу й себе. Сучасні комп'ютерні технології дозволяють учням, находячись в різних куточках країни та за кордоном, працювати разом в будь-який час. Робота над проєктом зближує учнів і надає можливість здобувачам освіти відчути свою соціальну значущість. Особливої уваги заслуговує презентація результатів проєктної діяльності за допомогою відеоконференції, соціальних роликів, оформлення Padlet-дошки чи Google-презентацій із спільним доступом.

Як відомо, учнівські проєкти можуть бути інформаційними, ігровими, практико-орієнтованими, дослідницькими та творчими. Інформаційні проєкти простіші у виконанні, потребують менше часу та зусиль, досить швидко можна побачити результат. Особливо популярними серед учнів 5–7 класу є рольові, ігрові проєкти, які розвивають творчі здібності учнів. Учасники виконують визначені ролі, обумовлені характером і змістом проєкту. Дослідницькі проєкти складніші, проте є дуже ефективними для розвитку творчих умінь і навичок. Учитель, який спрямовує діяльність учнів, має зацікавити їх до дослідження будь-яких тем, звертаючи особливу увагу на національні традиції та історію.

Формування національної самосвідомості передбачає засвоєння молоддю своєї етнічної спільності, національних цінностей (мови, культури), відчуття своєї причетності до розбудови української державності, патріотизму, що сприяє утвердженню власної національної гідності, внутрішньої свободи, гордості за свою землю. Необхідно виконати два перші кроки:

- Проаналізуйте навчальну програму з предмета і знайдіть там теми, питання, поняття, які мають національно-патріотичний характер.
- Сформулюйте ключові проблемні питання національно-патріотичного змісту та завдання, навколо яких можна організувати проєктну роботу.

На уроках інтегрованого курсу «Здоров'я, безпека та добробут» можна запропонувати багато проєктів, які б сприяли формуванню національної самосвідомості. Вибираючи тему проєкту, варто пам'ятати, що вона повинна бути актуальною саме для конкретної вікової категорії. Як приклади проєктів можна додати такі.

5 клас. Тема «Добробут родини»

Сім'я є моделлю суспільства на конкретному історичному етапі розвитку, відображає його моральні та духовні особливості. Основи світобачення, розуміння навколишнього світу закладаються в дитині з перших днів її життя завдяки спілкуванню з батьками, близьким оточенням. Тому сімейно-родинне виховання є першоосновою формування життєвих

цінностей дитини та виховання патріотизму. Дім, домівка – ці слова близькі і рідні для кожного з нас. Ми любимо, пам'ятаємо, бережемо в серці рідні місця та міста і села. До роботи над цим проектом учні зазвичай запрошують батьків. Це сприяє об'єднанню родини, що в свою чергу наповнює дитину гордістю за власну сім'ю. Для *презентації* такого мініпроєкту можуть бути оформлені інтелект-карти, фотоколажі або хмари слів. *Результатом* такого проєкту є усвідомлення, що наш дім – це наша країна – Україна.

5 клас. Розділ «Безпека на дорогах». 6 клас «Безпека велосипедиста»

У 5 класі учні вивчають теми «Правила для пішоходів», «Безпека на зупинках громадського транспорту», «Безпека у громадському транспорті». Ці теми можна поєднати в один проєкт, або працювати над темами окремо. Працюючи над проєктом, варто зосередити увагу учнів на особливості дорожнього руху нашої країни. Учні можуть порівняти правила пішоходів чи пасажирів у різних країнах. Діти, які перебувають зараз за кордоном, можуть додати ілюстрації або фото дорожніх знаків чи дорожньої розмітки. Наступним планом роботи можуть бути перекладання правил дорожнього руху, які існують у країнах, де перебувають зараз учні, українською. Одним із завдань проєкту може стати оформлення ілюстрацій правил або дорожніх знаків. Проєкт «Безпека велосипедиста» також дуже цікавий для учнів, бо якнайкраще відповідає віковим особливостям учнів. Особливу гордість проносять інформація не тільки про розвинуту велоінфраструктуру (Київ, Вінниця, Львів), а і про розвиток веловиробництва в Україні (Харків, Миколаїв, Львів, Чернівці).

Проєкт «Українські традиції здорового способу життя»

Цей проєкт може бути запропонований учням як 5, так і 9 класу. Залежно від віку проєкт може бути інформаційним, ігровими або дослідницьким. Учні доцільно об'єднати в групи, які працюватимуть за певними темами.

Група 1. «Оберіг життя».

Зібрати інформацію про українські обереги, дослідити, для чого їх використовували наші пращури. Загальновідомими є:

Вінок – оберіг життя, долі, життєвої сили, досконалості й перемоги життя над смертю.

Обрядовий хліб (коровай) – символ добробуту.

Писанка – символ радості, всепрощення й великоднього привіту.

Рушник має насичене символічне значення – дороги, долі, захисту.

Сорочка – не тільки традиційний одяг, а і своєрідне віддзеркалення всесвіту в мініатюрі.

В українських традиціях є ще багато оберегів. Зібравши інформацію про них, результат роботи можна оформити у вигляді презентації або інтерактивного плакату.

Група 2. «Раціональне харчування».

Відомо, що правильне харчування оберігає людину від хвороби. Наші предки теж дуже старанно підбирали продукти харчування, щоб бути здоровими. Ця група може готувати інформацію про найпоширеніші страви в Україні, дослідити страви різних сезонів, різних регіонів країни. Варто нагадати, що наш народ дуже славився своєю народною *медициною*. Ще в давнину люди навчилися лікувати різні хвороби цілющими травами, медом. Предметом дослідження можуть стати рослини, які використовували в народній медицині, та їх властивості. Також доречно звернути увагу учнів до рослин, які є традиційними символами України – верби, калини, дубу, тополі, маку, барвінку, чорнобривцем.

Група 3. «Культура руху».

Ця група працює над дослідженням українських традиційних свят. Усі вони були оздоровчими, оскільки поліпшували настрій, сприяли покращенню духу, прагненню любити природу та спілкуватися з нею. Свята супроводжувались іграми, хороводами, народними обрядами. Співати пісень, гратися, водити хороводи любили не тільки діти, а й дорослі. Рухатися, бігати, гратися – означає радіти життю, бути здоровим. Проаналізувавши традиційні українські танці, група може придумати рухи фізкультхвилинки для однокласників. Під час дистанційного навчання доцільно записати відео.

Якщо клас великий, або груп утворилося більше, вони можуть працювати за темами «Особиста гігієна» та «Загартовування». Дослідження українських традицій розширить

знання учнів. По аналогії до інших груп результатом проєктної діяльності можуть бути оформлені презентації або колажі, плакати чи добірка відеороликів.

Патріотичне виховання передбачає формування в учнів знань, та уявлень про досягнення нашої країни в галузі науки, адже багато видатних вчених прославили Україну. Працюючи над цим проєктом, можна зібрати інформацію про досягнення медицини; ознайомлюємо учнів із життям і діяльністю М. Амосова, О. Богомольця. Поради щодо використання лікарських трав давали лікарі-травники. Таким лікарем була київська князівна Євпраксія, онука Володимира Мономаха, на прізвисько «Добродія», яка і вивчала народну медицину, і лікувала.

7 клас. Тема «Значення звичок і життєвих навичок для здоров'я»

Проєкт інформаційний, спрямований на збір даних про згубну дію шкідливих звичок на організм людини. Він передбачає ознайомлення учнів з інформацією про шкідливі звички, її аналізування і узагальнення фактів. Цей проєкт може бути дуже цікавим з точки зору українських традицій. Однією з легенд, що діти знайдуть при підготовці проєкту, є легенда про те, як утворились слова «табак» і «тютюн». Традиції куріння люльки в Україні сягають своїм корінням у глибину віків і пов'язані насамперед з козацтвом. «Люлька» невід'ємний атрибут запорізького козака, оспіваний в піснях і легендах, люлька для козака найкраща подруга, рідна сестра, краще дружини. Люлька зігрівала й підбадьорювала козаків в походах. У той самий час учні 7 класу здатні аналізувати шкідливий вплив куріння на організм людини, особливо дитини. Завдання вчителя – спрямувати увагу учнів на власне здоров'я, формування в учнів стійкої позиції щодо його збереження.

Важливим напрямом реалізації програми патріотичного виховання здобувачів вищої освіти є створення довгострокових проєктів. Вагомим серед проєктів патріотичної спрямованості стануть волонтерські. Вони матимуть велике практичне значення, формують відчуття причетності до спільної справи, виховують любов до своєї країни, своїх рідних, повагу до захисників України.

Відомо, що національно-патріотичне виховання є ефективним засобом передачі молоді соціального досвіду і надбань попередніх поколінь людства. Воно сприяє розвитку інтелектуального й духовно творчого потенціалу, національних і загальнолюдських цінностей. Робота над проєктами національно-патріотичної спрямованості – наскрізний виховний процес, спрямований на утвердження української національної та громадянської ідентичності, формування оборонної свідомості, соціальної активності та відповідальності, готовності до дієвого виконання громадянського і конституційного обов'язку із захисту національних інтересів, державної незалежності та територіальної цілісності України.

Список використаних джерел

1. Методичні рекомендації щодо організації діяльності центрів національно-патріотичного виховання Затверджені Наказом МОНУ № 141 від 07.02.24 <http://surl.li/tszuwg>
2. Шевчук Г.Й. Національно-патріотичне виховання молоді в умовах війни // Наукові інновації та передові технології. – № 5(19) 2023 : <https://orcid.org/0000-0002-9688-2305>
3. Заблуда Н.М. Проєктна діяльність на уроках «Здоров'я, безпека та добробут» : <http://surl.li/vmbvqy>

Управлінський аспект організації наскрізного виховання в закладі освіти

КЕРІВНИКИ ЗАКЛАДІВ ЗАГАЛЬНОЇ
СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ

ІНФОРМАЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ КЕРІВНИКОМ ЗЗСО

Вадим АБИЗОВ,
*кандидат політичних наук, доцент,
завідувач кафедри управління та адміністрування Донецького ОБЛІППО,
0000-0002-3359-340X*

Ганна ЩЕРБИНІНА,
*методист відділу менеджменту загальної середньої освіти
Донецького ОБЛІППО,
0009-0006-8874-358X*

Національно-патріотичне виховання учнів є важливим елементом сучасного освітнього процесу, адже формує в молоді глибоке розуміння національних цінностей, історії, культури та відповідальності за майбутнє України. Одну із ключових ролей у цьому процесі відіграє керівник закладу освіти, який має забезпечити належне інформаційне середовище для патріотичного виховання в освітньому закладі. Тому пропонуємо низку методичних порад з інформаційного забезпечення цього вкрай важливого складника освітнього процесу.

Насамперед керівник ЗЗСО повинен розробити цілісну стратегію національно-патріотичного виховання, яка має враховувати сучасні виклики й тенденції розвитку українського суспільства та базуватися на законодавстві України. Ця стратегія має передбачати інформаційне забезпечення, методи й інструменти для виховання молодого громадянина.

Відповідно до стратегії треба розробити річний план заходів з національно-патріотичного виховання та впливу на учнів, учителів і батьків. План має передбачати інформаційно-просвітницькі заходи, тематичні уроки, зустрічі з героями сучасності, а також інтеграцію національної тематики в освітній процес.

Важливим завданням є організація інформаційного простору в закладі, який може охоплювати:

- Інформаційні куточки та стенди, що висвітлюють національну символіку, історію України, сучасні події, пов'язані з боротьбою за незалежність і суверенітет України. Регулярне оновлення цих куточків створить динамічне інформаційне середовище.
- Електронні засоби комунікації, сучасні технології, такі як шкільний сайт, соціальні мережі, інформаційні платформи для поширення інформації про патріотичні заходи, свята, а також новини, пов'язані з досягненнями учнів і школи в цій сфері.
- Куточок пам'яті, присвячений вшануванню загиблих героїв України та видатних українців, що боролися за свободу країни. Інформація повинна бути доступною для всіх учнів, щоб стимулювати інтерес до історії та патріотичних ідеалів.

Наступним змістовим кроком може бути інтеграція національно-патріотичних тем у навчальні програми з різних предметів: історію, літературу, географію, мистецтво. Варто використовувати матеріали, які відображають сучасну боротьбу за незалежність України, досягнення української науки, культури та спорту.

Також слід якісно оновити бібліотечний фонд закладу освіти сучасною літературою, що висвітлює питання національно-патріотичного виховання, історії України, боротьби за незалежність, і творами сучасних українських письменників. Складником такої роботи має бути організація книжкових виставок та акцій в бібліотеці, присвячених українській історії, культурі, літературі та героям сучасної України. Важливо, щоб учні могли ознайомлюватися з літературою патріотичного спрямування та отримувати рекомендації щодо читання.

Особливу увагу керівник ЗЗСО має приділити медіаресурсам. Треба враховувати їхній потужний вплив на свідомість учнів і активно інтегрувати їх у виховний процес. Використання медіаресурсів дозволяє зробити національно-патріотичне виховання більш сучасним, інтерактивним і доступним для кожної вікової категорії.

Важливим елементом медіаосвіти є використання сучасних відеоматеріалів для

патріотичного виховання. Це можуть бути документальні фільми, що висвітлюють важливі історичні події України, фільми про героїв АТО, відео про сучасні досягнення українців у різних сферах життя. Залучення таких матеріалів дозволяє учням глибше зрозуміти значущість цих подій і розвивати національну свідомість. Художні фільми, зняті на патріотичну тематику, також можуть бути використані як потужний інструмент для формування патріотичних почуттів. Наприклад, фільми про українську історію, визвольні змагання, відомих національних діячів. Для молодших учнів ефективним може бути використання анімаційних фільмів, що подають патріотичні ідеї у зрозумілій та доступній формі.

Інформаційне забезпечення має органічно поєднуватися з навчальними курсами з медіаграмотності, які навчатимуть учнів критично оцінювати інформацію в різних джерелах. Це особливо важливо в умовах інформаційної війни та дезінформації, коли національно-патріотичні цінності можуть бути піддані викривленню. Учні повинні навчитися аналізувати контент, виявляти фейки, а також розуміти, як медіа впливає на їхні переконання.

Для учнів старших класів можна організовувати тренінги чи майстер-класи з медіаграмотності, які проводитимуть медіафахівці або журналісти. Це дозволить учням ознайомитися з принципами роботи медіа, а також отримати навички аналізу інформації.

Соціальні мережі є невід'ємною частиною життя сучасної молоді, тому їх можна ефективно використовувати для патріотичного виховання. Керівник має ініціювати створення тематичних груп або сторінок у соціальних мережах, де публікуватимуться новини, статті, відео та інші матеріали, що сприятимуть розвитку національної свідомості. Наприклад, такі сторінки можуть містити інформацію про історію України, новини з фронту, проекти допомоги військовим, а також патріотичні ініціативи учнів.

У межах використання соціальних мереж можна організовувати патріотичні флешмоби, конкурси та онлайн-заходи, які сприятимуть поширенню патріотичних ідей серед учнів і громади. Це може бути відео- або фотоконкурс, присвячений Дню захисника України, Дню Незалежності або іншим національним святам.

Було б доречним на сайті школи створити каталог онлайн-ресурсів для самостійного навчання, які надають доступ до патріотично орієнтованих матеріалів. Це можуть бути онлайн-курси, лекції, віртуальні екскурсії українськими музеями, де висвітлюються національні герої, визначні події історії України та культурні досягнення. Учні можуть самостійно вивчати матеріали й обговорювати їх під час уроків або виховних заходів.

Під впливом якісних зразків загальнонаціонального контенту може бути ініційована розробка шкільного патріотичного контенту. Це можуть бути блоги, шкільні відеоролики, подкасти або статті, у яких учні діляться своїми думками та досвідом щодо патріотичних тем. Керівник може організувати роботу редакційної групи, яка б створювала та модерувала такий контент. Важливо, щоб шкільний вебсайт містив інформацію про патріотичні заходи, проекти, що реалізуються в школі. До того ж можна організовувати регулярні електронні розсилки для батьків та учнів з інформацією про патріотичні заходи, новини з фронту або інші важливі події, що відображатимуться на шкільному сайті.

Дуже важливим складником інформаційного забезпечення національно-патріотичного виховання стає підтримка педагогічного колективу у впровадженні патріотичного виховання. Сучасний професійний розвиток учителя може доповнюватися семінарами, тренінгами, змістом педагогічних рад, на яких обговорюватимуться питання впровадження національно-патріотичного виховання із запрошенням експертів, науковців та ветеранів війни.

Доречно стимулювати вчителів до участі в обласних та національних конкурсах і проєктах, спрямованих на популяризацію патріотичних цінностей. Керівник повинен заохочувати колег обмінюватися досвідом на конференціях, форумах, круглих столах.

Важливо створити й підтримувати ефективну інформаційну взаємодію між школою та батьками. Через батьківські збори, електронні повідомлення, соціальні мережі керівник має інформувати батьків про заходи та активності, спрямовані на патріотичне виховання, запрошувати їх до участі у святкуваннях, екскурсіях, майстер-класах.

У співпраці з місцевими громадами керівник має організовувати спільні заходи із залученням громадських організацій, місцевих військових, ветеранів АТО, волонтерів для проведення патріотичних зустрічей і лекцій. Співпраця з місцевими громадами є важливим елементом для забезпечення ефективного національно-патріотичного виховання в закладах освіти. Це дозволяє учням отримати реальний досвід взаємодії з героями сучасності, краще зрозуміти історичні та сучасні події, пов'язані з боротьбою за незалежність, і відчути свою приналежність до суспільства. Наприклад, можна почати з комунікації з місцевими громадськими організаціями, діяльність яких орієнтована на патріотичне виховання, культурне відродження, військово-патріотичні ініціативи або підтримку ветеранів АТО. Це можуть бути молодіжні рухи, волонтерські організації, історико-культурні товариства або ветеранські спілки. Спільно із цими організаціями можна організовувати тематичні заходи, майстер-класи, патріотичні ігри, походи або інші проєкти, спрямовані на зміцнення національної свідомості. Такі заходи можуть містити волонтерську допомогу військовим, збір гуманітарної допомоги, благодійні акції, присвячені підтримці армії чи допомозі переселенцям.

Окрема важлива тема для роботи – патріотичні зустрічі з ветеранами АТО. Залучення ветеранів АТО є важливим аспектом патріотичного виховання, оскільки вони можуть розповісти учням про сучасні події, пов'язані з боротьбою за незалежність України. Керівник ЗЗСО може організовувати регулярні зустрічі з ветеранами для проведення патріотичних бесід, лекцій та дискусій. Важливо урізноманітнити формат цих зустрічей – це можуть бути як невеликі групові обговорення, так і загальношкільні заходи, відкриті уроки, тематичні вечори. Також можна організувати тематичні виставки військових артефактів, фотографій, нагород, де ветерани будуть гостями. Крім офіційних лекцій, варто заохочувати неформальне спілкування між учнями та ветеранами, що допоможе створити довірливу атмосферу та стимулювати інтерес до сучасної історії.

За можливістю цікавою та живою формою роботи є співпраця з місцевими військовими частинами та Національною гвардією. Можна організувати екскурсії до місцевих військових частин, де учні матимуть можливість побачити, як працює армія, дізнатися про особливості військової служби, а також відчути важливість захисту держави. Під час таких екскурсій учні можуть спілкуватися з військовими, брати участь у демонстраційних заходах, наприклад, вивченні військової техніки чи ознайомленні зі зброєю. За підтримки місцевих військових можна організувати спортивні змагання, військові ігри, змагання з рукопашного бою, стрільби або орієнтування на місцевості. Це допоможе не лише розвивати фізичні навички учнів, а й підсилити їхню патріотичну свідомість. Місцеві військовослужбовці можуть бути запрошені для проведення уроків захисту Вітчизни або навчальних семінарів з тактичної медицини, основ цивільного захисту та безпеки, що допоможе учням краще зрозуміти їхню відповідальність за безпеку держави.

Волонтерські організації, які підтримують армію або допомагають внутрішньо переміщеним особам, можуть стати партнерами школи в організації благодійних акцій, збору гуманітарної допомоги, виготовлення маскувальних сіток або іншої допомоги для військових. Керівник може ініціювати навчальні програми або курси для учнів та педагогів з основ волонтерської діяльності, зокрема семінари, майстер-класи, де волонтери діляться своїм досвідом, розповідають про те, як вони допомагають армії, переселенцям або іншим групам населення, які потребують підтримки.

Вкрай своєчасним стає створення шкільної волонтерської групи, яка буде брати активну участь у патріотичних заходах, таких як відвідування госпіталів, допомога ветеранам чи організація патріотичних акцій. Це допоможе учням на практиці долучитися до реальних громадських ініціатив та сформувати патріотичні цінності.

Успішний керівник вмє заручатися підтримкою ініціатив школи з боку місцевої влади. Треба звертатися до місцевих органів самоврядування для підтримки та співфінансування патріотичних проєктів, таких як проведення урочистих заходів, забезпечення матеріально-технічної бази (наприклад, для організації шкільних музеїв, кімнат пам'яті), проведення

екскурсії історичними місцями України.

На завершення методичних порад треба наголосити на необхідності моніторингу та аналізу всього процесу інформаційного забезпечення національно-патріотичного виховання в закладі освіти. Слід проводити регулярний аналіз результатів національно-патріотичного виховання учнів через опитування, співбесіди з учнями, учителями та батьками. Важливо оцінювати, наскільки ефективно працює інформаційне забезпечення, і коригувати його відповідно до потреб учнів. Непохитною вимогою керівника до робочих груп має стати постійне оновлення інформаційних матеріалів та їх адаптація до нових подій, змін у суспільстві та освітньому процесі.

Отже, керівник закладу загальної середньої освіти відіграє ключову роль у забезпеченні ефективного інформаційного середовища в національно-патріотичному вихованні. Через стратегічне планування, підтримку педагогічного колективу, комунікацію з батьками та активне використання сучасних інформаційних технологій можна створити сприятливі умови для формування патріотичної свідомості учнів, сприяти зростанню національної гордості та відповідальності за майбутнє України.

Список використаних джерел

1. Бех І. Д. Виховання патріота: теоретичні та методичні аспекти. Київ: Педагогічна думка, 2015. – 240 с.
2. Закон України «Про основні засади державної політики у сфері утвердження української національної та громадянської ідентичності» від 13.12.2022 № 46 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2834-20>
3. Концепція національно-патріотичного виховання в системі освіти України : Наказ Міністерства освіти і науки України від 06 червня 2022 року № 527. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0527729-22/>

**Заступники керівників
закладів освіти
з виховної роботи**

НАСКРІЗНЕ ВИХОВАННЯ У ВИМІРІ ЗАКЛАДУ ОСВІТИ

*Андрій ДУБЯГА,
завідувач відділу національного виховання,
позашкільної та громадянсько-історичної освіти ДООППО*

*Олена ЗОЛОТАР,
методист відділу національного виховання,
позашкільної та громадянсько-історичної освіти ДООППО*

Концепт наскрізного виховання, імплементація якого в систему освіти розпочався із запровадженням Концепції «Нова українська школа», безумовно має багаторівневу структуру (малюнок 1). Звичайно, основний акцент у реалізації цього концепту зроблено на освітню складову, а саме на здійснення виховання через предметні галузі, тобто виховання патріотизму, формування особистості й інноваційного світосприйняття під час вивчення навчальних дисциплін. Цей рівень доцільно вважати нижнім, але водночас базовим. Наступний рівень реалізації концепту наскрізного виховання виходить за межі предметної складової та охоплює заклад освіти в цілому. На цьому рівні головними дієвими особами впровадження наскрізного виховання стають заступник директора з виховної роботи та педагог-організатор, або в окремих ситуаціях адміністрація закладу в цілому. Які ж аспекти імплементації концепту наскрізного виховання реалізуються саме на рівні закладу освіти?

Малюнок 1. Рівні імплементації концепту наскрізного виховання

Демократизація освітнього середовища. Демократизація є першим та найголовнішим елементом реалізації наскрізного виховання на рівні закладу освіти. Аксиоматичним є той факт, що в антидемократичному середовищі неможливо досягти реалізації жодного з трьох елементів моделі випускника НУШ. Авторитарними методами та в тоталітарному середовищі неможливо виховати патріота, адже патріотизм – це безумовне, позитивне і свідоме ставлення до своєї держави чи нації. Разом з тим необхідно погодитись, що антидемократичними методами та механізмами можна набагато швидше сформувати певне ставлення до того чи того явища. Проте це не є вихованням, це є пропагандою та певною мірою «зомбуванням», яке найчастіше будується на антагонізмі, ненависті та паплюженні самої ідеї виховання. Власне цим і відрізняється система освіти України від системи роботи з молодим поколінням держави-агресора. Бути особистістю – це означає мати певні межі свободи, і тому без демократизації освітнього середовища сформувати особистість неможливо. Така ж ситуація спостерігається і в площині формування інноваційного

світосприйняття. В основі інноватики завжди лежить ідея й ініціатива, проте антидемократичне середовище присікає будь-які ініціативи, а тому аж ніяк не може сприяти його розвитку. Демократизація освітнього середовища й освітнього процесу є фундаментальною складовою сучасного закладу освіти, яка має відбуватись насамперед через розвиток органів учнівського самоврядування, проте не на декларативному рівні, а саме в дієвій площині. Учні мають самостійно обрати систему функціонування органів самоврядування, обрати його актив, але найголовніше – наділити цей орган реальними повноваженнями. Не через перетворення переліку обов'язків на химерні права, а саме правами. Учні повинні мати право впливати на розклад, принаймні як дорадчий орган, повинні мати можливість визначати форми та зміст організації загальношкільного дозвілля, впливати на рішення щодо того, які проєкти будуть реалізовуватись у закладі освіти. А найважливіше – мати можливість виступати з ініціативами, що мають підтримуватись освітянською спільнотою та адміністрацією, зокрема в питаннях допомоги в пошуках ресурсів для реалізації ініціативних проєктів. Такий підхід до розвитку учнівського самоврядування дозволить формувати відповідальність за свої дії та рішення, формувати вільну особистість, створить умови для ініціативності й інноватики. Аналізуючи багато систем органів учнівського самоврядування Донеччини, варто зазначити, що до повномасштабного вторгнення лише один заклад освіти області мав принаймні близький до цього рівня розвиток самоврядування – Маріупольський морський ліцей. На жаль, сьогодні заклад тимчасово знаходиться в окупації. Для наближення виховної системи до реалій і створення підґрунтя для розуміння політичної системи рекомендується сприяти обранню політичної системи України як зразка для створення системи учнівського самоврядування – з відповідними рівнями, посадами та навіть способами обрання. Це сприятиме розумінню молоддю основ функціонування держави, власного позиціонування в державі та суспільстві, можливості мати важелі впливу на державну систему тощо. Демократизації освітнього середовища також сприяє проведення таких заходів, як відкриті трибуни, диспути й ін. на загальношкільному рівні з обов'язковим залученням адміністрації. Під час подібних заходів можна відкрито обговорити наявні поточні питання, завдання та дійти згоди щодо подальшого розвитку закладу освіти. Першочерговим завданням демократизації освітнього середовища має стати створення умов щодо розуміння суб'єктності та відповідальності учнівської молоді.

Партнерські відносини. Партнерство в сучасному вихованні є постійним і необхідним атрибутом. Партнерські відносини мають багатовекторний характер. *Перший вектор* – це батьківська громада. Важливою складовою виховання в НУШ є розбудова всеохопливого виховного простору, тому виховний вплив не має обмежуватись порогом закладу освіти, він має продовжуватись і в родині, власне звідки виховання і починалось. Виховні наративи в закладі освіти мають бути підтримані та поглиблені в родині. З цією метою необхідно будувати продуктивну комунікацію з батьками, залучати їх до спільних створення та реалізації проєктів, ініціювати спільні заходи, тобто мати партнерські відносини. *Другий вектор* – це заклади освіти інших форм. Украй важливо розбудовувати систему національного виховання цілісною, а не дискретною. Фактично сьогодні варто говорити про необхідність функціонування системи наступності між ланками освіти. Онтогенетичний розвиток людини відбувається від простого до складного, але аж ніяк не різновекторно, тому він є природним та органічним. Так само природною й органічною має бути побудована система національного виховання. Наприклад, у дошкільному закладі освіти акцентувалась увага на якомусь із елементів національного виховання, скажімо, на екологічному, тому на стадії закладу загальної середньої освіти не має відкидатись цей елемент, а навпаки необхідно розвивати його, але вже на більш складному рівні, більш потужними та складними формами і методами. Інші складові національно-патріотичного виховання (громадянсько-патріотичне, військово-патріотичне, духовно-моральне виховання) мають додаватись спираючись на вже актуалізований, набутий досвід. На окрему увагу заслуговує співпраця та партнерство із закладами позашкільної освіти, яка являє собою *третій вектор*. Позашкільна

освіта – це не тільки невід’ємна складова системи освіти України. Це потужна система для виховання, головною особливістю функціонування якої є її добровільність, необов’язковість. Відповідно перший закон успішного виховання – непримусовість – уже виконано, а тому потенціал виховання в закладах позашкільної освіти є дуже високим. Разом з тим необхідно акцентувати увагу, що ЗПО має у своєму арсеналі гуртки, які фактично створені для національно-патріотичного виховання: військово-патріотичного, екологічного спрямування, скаутські тощо. Отже, розбудова партнерського поля між закладами загальної середньої та позашкільної освіти є вкрай важливою.

Виховний простір. Наскрізне виховання не обмежується ані дискретними заходами, ані спеціально орієнтованими завданнями й інформаційним полем уроку, ані особистим прикладом учителя. Навіть просто перебуваючи в приміщенні закладу освіти учні мають перебувати в зоні виховного впливу. Головне пам’ятати, що простір формує нашу свідомість. Саме на цьому аспекті побудований принцип зовнішньої реклами. Коли ми йдемо вулицею, то бачимо білборди з рекламою товарів, послуг й агітацією. Це формує наші споживчі інтереси та в певній мірі світогляд. Такий саме принцип має функціонувати в закладі освіти, де учнів мають оточувати виховні та пізнавальні інформаційні повідомлення. Доцільно використовувати прийом незавершеності, тобто надавати інформацію не в повному обсязі. Такий підхід зацікавить учнівську молодь і тим самим спонукатиме її до подальшого самостійного пошуку, саморозвитку, самоформування та особистісного становлення. Враховуючи ситуацію сьогодення, треба звернути увагу, що більшість прийомів формування виховного простору можливі й у дистанційному форматі. Потужний виховний вплив просторового рівня справляє музефікаційна робота в закладі освіти, де створюються як повноцінні шкільні музеї, так і музейні кімнати чи навіть музейні куточки в класних кімнатах. Це дозволяє формувати і освітній, і виховний простір навколо молодого покоління. На сучасному етапі вкрай важливо здійснювати роботу щодо меморіалізації АТО/ООС та російсько-української війни.

У психологічній науці часто використовується термін «зона найближчого розвитку», тобто акцентується увага на тих психічних процесах, які наразі не набули свого розвитку, але невдовзі за сприятливих умов вони почнуть активно розвиватись. Для концепту наскрізного виховання в розрізі закладу освіти як цілісної системи зонами найближчого розвитку є створення на основі всебічного партнерства стійкої системи наступності між різнорівневими закладами освіти, поступова відмова від дискретних виховних заходів з одночасним переходом до тотального наскрізного виховання, активний розвиток інтеракції виховного простору зі збільшенням суб’єктності молодого покоління.

СПЕЦІАЛЬНІ ЗАКЛАДИ ОСВІТИ

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ФОРМУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ СВІДОМОСТІ УЧНІВ З ООП В ЗАКЛАДАХ ОСВІТИ

*Тетяна ЛОПУХІНА,
доцент кафедри педагогіки та психології ДОППО,
кандидат педагогічних наук*

Національна ідентичність, свідомо громадянська позиція, відповідальність за долю своєї країни – це те, що формується в процесі національно-патріотичного виховання через мову, історію, цінності й традиції. Тому сьогодні виховання громадянина-патріота України має бути пріоритетним завданням на всіх рівнях, адже від нього залежить національна безпека та майбутній розвиток вільної, згуртованої та успішної української нації [7].

Концепція національно-патріотичного виховання в Україні вказує на необхідність формування в молодого покоління патріотичної свідомості, почуття вірності, любові до Батьківщини, турботи про благо свого народу, готовності до виконання громадянського і конституційного обов'язку із захисту національних інтересів, цілісності, незалежності України, сприяння становленню її як правової, демократичної, соціальної держави [2].

Основною метою національно-патріотичного виховання дітей з особливими освітніми потребами на сучасному етапі розвитку суспільства є передання вихованцям соціального досвіду, успадкування ними духовних надбань українського народу, досягнення високої культури міжнаціональних взаємин, формування незалежно від національної приналежності особистісних рис громадянина Української держави, духовності, трудової, моральної, розумової, естетичної, правової, фізичної та екологічної культури.

У закладах спеціальної та інклюзивної освіти національно-патріотичне виховання здійснюється з урахуванням вікових та індивідуальних потреб і можливостей дітей з особливими освітніми потребами, в жодному разі не варто розглядати як окремих напрям корекційно-педагогічної роботи – воно відбувається в системі із соціальним, моральним, естетичним, сімейним та іншими видами виховання.

Реалізація завдань патріотичного виховання повинна відбуватися з урахуванням таких психологічних особливостей учнів з порушеннями інтелектуального розвитку, як: особливості спілкування, особливості взаємодії з колективом і родиною, соціальні психологічні настанови.

Заклад освіти виступає найважливішим інститутом у розвитку патріотичного світогляду в системі національно-патріотичного виховання учнів молодших класів із порушеннями інтелектуального розвитку, що вимагає відповідального ставлення до нього з боку педагогів та батьків.

У роботі з учнями молодшого шкільного віку з порушеннями інтелекту, зважаючи на особливості мовленнєвого розвитку а також специфіку їх спілкування з оточенням, у формуванні громадянської позиції особистості, варто звернути увагу на такі показники: наскільки дитина зацікавлена участю у спілкуванні, які емоції проявляє до співрозмовника, як реагує на ініціативні акти (привернення уваги), її настрій, слова, дії [4].

Під час формування національно-патріотичних знань і почуттів у дитини з порушеннями інтелекту треба:

- обмежувати інформацію, що передається, максимально лаконічним практично значущим змістом, спиратися на життєвий досвід учнів;
- використовувати доречні й виразні засоби невербальної комунікації (жести, інтонацію, міміку);
- емоційно забарвлювати процес спілкування – проявляти тактовність та емпатію до дитини, зацікавленість і взаємодії з нею;
- бути прикладом носія громадянської позиції – мати відповідні риси особистості, рівень культури, використовувати власний життєвий досвід.

Особливо важливо відзначити, що в процесі виховання в дитини почуття патріотизму насамперед необхідно бачити й визнавати її унікальність, індивідуальність, потреби,

схильності, проявляти доброзичливе ставлення навіть тоді, коли вона помиляється чи робить погано [1].

Технологія використання педагогічного спілкування з метою національно-патріотичного виховання учнів з ООП початкових класів передбачає дотримання таких етапів: планування змісту спілкування з урахуванням календарного плану корекційно-виховної роботи; орієнтування в особистісних якостях та індивідуальних особливостях дитини, визначення наявних знань за обраною темою; формування в учня мотиваційної потреби в спілкуванні (бути громадянином України, приносити користь своєму народу, захищати інших і проявляти турботу, отримувати допомогу від інших), націленість на опанування знань, їх збагачення і закріплення; орієнтування в цілях спілкування, моделювання етичних ситуацій; постійне керування і коректування спрямувань і методів спілкування.

Спілкування з іншими людьми дає зразок поведінки, який наслідують діти. Під час формування патріотичних цінностей і почуттів важливо проаналізувати коло спілкування дитини, оскільки промахи на цьому етапі можуть чинити серйозний негативний вплив на її подальше життя.

Значуща в патріотичному вихованні через спілкування – особистість учителя, оскільки учні початкових класів сприймають його слова як істину. Діти з порушеннями інтелекту на інтуїтивному рівні відчують емоції дорослого, якщо вчитель намагається нав'язати їм те, у що сам не вірить, то ефекту від виховної роботи не буде [3].

Формування національно-патріотичної вихованості учнів з ООП основної школи в закладах освіти з інклюзивним навчанням пропонуємо здійснювати за допомогою педагогічних умов:

- внесення ціннісних складових у зміст навчальних предметів;
- розгортання культурно-освітнього простору для активно творчої національно-патріотичної діяльності учнів;
- здійснення соціально значущих національно-патріотичних справ та вчинків).

Реалізація педагогічної умови – внесення ціннісних складових у зміст навчальних предметів може здійснюватися шляхом включення у зміст навчальних програм з усіх навчальних предметів, що викладаються в основній школі, а також курсів за вибором: «Етногеографія» для учнів 5–9-х класів загальноосвітніх навчальних закладів (автор – Рихлик Т.); «Стежками козацької звитяги. 8 клас» (автори: Кривицька Г., Українець О., Жураківський В., Вишнівська В.); «Золоті зерна істини» для учнів 5–9-х класів (автор – Солоденко Л.) тощо.

Значний вплив на національно-патріотичну вихованість учнів з особливими освітніми потребами чинить послідовне й системне вивчення слів-символів, у яких закарбований культурний досвід минулих поколінь. Варто навчати любові до рідної мови за допомогою вишуканих зразків українського слова й літератури як органічної частки світової культури (мова творів Л. Костенко, В. Симоненка, Є. Гуцала, М. Стельмаха, О. Довженка), прагнути до збереження рідної мови, національних і світових традицій і цінностей (творчість А. Міцкевича, Шолом-Алейхема, О. Бальзака, Дж. Олдріджа тощо). Важливим аспектом є формування історичної свідомості молодого покоління українців, що базується на вивченні історії боротьби українського народу за державну незалежність.

Реалізації цієї педагогічної умови сприятиме використання різноманітних методів: інтелектуальні ігри («Говоримо і пишемо українською»), диспути («Волонтери. Хто вони?»), прес-конференції («Патріоти української нації»), засідання «круглих столів», тематичні діалоги («Сучасне українське козацтво»), ділові ігри («Вести справи по-українськи») тощо, які допоможуть створити на уроках відповідну емоційну атмосферу, підсилили виховний вплив навчального матеріалу.

Національно-патріотичне виховання передбачає формування в учнів спеціальних та закладів освіти з інклюзивним навчанням знань і уявлень про досягнення нашої країни в галузі науки, адже багато видатних учених прославили Україну (доцільно проводити дослідницьку роботу учнів основної школи під час виконання проєктів: «З Україною в серці», «Українська наука: історія і сьогодення», «Довідник патріота» тощо). При цьому

завжди необхідно підкреслювати їхню належність до України, звертати увагу на внесок українських учених у розвиток світової науки.

Педагогічна умова – розгортання культурно-освітнього простору для активно творчої національно-патріотичної діяльності учнів – спрямовує розвиток особистості в певний простір, сповнений культурними значеннями та смислами, від якого залежить рівень її «окультурення».

Реалізацію цієї педагогічної умови пропонуємо здійснювати за допомогою таких методів: ситуаційно-рольові та імітаційні ігри, соціально проєктна діяльність патріотичного спрямування, соціально-психологічні тренінги, мозкові штурми, проблемні соціальні та політичні ситуації, аналіз та самоаналіз конфліктів і стилів поведінки, метод трибун, колективні творчі справи.

Вагоме значення для реалізації цієї педагогічної умови в процесі формування національно-патріотичної вихованості мають такі методи, як:

- лекції («Патріотизм понад усе», «Патріотичні вчинки для себе та для людей», «Патріот – це людина, яка..?», «Патріотичне виховання для Вас – це?»);
- волонтерські семінари («Про сутність життя», «Про необхідність здійснення патріотичних вчинків»); бесіди («Моя рідна Україна», «Державна символіка України», «Патріотизм – актуальність сьогодення»,
- диспути на теми: «Що для вас означає національна патріотичність?», «Що необхідно вам, аби стати патріотом», «Що для вас патріотичний вчинок?» та ін.); робота з книгами, з періодикою тощо.

Педагогічна умова – здійснення соціально значущих національно-патріотичних справ та вчинків – передбачає участь учнів з ООП основної школи в тренінгових заняттях для активізації в них потреби у формуванні національно-патріотичної вихованості. У процесі організації виховної роботи рекомендуємо застосовували спеціальні вправи, заняття, тренінги, особливі ситуації.

Найефективнішими можемо визнати тренінгові заняття для учнів 5–6-х класів – «Я патріот України»; учнів 7–8-х класів – «Патріотизм у вашому розумінні»; учнів 9-х класів – «Національно-патріотична вихованість у розумінні сучасної молоді».

Доцільно організовувати залучення учнів з ООП до організації музейної справи, пов'язуючи із загальнонаціональними подіями, видатними постатями. Під час гурткової роботи проводити для учнів спеціальних та інклюзивних класів рольову гру «Конкурс екскурсоводів» та низку тренінгів: «Ми – національні патріоти», «Патріотизм у вашому розумінні», «Обдумані кроки». Найбільш яскравим прикладом соціально значущої національно-патріотичної справи стане створення «Абетки патріота Донеччини» [5].

У наш час надзвичайно важливо, щоб кожен заклад освіти став для дитини осередком становлення громадянина – патріота України, який зможе брати на себе відповідальність, самовіддано розбудовувати країну як суверенну, демократичну, незалежну, правову, соціальну державу, забезпечувати її національну безпеку, сприяти єдності української політичної нації та встановленню злагоди в суспільстві та громадянського миру [6].

Список використаних джерел

1. Висоцька А. Основні завдання, форми і методи громадянського виховання учнів спеціальних шкіл-інтернатів. Дефектологія. 2005. № 3. С. 29–34
2. Концепція національно-патріотичного виховання в системі освіти України: Наказ Міністерства освіти і науки України від 06.06.2022 №527. URL: <https://bit.ly/3UsbtJG>
3. Кравець Н. Творчий розвиток учнів з особливими освітніми потребами як один із шляхів їх соціалізації. Topical issues of social pedagogy : Collective monograph. CARICOM, Barbados, 2017. Р. 99
4. Омельченко М. С., Кузнецова Т. Г., Пасюк С. П. Психологічні аспекти національно-патріотичного виховання дітей молодшого шкільного віку із порушеннями інтелекту Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова Серія 05. Педагогічні науки: реалії та перспективи Випуск 84 (т. 2)

5. Федоренко О. М. Педагогічні умови формування національнопатріотичної вихованості в учнів основної школи загальноосвітніх навчальних закладів. Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.07 – теорія і методика виховання. – Східноукраїнський національний університет імені Володимира Даля, Київ, 2021
6. Чопік О.В. Формування національної свідомості у дітей з інтелектуальними порушеннями. Становлення особистості дитини в умовах сучасного розвитку суспільства: соціально-педагогічний, психологічний, корекційний і медичний аспекти : матеріали всеукр. наук.-практ. конф., м. Полтава, 12–13 трав. 2022 р. / за заг. ред. Н. Г. Пахомової, В. І. Березан. Полтава : ПНПУ імені В. Г. Короленка, 2022. С. 246–249
7. Шевчук Г.Й. Національно-патріотичне виховання молоді в умовах війни. Журнал «Наукові інновації та передові технології»№5(19)2023(Серія» Управління та адміністрування», Серія «Право», Серія «Економіка», Серія «Психологія», Серія «Педагогіка»)

БІБЛІОТЕКА

КЛЮЧОВІ КОНЦЕПТИ НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ ЗАСОБАМИ БІБЛІОТЕКИ ЗАКЛАДУ ОСВІТИ

*Ольга СКІБІНА,
завідувач бібліотеки Донецького ОБЛІППО*

*Ганна ТКАЧЕНКО,
бібліотекар Донецького ОБЛІППО*

*Патріотичне виховання – це сфера духовного життя,
яка проникає в усе, що пізнає, робить,
до чого прагне, що любить і ненавидить людина,
яка формується.*

В. О. Сухомлинський

Утвердження громадянських цінностей, виховання почуття патріотизму, активної громадянської позиції є одним із найважливіших пріоритетів закладів освіти. До цієї важливої місії долучаються і бібліотеки закладів освіти, які є дієвими учасниками єдиної комплексної системи національно-патріотичного виховання. Основною метою національно-патріотичного напрямку роботи бібліотеки закладу освіти є формування національної свідомості учнів; відповідальності за долю України; любові до рідної землі, її історії; виховання бережливого ставлення до національного багатства країни, її мови, культури, традицій тощо.

Ефективність роботи бібліотек із національно-патріотичного виховання здебільшого залежить від форм і методів, що ґрунтуються на українських народних традиціях, кращих надбаннях національної та світової педагогіки та психології. Важливим є створення сприятливих умов для задоволення інтересів і потреб особистості, формування в учнів кращих моральних якостей, переконань, світогляду, виховання почуття патріотизму. Особливу увагу слід приділяти вихованню засобами художньої літератури, театральної педагогіки, музичного й образотворчого мистецтва, що впливають на емоції та почуття учнів. Різноманіття форм і методів бібліотечної роботи сприяє формуванню в школярів патріотичного мислення, національної свідомості й самосвідомості, національної гідності, критичного мислення[1].

Багато залежить від професійно скомплектованого бібліотечного фонду літературою відповідної тематики. «Менші за обсягом фонди високої якості будуть користуватися більшим попитом, ніж великі фонди зі значною часткою застарілих документів, де більш нові твори можуть загубитися серед книг середньої якості» – зазначено в рекомендаціях Міжнародної федерації бібліотечних асоціацій (ІФЛА) [2]. Фонди треба систематично очищувати від морально застарілої літератури та наповнювати документами підвищеного попиту, різними за видами, мовами, актуальною тематикою, використовуючи для цього всі можливі джерела, бюджетні та позабюджетні кошти.

Завдяки організації щорічних благодійних акцій, як-от: «Подаруй книгу шкільній бібліотеці», «День книгодарування», «Здай макулатуру – збережи дерево – поповни бібліотеку!», участі у книжкових розіграшах, співпраці з благодійними фондами, громадськими організаціями, благодійцями й авторами, бібліотеки закладів освіти поповнюються сучасною галузевою літературою, художніми виданнями історичної тематики, творами українських письменників, сучасних зарубіжних майстрів слова тощо.

Інтернет також може стати джерелом актуалізації фондів. З'являється все більше безкоштовних електронних ресурсів, наприклад: бібліотека «Літера», «Аудіокниги з української літератури», Е-бібліотека DNESLOVO, Бібліотека JAVA, «УкрЛіб», е-бібліотека «Чтиво», «Буквоїд», EXLIBRIS і багато інших онлайн-бібліотек.

Стратегією розвитку бібліотечної справи на період до 2025 року «Якісні зміни бібліотек для забезпечення сталого розвитку України» передбачено створення та реалізація проекту єдиного універсального вебпорталу інформаційних ресурсів бібліотек через єдину точку

доступу, що сприятиме ліквідації інформаційної нерівності, коли доступ до інформації надається незалежно від часу і місця в просторі [3].

Сьогодні бібліотечне краєзнавство стає одним із пріоритетних напрямів бібліотечної науки, практики, управління й освіти. Бібліотеки формують фонди краєзнавчих і місцевих документів, довідково-пошуковий апарат, здійснюють бібліотечно-інформаційне обслуговування, готують краєзнавчі бібліографічні посібники та створюють бази даних, вебсайти, вебпортали, проводять методичну і науково-дослідну роботу в галузі краєзнавства. Велику увагу важливо приділити популяризації історико-краєзнавчої літератури про пам'ятки культури, народну творчість, місцевий фольклор як найважливішому засобу естетичного й патріотичного виховання молоді [4].

Прикладом творчої роботи бібліотекарів закладів освіти Донеччини є створення методичного посібника «Квесторія Донецького краю», створеного за результатами обласного конкурсу краєзнавчих квестів, що відбувся в мирний період. На жаль, внаслідок бойових дій на території Донецької області зруйновано та пошкоджено багато об'єктів культурної спадщини – музеїв, пам'яток архітектури, театрів, бібліотек, храмів, монастирів, меморіалів на честь історичних особистостей і подій, заповідників. Знищені міста, але не знищена наша пам'ять і любов до рідного краю! Представлені сценарії можна використовувати у позакласній і виховній роботі (<https://bit.ly/3EnfKpv>).

Наочні форми бібліотечної роботи (виставки, книжкові полиці, виставки-дос'є) та інноваційні презентаційні форми (електронні виставки, буктрейлери, бібліотрансформери, інтерактивні плакати, лонґіди) здатні привернути увагу читачів до різних колекцій матеріалів. Креативно оформлена і вдало розміщена виставка переміщує інформацію із зони байдужості в зону переживання, примушує читача усвідомити відібраний матеріал.

До активних форм бібліотечної роботи належать різноманітні конкурси, дискусії, години спілкування, флешмоби, пресконференції за формою ділових і рольових ігор, ігри-драматизації, «мозкові штурми», інтелектуальні аукціони, бліцтурніри, квести, бібліокафе, вебекскурси в історію, слайд-вернісажі, слайд-екскурси, історичні часописи. Інтерактивні методи та прийоми бібліотечної роботи забезпечують зворотний зв'язок, колективне обговорення конкретної проблеми, відвертий обмін думками тощо.

Виховні години можна проводити у формі зустрічей з волонтерами та захисниками України, постановок українських народних і сучасних казок, майстер-класів з виготовлення сувенірів, народознавчих вечорів тощо. Можна організовувати перегляд і обговорення учнями різноманітних художніх і документальних фільмів, присвячених видатним особистостям, звичкам, традиціям, історії України тощо, які виховують загальнолюдські цінності та найкращі почуття: любов до сім'ї, до рідної землі, шанобливе ставлення до національних традицій свого народу та культури інших народів.

Важливим аспектом у вихованні патріотизму є популяризація літературного надбання, яке має життєдайний вплив на формування національної свідомості учнів. Визначальне в залученні дитини до читання – це приклад дорослих (батьків, учителів, бібліотекарів). Бібліотекарям варто відстежувати й інформувати шкільний колектив про новинки літератури та читацькі тенденції. В останні роки значно збільшилася кількість вітчизняної дитячої літератури, помітно більше українських перекладів світових бестселерів.

За допомогою промоційних роликів власного створення бібліотекарі можуть популяризувати якісні сучасні книги для дітей та молоді, які сприяють формуванню національної та громадянської самосвідомості. Інформацію для бібліографічних рекомендаційних списків (до прикладу: «Радимо прочитати», «Поza сторінкою твого підручника», «Додаткова література для читання») доцільно брати з сайтів Національної бібліотеки для дітей, Українського інституту книги, Центру дослідження літератури для дітей і юнацтва, Українського інституту національної пам'яті, форумів українських видавців. Радимо звернути увагу на сучасних українських письменників, які активно пишуть і публікуються: Сергій Жадан, Оксана Забужко, Руслан і Людмила Горові, Вікторія Амеліна, Тамара Горіха Зерня, Ірена Карпа, Олександр Михед, Петро Яценко, Ірина Цілик, Любо

Дереш, Софія Андрухович, Настасья Мілевська, Ірен Роздобудько, Галина Ткачук, Іван Андрусак, Григорій Фалькович, Оксана Луцевська, Василь Голобородько, Тетяна Стус, Галина Малик, Тарас та Мар'яна Прохаськи, Катерина Бабкіна тощо.

Починаючи з 2014 року проводиться Всеукраїнський місячник шкільних бібліотек. Розмаїті заходи сприяють втіленню основних положень «Концепції національно-патріотичного виховання в системі освіти України» та об'єднанню зусиль педагогічного колективу і бібліотеки щодо розвитку патріотизму зростаючої особистості, пробудженню глибокого інтересу до історії України та рідного краю. Кращі роботи шкільних бібліотекарів (презентації, відеоролики, буктрейлери) розміщені на порталі Державної науково-педагогічної бібліотеки України імені В. О. Сухомлинського на сторінці «Бібліотечному фахівцю» в рубриці «Всеукраїнський місячник шкільних бібліотек» (<https://v.gd/9Xj96a>) та на сайті Е-Бібліотека Донецького обласного інституту післядипломної педагогічної освіти (<https://bibliotekaippo7.wixsite.com/misyachnikdonippo>).

Величезної популярності набули в наш час вебсайти бібліотек, що функціонують як платформи для надання різних бібліотечних послуг. Важливо наголосити на тому, що створення власного вебсайту або блогу в умовах дистанційної освіти є для бібліотеки вкрай важливим. Представництво в інтернеті уможливує інформування користувачів про роботу бібліотеки, її фонди та електронні ресурси, доступ до освітніх ресурсів; презентує власний досвід та авторські матеріали. І якщо бібліотекар має сторінку в соціальних мережах, рекламує сайт і свою роботу, інформує користувачів про бібліотечні онлайн послуги через E-mail та популярні зараз месенджери Viber, WhatsApp, Telegram, Skype, Zoom тощо, можна сказати, що цей бібліотекар «тримає руку на пульсі».

Очевидно, нині зростає необхідність пошуку ефективних шляхів національно-патріотичного виховання. На допомогу приходять штучний інтелект, що швидко надає додаткову інформацію, генерує зображення, відеолекції, тексти, формулює тези, оформлює інтерактивні матеріали та тести, перевіряє правопис тощо.

Бібліотекарі – як і всі інші люди в Україні – потребують тільки одного. Миру! І тоді ми візьмемося за свою справу з новими силами. Тому що на власні очі побачили, яку силу має слово. Письмове чи усне, будь-яке. Наша зброя – то слово, книги, інформація. І ми продовжуємо вчитися ними володіти якнайкраще і навчаємо інших. Тільки вигравши культурну війну в наших головах, виборовши можливість для наступних поколінь стати розумними, освіченими, патріотично налаштованими громадянами, що пишаються своєю країною та мають власну гідність, ми забезпечимо мир і процвітання наступним поколінням!

Список використаних джерел

1. Патріотичне виховання у шкільних бібліотеках: методи та підходи : метод. рек. / [авт.: І. І. Хемчян, Л. М. Бондар, Т. В. Добко, А. І. Рубан ; наук. ред.: Л. Д. Березівська, Т. В. Добко] ; НАПН України, Держ. наук.-пед. б-ка України ім. В. О. Сухомлинського. URL : https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/708060/1/nac-patr-vykhovannya_DNPB.pdf (дата перегляду: 03.10.2024).
2. Документи ІФЛА. УБА : [сайт]. URL : <https://ula.org.ua/resursy/dokumenty-ifla> (дата перегляду: 03.10.2024).
3. Стратегія розвитку бібліотечної справи на період до 2025 року «Якісні зміни бібліотек для забезпечення сталого розвитку України» : [схвалена розпорядж. КМУ №219-р від 23 берез. 2016 р.]. Верховна рада України : [сайт]. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/219-2016-%D1%80#Text> (дата перегляду: 03.10.2024).
4. Всеукраїнський місячник шкільних бібліотек. Державна науково-педагогічна бібліотека України імені В. О. Сухомлинського : [сайт]. URL : <http://surl.li/pdptvs> (дата перегляду: 03.10.2024).

ІІІ. ВИСНОВКИ, ПЕРСПЕКТИВИ

БІБЛІОТЕКА

Шкільні бібліотеки мають значний виховний потенціал у напрямі національно-патріотичного виховання, враховуючи сучасні виклики та потреби українського суспільства.

Бібліотеку модерна можна порівняти із живим організмом, який постійно розвивається та трансформується з кожним роком. Вона відображує динаміку та зміни української культури та суспільства, надихає користувачів на нові дослідження та творчі рішення. Пропонуємо вважати бібліотеки закладів освіти справжніми обсерваторіями суспільства, які важливою мірою сприяють розумінню проблемних явищ і процесів, що відбуваються в Україні та за її межами.

Складний процес патріотичного виховання здійснюється за допомогою різноманітних форм і методів роботи та на багатому літературному підґрунті. Вибір бібліотекаря залежить від змісту та завдань виховної роботи, вікових особливостей школярів, їх інтересів.

Варто наголосити на тому, що успіх у роботі з національно-патріотичного виховання досягається там, де бібліотекар працює творчо, наполегливо, інноваційно, консолідовано з педагогічним та батьківським колективом. Творча співпраця бібліотекаря й педагога, бібліотекаря й батьків, бібліотекаря і письменника значно розширює арсенал форм і методів патріотичного виховання, сприяє самореалізації особистості, формуванню громадянської позиції та патріотизму як найбільш актуальних, основоположних якостей, що відповідають нагальним викликам сучасності.

Рекомендуємо використовувати в роботі методичні збірки, створені бібліотекою Донецького обласного інституту післядипломної педагогічної освіти:

- Квесторія Донецького краю : збірник комбінованих квестів, вебквестів : метод. посіб. / Донецький обласний інститут післядипломної педагогічної освіти. Краматорськ : [б. в.], 2022. 109 с. URL : <https://bit.ly/3EnfKpv>, вільний доступ. Дата звернення : 06.07.22. Загол.з екрана.
- Від краєзнавства до краєлюбства. Досвід краєзнавчої роботи бібліотекарів закладів загальної середньої освіти Донецької області / Скібіна О., Ткаченко Г. // Освіта Донеччини: історія, сьогодення та майбутнє: збірник тез доповідей науково-практичної конференції з міжнародною участю (м. Київ, 06 вересня 2022 року) / відп. ред. Д. В. Малєєв; Донецький обласний інститут післядипломної педагогічної освіти. Київ: [б. в.], 2022. С 325 – 333. URL : <https://publishing.logos-science.com/index.php/books/article/view/269>. DOI <https://doi.org/10.36074/d-oblippo.conference-2022>.
- «Деокупація» та актуалізація бібліотечних фондів закладів освіти: робота бібліотекарів Нової української школи в умовах російсько-української війни / Скібіна О., Ткаченко Г. // Нова українська школа на Донеччини: п'ята сходінка, безпека та інновації. Органайзер 2022/2023 навчального року : науково-методичні рекомендації щодо організації й супроводу освітньої роботи у 2022/2023 навчальному році. Краматорськ, 2022. С. 191–194.
- Панорама буктрейлерів [Електронний ресурс] : збірник відеороликів лауреатів обласних фестивалів до Дня української писемності та мови / Донецький обласний інститут післядипломної педагогічної освіти. – Краматорськ : [б. в.], 2023. – 92 с. Режим доступу: <https://bibliotekaippo7.wixsite.com/my-site-7>, вільний.
- Самовидці 24 лютого. #МояВійна [Електронний ресурс] : збірник есеїв / уклад. О. О. Скібіна, Г. М. Ткаченко ; Донецький обласний інститут післядипломної педагогічної освіти. – Краматорськ : [б. в.], 2023. – 51 с. – Режим доступу: <https://bibliotekaippo7.wixsite.com/libra/%D0%B5%D1%81%D0%B5>, вільний.

ІНОЗЕМНА МОВА

У перспективі варто посилити міжкультурний діалог на уроках другої іноземної мови, інтегруючи інтерактивні технології та створюючи проекти з дослідження культур різних країн. Спільні онлайн-проекти з учнями інших країн допоможуть глибше зрозуміти

особливості світових культур і сприятимуть формуванню національної свідомості та толерантності.

УКРАЇНСЬКА МОВА

Кращі українські пісні віддзеркалюють національний характер. Їх ціннісний потенціал беззаперечний. Крім того, пісенна творчість служить матеріалом для аналізу, запам'ятовування, творчих видів діяльності. Використання фольклору дозволяє впроваджувати широку міжпредметну інтеграцію.

Саме тому рекомендуємо досліджувати кращі перлини нашої пісенної творчості в процесі навчання, зокрема на уроках української мови та літератури.

Якісні зразки вітчизняних пісень – як давні, так і сучасні – покликані розвинути культурні та естетичні смаки молодого покоління, формувати українську ідентичність, – а в цьому їй полягають завдання педагога – патріота держави.

ДОШКІЛЛЯ

У сучасному світі, особливо в умовах глобалізації та швидких змін, національно-патріотичне виховання дошкільників набуває все більшої актуальності.

Саме тому рекомендуємо створювати інтерактивне навчальне середовище, яке дозволить дітям подорожувати в часі та просторі, досліджувати історичні пам'ятки, пізнавати природу України та інтегрувати національно-патріотичне виховання з наукою, технологіями, інженерією та математикою (STEM).

МИСТЕЦТВО

Учитель мистецтва повинен добре знати українське мистецтво, його історію та сучасність, тому важливо на уроках створювати атмосферу поваги до української культури, зацікавлювати учнів / учениць її різноманітністю. Варто використовувати різноманітні методи та прийоми, які дозволять здобувачам освіти активно залучатися до творчого процесу; долучати до створення якісного та ефективного контенту для уроку мистецтва цифрові інструменти та нейромережі.

ЗАРУБІЖНА ЛІТЕРАТУРА

Учитель зарубіжної літератури НУШ повинен бути провідником ідей національного виховання, використовуючи літературу як ефективний інструмент для формування в учнів патріотизму, толерантності, поваги до інших культур і водночас любові до своєї Батьківщини. Важливо пам'ятати, що національно-патріотичне виховання не має бути нав'язливим. Воно повинно відбуватися природно, через захопливі заняття та цікаві завдання. Література – це потужний інструмент для формування світогляду, і вчитель має використовувати всі її можливості для розвитку особистості учнів.

УКРАЇНСЬКА ЛІТЕРАТУРА

На уроках української літератури ми маємо не лише передавати знання про літературні твори, а й виховувати патріотизм та громадянську свідомість. Для цього необхідно зробити навчання інтерактивним: залучати учнів до роботи над проектами, рольових ігор та дискусій. Вивчаючи твори сучасних українських письменників, семикласники та семикласниці побачать, як література відображає реальність і формує громадську думку. Інтеграція з історією та мистецтвом допоможе їм зрозуміти, що література є невіддільною частиною нашої культури. Залучення родини та громади до освітнього процесу сприятиме створенню сприятливого середовища для розвитку читацьких інтересів і формування активної громадянської позиції. Отже, ми підготуємо молодь до відповідального громадянства та любові до своєї країни.

ХІМІЯ

Великим досягненням патріотичного виховання буде бажання молоді жити в Україні та працювати на її блага. Вчителі хімії у кожній темі, у кожному класі зможуть знайти матеріал

для мотивації патріотичного настрою здобувачів освіти. У сучасного учителя розвиток громадянських компетентностей – невід’ємна складова уроку хімії.

СОЦІАЛЬНА ТА ЗДОРОВ’ЯЗБЕРЕЖУВАЛЬНА ГАЛУЗЬ

Метод проєктів надає можливість залучити кожного учня в активний пізнавальний процес, причому не процес пасивного оволодіння знаннями, а активної пізнавальної діяльності кожного учня, застосування на практиці цих знань та чіткого усвідомлення де, як і для яких цілей ці знання можуть бути застосовані. Робота над проєктами національно-патріотичного напрямку якнайкраще виховує національну самосвідомість молодого покоління. Довгострокові проєкти формують усвідомлення своєї належності до великої країни.

ФІЗИКА

Для формування національно-патріотичних якостей учнів на уроках фізики доцільно використовувати різноманітні методи, такі як: розповіді про українських вчених; демонстрації експериментів, пов’язаних з українськими винаходами; організацію проєктів, присвячених науковій діяльності українських вчених; розв’язування фізичних задач з українознавчим змістом та інтеграцію фізики з іншими предметами, що дозволить учням усвідомити внесок своїх співвітчизників у світову науку, розвинути почуття гордості за свою країну та бажання долучитися до її розвитку. Запропоновані ідеї є лише прикладами, і вчитель може їх адаптувати до конкретних умов свого навчального закладу та інтересів учнів. Головне – це прагнення зробити уроки фізики не лише інформативними, але й цікавими та корисними для формування майбутнього покоління українців.

МАТЕМАТИКА

В уроки математики потрібно інтегрувати задачі на основі реальних історичних подій, досягнення українських вчених або географічних особливостей країни. Такі завдання не тільки розвивають математичні навички, але й формують в учнів / учениць глибше розуміння та повагу до національної історії та культури. Це сприяє розвитку патріотичної свідомості через призму практичних знань.

ІСТОРІЯ

Історична пам’ять виступає тим елементом ідентичності народу, який сприяє протистоянню народу зовнішнім негативним впливам, його єднанню і процесам націєтворення і державотворення. Учителі історії мають якнайширше залучати сучасний якісний український контент академічної, публічної, дидактичної історії, життєвий досвід учнівства, здійснюючи наскрізне виховання під час розгляду питань історичного та громадянсько-національного змісту, краєзнавчих досліджень. Домінувати має саме україноцентричний підхід. Шкільна історична освіта є дієвим інструментом національної безпеки.

